

Klientprotest, makt og deltakelse.

En studie av profesjonelle
hjelperes diskursive konstruksjoner av
møter med klienter som protesterer.

Ingrid Randen Bull

**Masteroppgave i Sosialt arbeid
Høgskolen i Oslo
Avdeling for samfunnsfag**

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om barnevernets profesjonsutøvelse i situasjoner der relasjonen mellom klient og barnevernsarbeider er preget av konflikt eller protest. Undersøkelsen bygger på en eksplorerende design i form av minnearbeid som metode. Minnearbeid åpner opp for å lete etter rådende diskursive praksisformer som tas ”for gitt” eller sees på som ”naturlige”.

På grunnlag av empiri, har jeg konstruert tre overordnede diskurser som barnevernsarbeiderne snakker innenfor. De benevnes som *brukermedvirkningsdiskurs*, *sosialfaglig behandlingsdiskurs* og *myndighetsutøverdiskurs*. Gjennom analysen har jeg vist at disse diskursene tildeler klienten og barnevernsarbeideren forskjellige subjektposisjoner og handlemuligheter. Funnene i analysen viser at de nevnte diskursene åpner for *et klientfokusert handlingsrom*, der barnevernsarbeideren bestreber seg på å *få klienten i tale og uttrykke sine meninger*. Klientens ”meninger” fremstår, i noen sammenhenger, som statisk og entydig og som noe som finnes ”der inne” i klienten. Det fokuseres i mindre grad på hvordan klientens synspunkter og meninger blir til i interaksjon med barnevernsarbeideren. Videre har jeg innenfor de tilgjengelige diskursene sett at er det lite rom for å *tale om utilstrekkelighet* som profesjonell barnevernsarbeider. Fokuset rettes også her mot klienten og hennes problemer.

Som en følge av dette introduserer jeg en sosiokulturell utviklingspsykologisk tenkemåte, som muliggjør en forståelse der barnevernsarbeideren både ser seg selv som en som påvirker, og som lar seg påvirke av klienten og det som skjer i samspillet mellom dem. Mening skapes i *interaksjonen* mellom aktørene. Dette ser jeg på som et supplement til de eksisterende diskursene, ved at det gir barnevernsarbeideren og klienten et mulig utvidet handlingsrom. Videre argumenterer jeg for å benytte Foucaults tenkning om makt som et verktøy for å reflektere over hvordan makt kan forstås og analyseres frem i sosialfaglig arbeid.

Abstract

This study focuses on professional discretion in the child protective services in situations where the relation between the client and the professional is complicated by conflict or client protest. The study is based on an exploring design using the method of memory work. Memory work provides a way of exploring leading discursive practices “taken for granted” or regarded as “natural”.

Based on findings, I have construed three main discourses that the professionals express themselves within. They are recognized as the client empowerment discourse, therapeutically founded treatment discourse, and the discourse of the professional as exerting power. The analysis shows how these discourses offer the professional and the client various subject positions and possibilities of action. The findings show that these discourses create a client-focused basis for action, where the professional is expected to create opportunities for the client to express her opinions. The client’s opinions appear, at times, as static and unambiguous, and as residing within the client. Subsequently, little attention is paid to how the client’s opinions and viewpoints are resulting from the interaction with the professional. I have also shown how the available discourses leave little opportunity for discussing the shortcomings of the individual professional. Also in this context, the focal point is the client and her difficulties.

As a consequence of these findings, I introduce a sociocultural discursive practice, making available an understanding of the client relation where the professional sees herself as both influencing and influenced by the client and their interaction. Opinions and viewpoints are seen as created within the interaction. I suggest this as supplementing existing discourses in order to enhance the interaction basis of the professional and the client. I finally suggest using Foucaults understanding of power as a means of reflecting on how power can be understood and analyzed in social work practice.

Forord

Det er flere jeg ønsker å takke for at denne masteroppgaven har blitt til, og for at den nå er blitt ferdigstilt. Først og fremst vil jeg takke informantene som stilte opp i minnearbeidsgruppen. Takk for deres *åpenhet* og *vilje* til å dele av sine erfaringer, kunnskap og forståelsesmåter, har vi sammen kunne sette i gang et refleksivt prosjekt over hva som er selvfølgeliggjorte tenkermåter i situasjoner som preges av uenighet mellom partene. Å våge å snakke åpent om disse situasjonene slik minnearbeidsgruppen gjorde, mener jeg er forbilledlig praksis. Gjennom refleksjon er det mulig å se seg selv i et metaperspektiv. Det kan gi grunnlag for ny kunnskap om klientdeltakelse og utvidete handlingsrom for barnevernsarbeideren.

Takk til min veileder Oddbjørg Skjær Ulvik. Hennes bidrag har vært til stor hjelp gjennom mange gjennomlesninger og tilbakemeldinger i ulike faser i prosjektet. Takk for din ro og tålmodighet når livet krevde det, og takk for faglig påfyll og oppmuntring slik at jeg kunne komme meg videre.

Til sist vil jeg takke min nærmeste familie, min mann Ivar og venner for heiarop på ulike måter, gjennomlesninger og barnevaktoppdrag.

Ingrid Randen Bull

Oslo, November 2010

Sammendrag	iii
Abstract	iv
Forord	v
KAP. 1 Innledning	1
1.1 Tema og problemstilling	1
1.2 Begrepsavklaring	1
1.3 Forforståelse og motivasjon av oppgaven	3
1.4 Oppgavens formål og relevans for sosialfaglig praksis	4
1.5 Makt i relasjoner – bidrag fra forskningsfeltet	5
1.6 Oppgavens oppbygging og kapitteloversikt	7
KAP. 2 TEORETISKE OG METODISKE TILNÆRMINGER	7
2.1 Foucaults diskursbegrep	8
2.2 Foucaults maktbegrep	9
2.3 Prosedyrer for å regulere diskursene	11
2.4 Minnearbeidsmetodens epistemologi og Foucaults diskursbegrep	13
2.5 Tilgang til feltet og forberedelser av minnearbeidsgruppe	14
2.6 Gjennomføring av minnearbeidsgruppe	17
2.7 Refleksjoner over gruppens minnearbeid som forskningspraksis	20
2.8 Refleksjon over etiske dilemmaer	21
2.9 Tilretteleggelse av materiale for analyse	23
2.10 Beskrivelse av analysearbeidet	24
KAP. 3 Spenningen mellom brukermedvirkningsdiskurs og sosialfaglig behandlingsdiskurs	27
3.1 Om viktigheten av å ” snakke om det”	27
3.2 Det ”hjelper å snakke om det”	31
3.3 Om forståelse av klientprotest som ”selvfølgelig”	32
3.4 Om forståelse av klientprotest som psykisk sykdom	34
3.5 Om å ”tømme seg”	36
3.6 Om tydelighet og direktehet i møte med klienten	44
KAP. 4 Barnevernsarbeideren i en myndighetsutøverdiskurs	48
4.1 Barnevernsrollen som myndighetsutøver på tvers av klientens vilje	48
4.2 Barnevernsarbeideren mellom jeg og vi	49
KAP. 5 Konstruksjoner av vellykkethet	53
5.1 Om å konstruere sitt arbeid som vellykket	54
5.2 Følelsenes plass i et vellykket profesjonelt barnevernsarbeid	55
5.3 Feilbarlighet som tabu	60

KAP. 6	Oppsummerende refleksjoner	63
KAP. 7	Avsluttende diskusjon	65
7.1	<i>Komplekse og mangfoldige diskurser</i>	66
7.2	<i>Klientfokuserte handlingsrom og et begrenset interaksjonelt perspektiv</i>	67
7.3	<i>Følelsers plass i det barnevernsfaglige handlingsrom</i>	68
7.4	<i>Foucaults maktforståelse – utvidet kunnskap om barnevernsarbeideres maktpraksiser?</i>	69
	Litteraturliste	72
	Vedlegg 1: Informasjonsskriv	77
	Vedlegg 2: Samtykkeerklæring	79
	Vedlegg 3: Minnearbeidstekst	80
	Vedlegg 4: Minnearbeidstekst	82
	Vedlegg 5: Minnearbeidstekst	84
	Vedlegg 6: Minnearbeidstekst	86

KAP. 1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Denne masteroppgaven handler om barnevernets profesjonsutøvelse i situasjoner der relasjonen mellom klient og barnevernsarbeider er preget av konflikt eller protest.

Samhandlingen mellom barnevernsarbeider og klient kan være komplisert og utfordrende, i det barnevernet har en kombinert rolle som kontrollør og hjelper (Skau 2003,15; Levin 2004,116; Haugland 2007,17). Dette kan skape mye usikkerhet og angst hos klienten i forhold til hva barnevernet har makt og myndighet til å gjøre, og dermed også motstand eller protest fra klientens side. Ikke sjeldent ser man en konfliktopptrapping mellom barnevernsarbeider og klienter når undersøkelse og tiltak ikke er frivillig (Haugland 2007, 21). Jeg søker etter en dynamisk og kontekstuell forståelse av barnevernsarbeideres makt og klienters motmakt i utfordrende situasjoner mellom klient og hjelper. Mitt fokus retter seg mot å utforske hvilke diskurser og tenkemåter det snakkes innenfor, når barnevernsarbeideren forteller om situasjoner der klienten protesterer over barnevernets arbeid. Spørsmål jeg diskuterer med utgangspunkt i min empiri, er knyttet til hvordan barnevernsarbeideren forstår klientprotest. Hvordan konstruerer de seg selv og hvordan konstruerer de klientene når de forteller om slike situasjoner? Hvilke følger får ulike tenkemåter for klientens muligheter for deltakelse?

Opgavens problemstilling blir derfor:

Hvordan konstruerer barnevernsarbeideren seg selv og klienten diskursivt når klienten protesterer på barnevernets arbeid? Hvilke handlingsmuligheter har barnevernsarbeideren på bakgrunn av disse konstruksjonene og hvilke muligheter gir disse konstruksjonene for klienters deltakelse i møte med barnevernet?

Jeg vil nå klargjøre hva jeg legger i begrepene diskursiv konstruksjon, klient, klientprotest og deltakelse.

1.2 Begrepsavklaring

Med *diskursiv konstruksjon* mener jeg at vi forstår virkeligheten gjennom språket. Denne erkjennelsen av virkeligheten utvikles innenfor en kultur i sosial samhandling med andre. Med denne forståelsen vil vi ikke kunne ha tilgang til en objektiv viten om virkeligheten. Tilgangen vi har til ulike fenomener, vil alltid være språklig formidlet. Gjennom denne språkliggjøringen får fenomenet en bestemt mening (Alldred og Burman 2005, 178). I

diskursteorien er det disse meningene en sikter til med begrepet diskurs. Jeg vil i teorikapitlet redegjøre nærmere for diskursbegrepet. Her kan jeg kort si at det dreier seg om historisk og kulturelt produserte og konstruerte forståelser for hvordan vi snakker om ulike fenomener, der forståelsene setter rammer for hva som kan sies og ikke sies (ibid, 178).

Med *klient* mener jeg de personene barnevernsarbeideren omtaler i teksten som dem de skal hjelpe. Klientene i mitt materiale er både voksne og ungdommer.

Klientprotest betyr i denne oppgaven de ulike uttrykksformene klienten tar i bruk når de protesterer på barnevernets arbeid. Eksempler på klientprotest kan være at klienten muntlig, skriftlig eller verbalt uttrykker misnøye med barnevernsarbeider, klienten nekter å følge opp tiltak som er satt i gang, ikke møter opp på møter, ignorerer, latterliggjør, skjeller ut, snakker stygt om barnevernsarbeider til andre i miljøet eller går til media.

Deltakelse. Klienters ”rett til deltakelse” i sin egen sak har blitt en sentral formulering i det sosialfaglige arbeidet. Denne retten til deltakelse omtales både i barnevernsloven, barnekommissjonen og i faglitteratur (FNs barnekonvensjon, 2004; Seim og Slettebø, 2007; Sandbæk, 2007; Bunkholdt og Sandbæk, 2008). Hva innebærer denne retten til deltakelse? Deltakelsesbegrepet er ikke entydig, det forekommer derimot flere ulike deltakelsesbegreper. Oddbjørg Skjær Ulvik (2009, 1150) diskuterer i sin artikkel hvordan ulike deltakelsesbegreper kan ha betydning for barnevernsfaglig praksisutforming. Hun lokaliserer deltakelsesbegrepet i to diskurser. Den ene er den *juridiske diskursen* der rettighetene til barna fokuseres. Det kan for eksempel dreie seg om at ”retten til å bli hørt” og å få ” mulighet til å påvirke”, blir viktig for klienter i møte med hjelpeapparatet. Sentrale begreper som medbestemmelse, medvirkning, myndiggjøring og empowerment blir styrende idealer for denne diskursen. Fokuset rettes ofte mot å undersøke om barn deltar, hvor mye det deltar og om det kan delta mer. Ut fra dette perspektivet kan deltakelse graderes fra ”lite” til ”stor grad” av deltakelse og de profesjonelle hjelperne har som oppgave å tilrettelegge for deltakelse. Den andre diskursen benevner Ulvik som en *sosiokulturell utviklingspsykologisk diskurs*. Sosiokulturell utviklings psykologi, har som utgangspunkt at all ”utvikling forstås som skapt ved sosial interaksjon, samtidig er interaksjonen forankret i en større sosial, kulturell og historisk kontekst” (Ulvik 2009,1251). Sosial interaksjon betraktes som forutsetning for utvikling. Dette perspektivet vektlegger at vi som individer former våre meninger og syn i interaksjon med andre mennesker. Et sentralt

begrep i denne tenkemåten er *forhandling*. Forhandling sees som vesentlig for all konstruksjon av mening. Relasjonsforhandling kan defineres som ”... all interaksjon og fortolkning av hverandres intensjoner og handlinger, som bidrar til den utformingen som relasjonen mellom partene får” (Ulvik 2004, 48). Det betyr at en betydning aldri ligger fast men forhandles kontinuerlig gjennom praksiser . Mening bygges opp og forhandles over tid i møte med relasjonspartnere. Denne meningsdannelsen henger sammen med eksisterende kulturelle betydningssystemer og diskurser (Ulvik 2009,1151).

I denne tenkningen er deltakelsesbegrepet et teoretisk begrep. Jeg oppfatter det som et videre begrep en det juridiske begrepet, fordi deltakelse sees i et interaksjonsperspektiv og all handling og samhandling forstås da som deltakelse. Utgangspunktet mitt er å benytte meg av et sosiokulturelt deltakelsesbegrep. Mitt fokus i analysen av klientdeltakelse blir med dette å undersøke *hvordan* klienten deltar, ikke *om* de deltar, samt hvilke muligheter for deltakelse som finnes for klienter under de gjeldende diskursene som barnevernsarbeiderne målbærer.

1.3 Forforståelse og motivasjon av oppgaven

Ingen kan møte et felt eller en situasjon forutsetningsløst i det vi bærer med oss erfaringer fra situasjoner som danner grunnlag for ulike forforståelser i møte med et forskningsfelt. Jeg vil derfor innlede med å tematisere betydningen av mine egne, ambivalente opplevelser og erfaringer om valgte tema. Når jeg mener det er interessant å reflektere eksplisitt over dette, skyldes det at jeg er opptatt av å synliggjøre forforståelse og betydningen av *selvrefleksivitet* i forskningsprosessen. Jeg trekker i denne forbindelse på poststrukturalismens vitenskapssyn og diskursteorien som understreker behov for synliggjøring av forskerens *rolle og posisjon* i kunnskapsproduksjonen i alle faser av forskningsprosessen (Alldred og Burman 2005, s 182).

Min forforståelse når det gjelder barnevernet knytter seg til at jeg er utdannet barnevernspedagog. Gjennom mange års erfaring med arbeid i barnepsykiatrisk institusjon, i voksenpsykiatrien og på barnevernsinstitusjon har det bygget seg opp et behov for å reflektere over min rolle som myndighetsutøver og hjelper i møte med mennesker som søker hjelp. Å skape tillit i møte med klienter er et sentralt element ved sosialt arbeid. Hva skjer i møtet mellom klient og hjelper når relasjonen ikke preges av tillit, men av mistillit og protest? Hva skjer med min profesjonelle identitet når klienten misliker og klager på det jeg har gjort? Dette utfordrer meg på mange plan. Mitt eget selvbylde som profesjonell hjelper blir berørt.

Grunnleggende angst for avvissning kan vekkes til live. Denne sårbarheten har jeg med meg i møtet med den som protesterer. Spørsmålet mitt er da hvordan jeg kan møte den som søker hjelp på en fruktbar måte. Hvordan makter jeg makten jeg har i møte med klienten? Hvordan håndterer jeg min egen uro over ansvaret for egne avgjørelser i møte med klienten og min av og til følelse av avmakt? Hvordan forstår jeg klientens motmaktstrategier? Jeg har vært opptatt av, og ofte savnet, rommet for å reflektere over disse spørsmålene. Dette motiverte meg til å forske på temaet.

Jeg har også med meg en annen type forforståelse som jeg ser det som hensiktsmessig å presentere i oppgaven. Dette, fordi det har vært en så skjellsettende erfaring i mitt liv, og den har vært en sterk drivkraft for å komme på sporet av temaet i oppgaven. Jeg har selv erfaring som klient/pårørende, ikke i barnevernet, men på somatisk sykehus der min sønn var innlagt og døde etter en hjerteoperasjon. Under og etter oppholdet oppstod det uenighet mellom oss som pårørende og legene på sykehuset. Jeg var deltaker i en konflikt som eskalerte der begge parter forsøkte på forskjellige måter å få makt til å definere virkeligheten. Dette satte i gang en rekke refleksjoner rundt hva det vil si å være klient, legge et liv i de profesjonelles hender, ha mistillit til hjelperen, gjøre de rette tingene for å bli hørt av et system. Men det har også handlet om å bli konfrontert med følelsen av å være fullstendig avmektig, behovet for å ta tilbake makten, behovet for at mitt barns historie skulle bli sann for meg, og en stadig kamp om å få oppreisning. Min kamp handlet om at jeg kalte inn til møter med aktuelle leger, skrev klage til skadeutvalg, engasjerte advokat og til sist søkte om pasientskadeerstatning. Denne erfaringen har jeg brukt som forprosjekt til masteroppgaven, for å kunne gå dypere inn i problemstillingens kompleksitet og få øye på perspektiver og nyanser som jeg kunne dra nytte av i planleggingen og gjennomføring av innhenting av empiri. Dette er nærmere beskrevet i metodekapitlet.

1.4 Oppgavens formål og relevans for sosialfaglig praksis

Jeg har valgt tema på bakgrunn av min interesse for å lete etter begreper og få kunnskap om situasjoner mellom klienter og barnevernsarbeidere som er preget av konflikt, protest, makt, motmakt og avmakt. Formålet med denne oppgaven er å bidra til at implisitt kunnskap om den profesjonelle barnevernsarbeiders tenkemåter i møte med klienter som protesterer blir gjort eksplisitt. Jeg har ønsket å reflektere over hvordan barnevernsfaglige tenkemåter bidrar til å forme barnevernsarbeideres handlingsrom og klientdeltakelse i situasjoner som preges av konflikt. Gjennom flere brukerundersøkelser kan vi registrere at mange klienter har savnet å

være aktive medspillere og deltakere i sin egen sak (Uggerhøj, 2003; Winefeldt og Barlow, 1995; Sandbæk, 2002). Dette kan oppleves vanskelig. I Mona Sandbæks (2002, 91) undersøkelse var det flere foreldre som opplevde det vanskelig at deres syn ble oversett når det oppsto uenighet mellom dem og hjelpetjenestene. Det er i feltet der det oppstår uenighet mellom partene jeg vil bevege meg.

Barnevernet har en programfestet formulering om at brukermedvirkning er en grunnleggende verdi i tjenestens virksomhet (NOU 2000:12, St. melding nr 40; SHD 2001, FN's barnekonvensjon, 2004). Her legges det blant annet vekt på at barn, ungdom og voksne skal ha innflytelse og deltakelse i samhandling med det offentlige hjelpeapparatet. Med henvisning til offentlige dokumenter og undersøkelsene nevnt ovenfor, mener jeg at det er behov for å utvikle teori og kompetanse på hvordan en samarbeider med klienter i barnevernet. Deltakelse og samarbeid blir særlig interessant å se på i situasjoner som er preget av uenighet. Disse situasjonene blir et strategisk egnet sted for å se på hva slags samhandling som utvikler seg mellom klient og hjelper.

1.5 Makt i relasjoner – bidrag fra forskningsfeltet

De siste tiårene har det fra politisk hold vært gjennomført en rekke reformer for å få til ulike endringsprosesser i helse og sosialsektoren. Målet for velferdspolitikken har vært å fordele mer makt til klientene med hjelp av politisk og juridisk styrking av brukerrettighetene.

Barnevernstjenestens programfesting av brukermedvirkning som er nevnt i forrige avsnitt er et eksempel på dette arbeidet.

Flere bidrag i Makt- og demokratiutredningen belyser en utjevning av makt mellom omsorgsarbeider og klient jo lenger ned i systemet hjelperen arbeider i (Juritzen og Heggen 2009, 95). Mens det fra politisk hold søkes å oppnå en mer balansert makt, så viser forskning at de som jobber på "grasrotplanet" opplever en større grad av avmakt en makt i møte med klientene (Vike, Bakken, Brinchmann, Haukelien og Kroken, 2002 sitert fra Juritzen og Heggen 2009, 95). Dette bildet nyanseres av andre forskere som retter fokus på de "vanlige" hjelperes personlige maktutøvelse i hverdagslige situasjoner. Makten synliggjøres ved at hjelpen som utøves i noen tilfeller blir illegitim og oppleves krenkende for klienten (Sætersdal og Heggen, 2002; Kirkevold og Engedal, 2005; Haugland, 2007).

Tenkningen rundt makt vinkles på ulike måter i sosialt arbeid sitt fagfelt. For det første har politiske krav om medvirkning fått tilsvar ved at det har vokst frem en mengde forskning og fagbøker som omhandler temaer rundt brukermedvirkning, myndiggjøring og empowerment (Slettebø og Seim, 2002; Ekeland og Heggen, 2007; Sandbæk 2007; Bunkholdt og Sandbæk, 2008; Addams, 2008). Slettebø og Seim (2002) påpeker at brukermedvirkning kan være et motsetningsfylt ideal. De drøfter mekanismer som kan hindre at det blir lagt vekt på brukernes erfaring i utformingen av barnevernets tjenester. Videre fokuserer de på hvordan en kan legge til rette slik at brukermedvirkningen blir reell.

For det andre har mye nordisk forskning og faglitteratur lagt vekt på å belyse den asymmetriske relasjonen mellom sosialarbeider og klient. I tillegg blir fokuset også rettet mot den definisjonsmakt som sosialarbeideren har i kraft av sin rolle som systemrepresentant (Järvinen et al, 2002; Sætersdal og Heggen, 2002; Järvinen og Mik-Meyer, 2003; Skau, 2003; Høilund og Juul 2005; Haugland, 2007). Dette har blant annet bidratt til debatt om de negative kreftene og prosessene som kan finne sted i sosialt arbeids praksis, som ellers i hjelpeapparatet. Det er en viktig debatt. Samtidig kan denne debatten risikerer å etterlate seg en følelse av avmakt hos sosialarbeidere. Flere forskere og fagpersoner argumenterer for også se på makten som noe mer enn uønsket og negativ dominans. Deres blikk rettes mot den produktive makten som produserer og skaper resultater og har positive sider (Nissen et al, 2007; Juritzen og Heggen, 2009).

Andre forskere argumenterer for refleksivitet i møte med maktpraksiser i sosialt arbeid (Gosh, 2007; Nissen, 2007; Vagli, 2009). Gosh (2007) hevder at mange sosialarbeider unnlater å reflektere over egen maktrolle på grunn av at den ensidig blir oppfattet som negativ. Sosialarbeideren virker ikke i et maktfritt rom og må derfor reflektere over sin egen makt. Dette gjør hun i sin artikkel, ved å bruke en interseksjonell tilnærming i sin analyse, ved siden av å benytte Foucaults teorier om makt. Vagli(2009) tar utgangspunkt i barnevernsarbeid som et produkt av dominerende samfunnsmessig makt, kunnskap og institusjonelle føringer. Hun viser at kunnskapen i barnevernsarbeidet har implisitte kulturelle ”tatt-for-gittheter” og det er nødvendig med mer åpenhet og bevissthet om det implisitte normative grunnlaget som barnevernsarbeidet bygger på.

På tross av denne vektleggingen på refleksjon og bevissthet rundt maktutøvelse i sosialfaglig litteratur, så er det flere forskningsrapporter som peker på at mange sosialarbeidere føler et

ubehag ved makten og derfor forsøker å bortforklare den (Mik-Meyer, 2004; Carstensens 2003). Uggerhøj (2003, 1995) beskriver i sin rapport at mange sosialarbeidere ikke er oppmerksomme på makten de er underlagt av systemet de er en del av. Haugland (2007) beskriver en mors historie i en vanskelig konfliktsak med barnevernet. Forfatteren analyserer frem hvordan konflikten utvikler seg blant annet på grunnlag av fordommer, stigmatisering og misforståelser i tillegg til faglige overveielser. Haugland bidrar til forståelse av barns og foreldres motstand i slike saker, og tar opp barnevernets makt og myndighetsutøvelse i konflikter.

Jeg vil i denne studien utforske maktlandskapet i barnevernsfeltet gjennom utdypning av Foucaults ideer om makt.

1.6 Oppgavens oppbygging og kapitteloversikt

I neste kapittel presenterer jeg de teoretiske og metodiske tilnærmingene som jeg har gjort til premiss for min analyse. Kapittel tre, fire og fem utgjør analysekapitlene. I kapittel tre ser jeg på hvordan mitt materiale italesetter en brukermedvirkningsdiskurs og sosialfaglig behandlingsdiskurs. I kapittel fire rettes blikket mot hvordan materialet italesetter en myndighetsutøverdiskurs. Jeg reflekterer i disse kapitlene over hva diskursene åpner for av mulige subjektposisjoner, handlingsrom og makt hos aktørene. Det siste analysekapitlet er fokusert mot minnearbeidsgruppens refleksjoner over, og tekstenes konstruksjoner av vellykkethet i barnevernsfaglig arbeid. Jeg gjør en kort oppsummering over analysekapitlene i kapittel seks. Til sist følger et avslutningskapittel hvor jeg løfter frem noen punkter som jeg mener er sentrale resultater i oppgaven. Videre diskuterer jeg implikasjonene av disse resultatene.

KAP. 2 TEORETISKE OG METODISKE TILNÆRMINGER

I dette kapitlet vil jeg ta for meg de teoretiske og metodiske tilnærmingene jeg har anvendt i oppgaven. Det empiriske materiale består av tekster produsert i en kollektiv minnearbeidsgruppe og minnearbeidsgruppens analyser av disse tekstene. Jeg har valgt å benytte meg av en variant av kollektivt minnearbeid som opererer innenfor en poststrukturalistisk vitenskapsteoretisk ramme der diskursanalyse er den analytiske tilnærmingen (Gannon 2008, 66). Diskursanalyse er studiet av hvordan vi skaper vår forståelse av verden (Winther Jørgensen og Phillips 1999, 9). Den har sitt utspring i forskjellige diskursteorier, og analysen kan gjøres på forskjellige måter. Michel Foucault

regnes som grunnleggeren for diskursanalyse (Schaaning 1997, 180; Jørgensen og Phillips 1999, 21).

Jeg har valgt å ta i bruk av Foucaults *diskursteori* og diskursbegrep i oppgaven. Nærmere bestemt benytter jeg hans teorier om *makt* og *motmakt* samt hans tenkning om *prosedyrer som regulerer diskursene*. Dette fordi jeg er opptatt av å se på hvordan diskurser former og virker i barnevernsfaglig praksis i møte med klientprotest. Videre har jeg tatt i bruk minnearbeidsmetoden som et ledd i det diskursanalytiske arbeidet. Bakgrunnen for dette valget er at jeg opplever at minnearbeidet utfyller og konkretiserer Foucaults diskursteori. Minnearbeidsmetoden består av en bestemt fremgangsmåte (dog, med store variasjonsmuligheter innenfor rammene), som fungerer som et håndgripelig og konkret redskap for å få øye på diskurser og muligheter for å drøfte hva diskursene åpner for av handlemuligheter.

Jeg vil i det følgende presentere Foucaults diskursbegrep og hans teorier om makt og motmakt. Videre introduserer jeg minnearbeidsmetodens epistemologi, for så å sammenholde det med Foucault sitt diskursbegrep. Jeg diskuterer kortfattet om jeg med hjelp av minnearbeidsmetoden kan anvende diskursbegrepet slik Foucault anvender det. Endelig beveger jeg meg inn på hvordan oppgavens empiri ble til, refleksjoner jeg har gjort meg rundt dette arbeidet, samt de dilemmaer jeg har stått overfor.

2.1 Foucaults diskursbegrep

Foucault definerer diskurs på følgende måte: "Vi kan kalde en gruppe av ytringer for diskurs i det omfang, de udgår fra den samme diskursive formation (...diskursen) består af et begrænset antal ytringer, som man kan definere mulighedsbetingelserne for (Foucault 1969, sitert fra Winther Jørgensen og Louise 2009, 22). Som vi ser i definisjonen ovenfor, forstår Foucault diskurser som ytringer eller utsagn. Han bryter med metafysikkens oppfattelse av et utsagn, der utsagnet forstås som noe som representerer tingene og tankene, og der tingene blir navngitt og betydningen av dem er fast (Schaaning 1996,61).

Foucault vektlegger at vi i utsagnene finner regler som regulerer det som allerede er sagt. Forut for utsagnet eksisterer det en rekke utsagn, hjelpemidler, praksiser og institusjoner. Dette kaller Foucault eksistensregler (Schaaning 1996, 64). Språkbrukeren trer inn i et felt av allerede eksisterende tale om hva vi kan tenke og hva vi kan si. Det betyr med andre ord at det som allerede er sagt, bestemmer hva vi kan si. De danner det Foucault kaller mulighetslover

ved at utsagnene, hjelpemidler, praksiser og institusjoner følger bestemte regler. De angir hva som faller inn under diskursen og hva som utelukkes fra diskursen. Med dette har språket en eksistens forut for meg som taler og styrer min tale og mine handlinger (ibid, 64). Utsagnene fremstår som innlysende og som en universell sannhet. Diskursen blir dermed ikke bare språk men også praksis, og den skaper virkelighet. Utsagn iscenesetter og iverksetter ”et omkringliggende felt av andre utsagn, av praksiser og av institusjoner” (Schaaning 1996, s 67). Foucault søker å synliggjøre disse iscenesettelsene slik at man kan bli bevisst utsagnene og virkningen av dem.

2.2 Foucaults maktbegrep

Jeg har valgt makt og motmakt som analytiske begreper fordi det er nært knyttet til protestbegrepet jeg anvender i forskningsspørsmålet i oppgaven. Med min forståelse av klientprotest som definert i forrige kapittel, vil analyse av makt og motstand bli aktualisert. Fokuset i oppgaven har vært å stille spørsmål om hvordan ulike individer, gjennom utsagn, konstituerer seg inn i eksisterende diskurser og sosiale maktforhold. Videre har jeg sett på hvordan makten utspilte seg mellom personene i tekstene og undersøkt om ulike ”diskursive kamper” gjorde seg gjeldende i tekstene. I følge Foucault er diskurs intimt forbundet med makt, i det diskurser virker normproduserende; de avgrensner hva som er tillatt å ytre seg om (Schaaning, 1996:70). Foucault utalte flere ganger at han ikke ønsket å lage en egen teori om makt. Han er likevel opptatt av hvordan makt konstitueres og utøves gjennom diskurser i ulike etablerte samfunnsinstitusjoner som asylet, klinikken og fengselet (Vågan og Grimen 2008, 412). I disse studiene er det noen perspektiver som går igjen når han analyserer makt. Jeg vil i det følgende presentere disse.

Makt og motstand

Foucault analyserer makt ved å undersøke hvordan makten utspiller seg og utøves i konkrete komplekse situasjoner og relasjoner (Sandmo 1999, 94). Tradisjonelt ser man på makt som noe som utspilles i en asymmetrisk relasjon, der den sterke part utøver makt overfor en svakere part. Foucault utvider forståelsen av makt ved å hevde at makt finnes over alt. Det er ingen som kun har makt eller kan få makt. Makt er noe som ligger *mellom* i relasjonen, dermed er det ingen som kan eie makten (ibid, 94).

Jeg har i masterprosjektet benyttet et slikt perspektiv på makt når jeg har sett på relasjonen mellom barnevernsarbeideren og klienten. Når klienten protesterer mot barnevernets praksis,

utfolder det seg ofte en kamp om å vinne frem med sin virkelighet. Ved å ta i bruk Foucaults teori om skiftende og bevegelig makt blir det mulig å forstå hvordan makt og motstand kan te seg som mangfoldig og flertydig. På den ene siden har barnevernsarbeideren makt over klienten. Hennes oppgave er å hjelpe og eventuelt kontrollere klienten. Klienten står dermed i et avhengighetsforhold til hjelperen. Det trenger da likevel ikke å være slik at det er hjelperen som har makt, mens klienten ikke har det. Foucault hevder at makt ikke finnes uten motstand. ”- Der hvor det er makt, er det motstand, og likevel, eller snarere på grunn av dette, befinner denne motstanden seg aldri i en utvendig posisjon i forhold til makten. Må man si at man nødvendigvis er ”i” makten, at man aldri ”unnslipper” den (...)” (Foucault 1995, 106 sitert fra Juritzen og Heggen 2006, 71). Makt og motstand vil på denne måten betinge hverandre. Den svake part kan for eksempel kjempe for å få makt ved å svare på hjelperens maktbruk. Dette kan benevnes som motmakt. Ulike måter å protestere på kan sees som en slik motmaktstrategi. Dette er strategier som kan benyttes for å ta tilbake makten. På denne måten blir det mulig å si at makten er flytende, bevegelig og den sirkulerer selv i en asymmetrisk relasjon.

Makten som produktiv

For Foucault er ikke forståelsen av makt noe som er utelukkende undertrykkende. Maktutøvelse kjennetegnes ved også å ha produktive aspekter. (Heggen s 95) Makten virker gjennom en vev av institusjoner og relasjoner og former og skaper menneskers tankemønster, handlinger og bevissthet om oss selv. Den produserer kunnskap, diskurser og former menneskers sosiale praksis (Vågan, 2008:411). Foucault er dermed på utkikk etter hva makten produserer, skaper og endrer i sine analyser av makt (Foucault 1999/1976:104). Maktutøvelse betraktes i utgangspunktet verken som et gode eller onde. Han er særlig opptatt av at makten er sammenvevd med kunnskap og at makten produserer kunnskap. Foucault løfter fram nye kunnskapsområder som er knyttet til relasjoner og institusjoner der kunnskap utvinnes med makt og der makt utøves ved hjelp av kunnskap. Denne makten dreier seg i mest grunnleggende forstand om kunnskap og forestillinger om mennesker (Sandmo 1999, 87). Kunnskap om mennesket produseres i institusjoner og maktrelasjoner der individer ikke sees som subjekter men gjøres til kunnskapsobjekter (ibid, 87). Slike institusjoner kan for eksempel være skolen med pedagogikken, kirken med religionen, psykologien og psykiatriske institusjoner. Denne kunnskapen sprer seg til folket og blir til allmenne sannheter. Viten om mennesket får man ved hjelp av for eksempel eksaminering, vurdering, kategorisering, diagnostisering og kontroll. Dermed blir individet objekt for kunnskap og for makt.

Kunnskapen om det å være menneske fører til disiplinering til normalitet og får individene til å forstå seg selv og deres oppgave på en bestemt måte (Sandmo 1999, 87). Denne disiplineringen foregår ofte i det stille.

2.3 Prosedyrer for å regulere diskursene

Foucault opererer med et maktperspektiv hvor makten ikke er åpenbar eller direkte observerbar for alle. Makten gjemmer seg og opererer gjennom diskursene. Det er kanskje av denne grunn han i sin tiltredelsesforelesning ved College de France i 1970, åpner med å si at han har en frykt for å ta ordet. Han føler et ubehag ved og tre inn i diskursens ”risikable orden” (Foucault 1999, 8). Foucault er opptatt av hvordan diskursene i et samfunn skapes og begrenses gjennom ulike prosedyrer. Han skriver: ”Jeg antar at diskursproduksjonen i ethvert samfunn på en og samme tid blir kontrollert, sortert, organisert og fordelt ved hjelp av en mengde prosedyrer som har som funksjon å avverge dens krefter og farer, beherske dens karakter av å være en tilfeldig begivenhet og omgå dens tunge og skremmende materialitet” (Foucault 1999, 9). Dette er prosedyrer som gjør at diskursen legitimeres og fremstår som naturlig, universell og sann.

Foucault introduserer tre hovedprosedyrer for å regulere og kontrollere diskursen. De benevnes som: a) *eksterne utelukkelsesprosedyrer* som fungerer slik at de kontrollerer og avgrenser talen fra utsiden, b) *interne uttynningsprosedyrer* som har som oppgave å være prinsipper for klassifikasjon, innretning og fordeling av diskurser innenfra og c) *forming av det talende subjekt* som dreier seg om fordeling og utvelgelse av subjekter innenfor diskurser. Foucault hevder at disse prosedyrene virker i et kontinuerlig samspill og fører til at noen diskursive utfall blir mer sannsynlig enn andre innenfor en bestemt historisk epoke (Foucault 1999).

Jeg har valgt å presentere et utvalg av prosedyrer jeg mener er relevante for min masteroppgave. De valgte prosedyrene er de eksterne utelukkelsesprosedyrer som benevnes som *forbudet, oppdeling og forkastelse* og *motstillingen av sann og falsk*. Videre introduserer jeg *forfatterprinsippet* som tilhører de interne fortynningsprosedyrer. Dette gjør jeg på bekostning av å se helheten i Foucaults tanker om prosedyrer og dens virkninger. Jeg opplever at prosedyrene er overlappende og ikke alltid like lett å skille fra hverandre. Foucault understreker selv at de ungerer i et samspill. Dermed mener jeg at jeg i noen grad også omtaler *forming av det talende subjekt* gjennom min presentasjon av nevnte prosedyrene.

Eksterne utelukkelsesprosedyrer

Foucault presenterer *forbudet* som den mest åpenbare av de tre utelukkelsesprosedyrene. I vårt samfunn kan ikke alle si alt av det som er mulig å si. Det forekommer tabuområder som gjør at det er fenomener vi ikke snakker om, selv om vi vet om deres mulige eksistens. Videre eksisterer bestemte ritualer rundt former for tale. Vi oppfører oss og taler annerledes når vi for eksempel er i en kirke enn når vi deltar som tilskuere på en fotballkamp. Til sist fremholder Foucault at enkelte personer innehar en eksklusiv eller privilegert rett til å tale om bestemte fenomen. Dette kan belyses ved at den som taler må inneha bestemte kvalifikasjoner. Disse kvalifikasjonene angir hvordan subjektet skal opptre, hvilke miljø det skal tales i, på hvilke måte det skal tales og videre hvilke effekt talen har for dem det tales til (Foucault 1999, 9). Dette fører til at noen personers tale utelukkes mens andre kommer til orde.

Den andre utelukkelsesprosedyren Foucault fremstiller, er *oppdeling* og *forkastelse* av utsagn fra diskursen. Noen utsagn blir legitime i diskursen, mens andre forkastes. Foucault henviser til oppdelingen mellom fornuft og galskap. Fornuften blir innlemmet som en naturlig del av diskursen samtidig blir den gales tale forkastet eller delvis utelukket fra den samme diskurs (Foucault 1999, 10). Den gales utsagn kan ikke sirkulere som andre diskurser. Når psykotiske mennesker taler, må dette tolkes og ordlegges av eksperter som f. eks leger (fornuften), for at det skal gis mening. På denne måten kan den gales diskurs ”inkluderes” i diskursen men da utelukkende ved hjelp av fornuften, dvs legers og psykiateres tolkning og forståelse av den.

Oppdelingen av det *sanne vs det falske*, eller vårt samfunns tvang eller vilje til sannhet, er den tredje eksterne utelukkelsesmekanismen. Gjennom å avdekke det falske, søker vi det egentlige sanne (Foucault 1999, 11). Begrepet sannhet er ikke konstant, det er i bevegelse og har endret seg gjennom historien og det finnes stadig nye former for vilje til sannhet (ibid, 12). Fordi denne sannheten endrer seg får vi endringer i det forbudte og det som oppdeles og forkastes. Viljen til sannhet støtter seg på et institusjonelt grunnlag. Gjennom institusjoners praksis både forsterkes og fornyes sannheten kontinuerlig. Foucault fremhever at vi har vitenskap og litteratur som søker støtte i det naturlige og det sannsynlige, det vil si den sanne diskursen. For å forstå denne oppdeling mellom det sanne og falske må vi rette fokus mot institusjoner og praksiser som støtter opp om erklæringer av sannheten (ibid, 13).

De prosedyrene vi nå har gjennomgått, er prosedyrer som iscenesetter makten fordi diskursene kontrolleres og avgrenses fra utsiden. I tillegg skal vi nå se på den interne uttynningsprosedyren, *forfatterprinsippet*.

Intern uttynningsprosedyre

Forfatterprinsippet er en av prosedyrene som nevnes når Foucault beskriver diskursens uttynningsprinsipper (Foucault 1999, 17). Han ser ikke på subjektet som en entydig og enhetlig enhet med sammenhengende intensjoner. Men gjennom forfatterprinsippet, skaper forfatteren en kontroll på hvordan diskursen skal føres, ved å fremstille en bestemt identitet som fungerer slik at diskursen oppnår en logisk sammenheng. Forestillinger om forfatteren som garantist for koherens blir dermed en effektiv måte å skape enhet på og ikke flertydighet (ibid, 17). Det er ikke tilfeldig hva forfatteren skriver om, eller ikke skriver om. For eksempel er det forskjellige krav til hva som skrives, og hvordan det skrives og hvem som skriver innenfor den medisinske diskursen og den juridiske diskursen. Gjennom identitet som forfatter som tilhører en bestemt diskurs, representerer hun en bestemt funksjon som begrenser diskursens tilfeldighet.

2.4 Minnearbeidsmetodens epistemologi og Foucaults diskursbegrep

Minnearbeidsmetoden er opprinnelig utviklet av en gruppe kvinner rundt den tyske sosiologen Frigga Haug (Haug, 1987). Ved å arbeide med minnehistorier som handler om spesifikke opplevelser, tar metoden sikte på å utforske og teoretisere hvordan individer konstituerer seg inn i eksisterende sosiale relasjoner og maktrelasjoner (Haug 1987, 33). I minnearbeid blir det da sentralt å lete etter rådende diskursive praksisformer slik at de kan "avsløres" og man kan ta stilling til dem (Janson 2008,237). Man er ikke ute etter essensielle måter å se og tenke om verden på, men heller å lese verden som flertydig. Premissene for minnearbeid er at vi forstår verden gjennom interaksjon med andre. Hva vi vet og hvordan vi vet det, er påvirket av diskurser som finnes i samfunnet (Kaufman et al. 2008, 6). Minnearbeidet blir dermed en kollektiv undersøkelse av hvordan diskursive praksiser i et fellesskap former subjektene (ibid:6). Ved å benytte metoden for analyse av de nedskrevne minnene, ønsker man å produsere mangfoldige lesninger og få en bedre forståelse av variasjonen av de tilgjengelige kulturelle diskursene som kan bryte ned hegemoniske diskurser (Gannon 2008:64).

Mitt spørsmål under denne overskriften, er om man kan benytte seg av minnearbeidsmetoden, for å analysere fram diskurser slik Foucault anvender dem. Det er utsagnene i

minnearbeidsgruppens nedskrevne minner, som er basis for analyse av konstruksjon av oss selv som barnevernsarbeidere, og vår konstruksjon av klientene. Det innebærer at vår kunnskap om dette temaet først og fremst ligger i hva vi sier, og i selve måtene det artikuleres på. I våre utsagn ligger diskursen som individene reguleres av. Når minnearbeidsgruppen leter etter diskurser, vil vi nærlese tekstene og stille ulike spørsmål til dem. Frigga Haug (2008) presenterer noen generelle prinsipper for analyse av tekster i minnearbeid. Disse presenterer jeg senere i oppgaven under overskriften, ”Gjennomføring av minnearbeidsgruppen”. Ved å gjøre en slik form for analyse, kan vi få øye på hva som blir tatt for gitt eller er naturalisert, og hva som er produktivt i tekstene. Dette språklige utgangspunktet i minnearbeidsmetoden og dens vektlegging av å være innskrevet i diskurser, samsvarer med Foucaults fokus på at det er språket som skaper virkeligheten, og at det ikke finnes noe fast punkt eller virkelighet bakenfor diskursen. Minnearbeidsmetoden gir gruppen mulighet til å se på praksiser og hjelpemidler medlemmene beskriver i tekstene, og drøfte institusjonelle rammer som påvirker diskursen. Haug (2008, 34) hevder minnene har potensial til å avdekke alternative diskurser. De skrevne hverdagsminnene peker ofte på det vi ikke husker, måter å være på som er glemt fordi de ikke blir verdsatt. Således blir de ikke en del av den diskursive praksisen i vårt samfunn. Dette aspektet diskuteres i minnearbeidsgruppen.

Minnearbeidsmetoden tar utgangspunkt i skriftlige tekster og gir oss mulighet til å stille spørsmål til det sagte, til å avsløre ”commonsense” og det ”naturlige” ved utsagnene. Foucaults forskningsprinsipp, som han benevner som omveltningssprinsippet, vektlegger nettopp dette. Han leser tekster med mistenksomhet, ikke for å finne en sannhet, men for å finne brister i det som sies og dermed avsløre diskursive praksiser (Foucault 1999, 29). Foucault presenterer forskningsprinsippet, *diskontinuitet*, når han studerer hvordan diskursene krysser hverandre, forskyves, virker tvingende og utelukker hverandre (ibid, 29). Minnearbeidsmetoden gjør også til premiss å vektlegge flertydighet i tolkninger av tekster. Man er ikke opptatt av å finne en sannhet, men å finne flere mulige forståelser. Siden min hovedinteresse har vært å få tak i selvfølgergjorte barnevernfaglige diskurser i møte med klienter som protesterer, synes det fruktbart å la meg inspirere av kollektivt minnearbeid.

2.5 Tilgang til feltet og forberedelser av minnearbeidsgruppe

Jeg vil i det følgende redegjøre for hvordan jeg etablerte kontakt med barnevernstjenesten og fant informanter til minnearbeidsgruppen. Jeg startet med å utarbeide prosjektbeskrivelse. Videre, undersøkte jeg med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), om jeg måtte

melde prosjektet til dem. Jeg fikk klarsignal om å sette i gang prosjektet uten å melde det NSD, dersom opptakene av gruppesamtalene ikke ble lagret på datamaskinen, cd eller minnepinne. Opptakene måtte derimot transkriberes manuelt og anonymiseres fortløpende. Dette gjorde jeg. Videre utarbeidet jeg et informasjonsskriv,¹ og gikk i gang med rekruttering av informantene. Jeg hadde som mål å rekruttere 4-5 personer til gruppen. Jeg vurderte det som en passe størrelse på gruppen, og jeg så det som håndterbart for meg som ikke hadde erfaring i å utføre minnearbeid. Jeg mente også dette antallet var et realistisk antall, i forhold til mulighet for å få tak i informanter til et masterprosjekt, mulighet for å kunne samle alle til en felles møtetid, og den tiden vi hadde til disposisjon til å analysere minner.

Som deltaker i forskningsprosjektet, "Profesjonsutøvelse og barns deltakelse", på Høgskolen i Oslo, hadde jeg tilgang til flere barnevernkontor som var interessert i å "la seg forske på". Jeg kontaktet et barnevernkontor anbefalt av min veileder. Hele prosessen med å få tak i informanter var en lang prosess, som strakk seg over en periode på et halvt år. Jeg gjorde ulike typer henvendelser og hadde informasjonsmøter på to forskjellige team. Til slutt var det fire personer, alle med erfaring fra førstelinjetjenesten i barnevernet, som ønsket å være med i prosjektet. I tillegg deltok jeg, med minnearbeidstekst og deling av erfaringer, på lik linje med de andre i gruppen. Jeg har ikke erfaring med å jobbe på barnevernkontor selv, men har jobbet i barnevernet på en institusjon. Det ene medlemmet ble langtidssykemeldt før oppstart og trakk seg fra prosjektet. Selv om jeg ønsket å ha flere gruppemedlemmer i bakhånd, valgte jeg å konsentrere meg om å gjennomføre gruppen med oss fire, da tiden begynte å bli knapp. Minnearbeidsgruppen møttes tre ganger. Møtene varte i 2 timer. De fant sted på barnevernkontoret, da det var mest praktisk for informantene. Minnearbeidet ble gjennomført i løpet av to måneder. Jeg ledet møtene. Alle samtalene ble tatt opp på bånd og jeg transkriberte fortløpende etter hvert møte.

Jeg opplevde at det var krevende å skaffe informanter. Det kan være flere grunner til dette. For det første kan det være utfordrende å "utlevere" sin egen praksis til et forskningsprosjekt med en fremmed person, når temaet handler om at klienten er misfornøyd med arbeidet som blir gjort. Prosjektet krevde at man var villig til å se på sin egen praksisen med nye og også kritiske øyne. Dette kan være sårbart. I tillegg opplevde jeg at barnevernskonsulentene hadde

¹ Se vedlegg 1

en svært travel arbeidshverdag med stort arbeidspress. Av den grunn kunne det være vanskelig å sette av tid til å være med i prosjektet. Min manglete erfaring som forsker og kunnskap om å ”bruke de rette kanalene” kan også være en del årsak til lang tidsbruk. Jeg opplevde det som utfordrende å selge mitt prosjekt og bryte inn i den travle hverdagen til barnevernsarbeiderne.

Forprosjekter

Widerberg oppfordrer forskere om å ta i bruk forprosjekter blant annet for å utforske og bli kjent med temaet man skal forske på (Widerberg 2001,39). Som beskrevet i innledningskapitlet hadde jeg en uro og en nysgjerrighet overfor minner og erfaringer jeg har gjort meg i forhold til den skiftende makten og avmakten jeg innehar både som hjelper og som klient. Hva er protest, makt, motmakt og klientdeltakelse? En rekke spørsmål rundt dette, har ført til at jeg ser et behov for å fange forståelser av barnevernsarbeiderens konstruksjon av seg selv som profesjonell, og konstruksjon av ”den andre”. Hensikten med forprosjektene var å posisjonere meg i forhold til temaet og arbeide med mine forforståelser. Jeg ønsket å avklare, utvide og destabilisere min egen forståelse av makt, avmakt, protest og klientdeltakelse for å unngå å gjengi stereotype bilder rundt rollen som profesjonell barnevernsarbeider.

Mine forprosjekter bestod i å gjennomføre individuelle minnearbeid, der jeg analyserte egne dagboknotater fra erfaringer som pårørende i en konfliktsituasjon med sykehuset hvor min sønn var innlagt. I tillegg skrev jeg ”konfliktdagbok” i fjorten dager der jeg noterte ned små og store konflikter som oppsto i min hverdag her og nå. I analysen av dette materialet så jeg mønstre og sammenhenger jeg ikke hadde tenkt over tidligere. Jeg noterte dette som temaer og spørsmål som jeg kunne ta med meg senere i prosjektet. Disse var blant annet:

- Makten svingte mellom følelse av makt/handlekraft og avmakt gjennom ulike faser i konflikten. Dette virket begrensende på handlingsrommet mitt.
- Begge parter i en konflikt driver ofte med sine egne ”oppreisningsprosjekter” i det de ønsker å beholde verdighet eller ta tilbake verdighet. Hvordan disse oppreisningsprosjektene konstrueres og iverksettes var spørsmål jeg stilte meg.
- Lojalitet ble et viktig tema i minnene. Sentrale spørsmål ble: Til hvem velger jeg å ha min lojalitet? Hvilke virkninger har denne lojaliteten på relasjonen?
- Skamfølelse dukket opp både i rollen som mektig og avmektig. Dette skapte et behov for å skjule mine handlinger og følelser. Handlingsrommet ble begrenset.

- Begrepet beklager, kom til syne på en tydelig måte. På hvilke måte beklager jeg? Når beklager jeg? Når beklager jeg ikke? Hvordan virker beklagelsen i relasjonen?
- Minner er kroppslige og sanslige, i det kroppen reagerer når minnene skrives og leses. F.eks kan lukter, lyder gjenkalles, eller kroppen kan begynne å skjelve.

I tillegg til dette arbeidet gjennomførte jeg to ”prøve-minnearbeidsgrupper”, der jeg inviterte mine venner til å delta. Dette ble gjort fordi jeg hadde behov for å prøve ut metodens fremgangsmåte og øve meg på å lede gruppen gjennom hele prosessen. Dette ble avgjørende for hvordan jeg senere kom til å utforme gjennomføringen av gruppen. Jeg fikk erfaring med at det var utfordrende å holde tiden, holde fokus, instruere på en klar måte hensikten med minnearbeidet og til sist holde oss til sosiale konstruksjoner av subjektene i stedet for å psykologisere subjektene ”indre liv” i analysen.

2.6 Gjennomføring av minnearbeidsgruppe

Valg av metode legger føringer for analysestrategi. (Kvale 1997,112) Siden jeg har latt meg inspirere av kollektivt minnearbeid som metode, har fremgangsmåten for analysen av materialet blitt påvirket av dette. Kollektivt minnearbeid er ikke ment å være en fastlagt uforanderlig metode i tilnærming av et forskningstema. (Haug 2008, 22; Widerberg 1995, 177). Jeg har valgt elementer av Frigga Haugs (2008, 28-38) fremstilling av retningslinjer om hvordan man kan gjøre minnearbeid i en gruppe, og tilpasset disse til gruppen jeg gjennomførte minnearbeid med. Minnearbeidet ble gjennomført i to faser. Først skrev vi minnene om en situasjon der klienten protesterte i forhold til vårt arbeid, deretter analyserte vi minnene i felleskap.

Skriving av minner

Første gruppemøtet startet med at jeg forsøkte å gi en grundig gjennomgang om hva minnearbeid var, og hensikten med metoden. Jeg hadde på forhånd bestemt temaet, hva vi skulle skrive om, så gruppen fikk ikke mulighet til å diskutere dette. Dette kan ha sine svakheter da gruppemedlemmene kan føle at de ikke ”eier” temaet i like stor grad. Ofte, ved minnearbeid som foregår over lengre tid, er det naturlig å bruke tid på å drøfte og bli ening om et tema som det skal skrives om. Grunnet min begrensede tid med gruppen, så jeg det ikke hensiktsmessig å bruke tid på dette. For å kunne få alle i gruppen ”varmet opp” på temaet, startet jeg en type brainstorming rundt temaet. Jeg la frem ulike bildekort på et bord og ba alle medlemmene om å finne ett kort som kunne symbolisere hva de tenkte eller følte når de hørte

ordet klientprotest, og ett annet kort som kunne symbolisere en situasjon hvor en klient protesterte. Jeg opplevde at det skapte en fruktbar inntoning til temaet, og det ble lettere å finne en episode å skrive om.

Skrijving av minner har til hensikt å produsere et materiale der muligheten for ulike tolkninger er åpnet opp. Jeg veiledet derfor gruppen i noen sentrale prinsipper i forhold til skrijving av minnet. Instruksjonen var som følgende: ”Fortell om en gang du opplevde at klienten protesterte over dine handlinger og du opplevde situasjonen som vanskelig å håndtere”. Vi brukte ca tretti minutter på å skrive fortellingen. Jeg oppfordret til å skrive så detaljert og konkret som mulig om kun en situasjon - hva som ble sagt, tenkt, gjort og eventuelt kroppslige reaksjoner. Vi skulle unngå biografi og lange utredninger om omstendighetene rundt situasjonen. Videre poengterte jeg at gruppe medlemmene skulle forsøke å skrive så fritt som mulig og ikke sensurere seg selv. Det vil si, at vi skulle motstå fristelsen til å utelate det som i utgangspunktet kunne virke irrelevante eller uvesentlig. En hjelp i denne prosessen var at vi skrev i tredjeperson, han/hun, eller vi gav oss selv et navn i motsetning til å skrive i jegform. Å skrive om seg selv i tredjeperson skaper en viss distanse til seg selv (Widerberg 2005, 178). Denne avstanden er viktig fordi det hjelper oss til å holde fokus på diskurs og det reduserer risikoen for se på prosesser som skjer ”inne i” individet.

Analyse av minnene i gruppen

Etter at vi hadde skrevet minnene, begynte den kollektive tolkningen og analysen av minnene. Vi startet analysen med å lese de nedskrevne historiene høyt og deretter valgte vi ut en historie til nærmere analyse. De andre historiene ble analysert på senere tidspunkt. Jeg understreket viktigheten av å ha fokus på sosiale betydninger eller sosiale konstruksjoner av selvet, og unngå fokus på indre individuelle årsaker. Vi forsøkte å komme innom non punkter i gruppeanalysen som jeg nå vil presentere. Disse punktene er inspirert av Haugs (2008, 28-38) fremstilling om hvordan man kan gjøre minnearbeid.

1. ***Meninger og ideer om minnet.*** Hver person uttrykte ideer om minnet i tur. Vi diskuterte hvilke mening og ønsker, intensjoner og prosjekter vi mente forfatteren formidlet i teksten. Etter en tids drøfting, oppsummerte jeg det som var kommet frem i samtalen. Deretter forsøkte vi å finne en felles setning, en common sense oppfatning, om temaet i fortellingen.
2. ***Representasjon av følelser i teksten.*** Vi stilte spørsmål om hvordan forfatteren snakket om følelser i fortellingen. Hvordan snakket forfatteren om (evt snakket ikke om) følelser

som ble vekket i konfliktsituasjonen? Ble klientens følelser beskrevet? Hvilke konsekvenser har dette ”snakket” om følelser eller mangel på ”snakk” for forfatterens handlinger i møte med klienten? Dette sier noe om hvordan han/hun konstruerer seg selv som profesjonell.

3. **Interesser og ønsker og motiver hos forfatteren.** Vi drøftet forfatterens interesser og motiver og undersøkte om forfatterens og de andres handlinger var forståelige. Hvis de ikke var forståelige stilte vi spørsmål til hvorfor fortelleren fremstilte seg selv eller situasjonen forvirrende eller uforståelig.
4. **Spesielle ord og uttrykk i teksten.** Gruppen lette etter særegne uttrykk i tekstene som kunne anspore til ulike faglige diskurser i barnevernsfeltet. Ved å identifisere slike uttrykk var det mulig å komme på sporet av barnevernsfaglig teoritenkning og en kollektiv tenkning om hva som er kulturelt ”riktige” jegkonstruksjoner i en profesjonell barnvernsrolle.
5. **Vakuum og motsetninger i fortellingen.** Vakuum er elementer som ikke er nevnt i det skriftlige minnet, men som er nødvendig for at historien skal virke sannsynlig. Vi undersøkte om det var noe i historien som ikke var sagt eller om det var noe som ikke ”stemte” i fortellingen. Haug (2008, 34) fremhever at når en historie blir nedskrevet så er dette en *konstruksjon* av det som skjedde, det er ikke en avspeiling av hva som ”virkelig” hendte. På den måten blir vi klar over hvordan vi konstruerer en fortelling om en opplevelse, og hvor mange ytterligere muligheter for handling og tolkning som finnes.
6. **Forståelse av jeg.** Neste steg i prosessen var å se på de ulike punktene som er nevnt ovenfor og analysere disse i lys av konstruksjon av jeget. Vi utforsket og drøftet i dybden hva de språklige særegenhetene (beskrivelse av følelser, intensjoner, spesielle ord og uttrykk, motsetninger og vakum) kunne bety for hvordan forfatteren ønsket å fremstille og konstruere seg selv. Eksempler på slike spørsmål kunne være: ” Hvorfor fremstilte forfatteren seg uten følelser? Hvorfor bruker denne forfatteren begrepet ”behov for å tømme seg? Hvor kommer dette begrepet fra og hva betyr det? Hvorfor fremstiller forfatteren som usikker og mislykket når han gjorde det som var avtalt?” Ved å diskutere slike spørsmål kunne vi reflektere rundt barnevernets kulturelle og kollektive holdninger til hva som er profesjonelt akseptable holdninger i barnevernsarbeid, og hva som ikke er det, hvilke diskurser forfatteren ønsket å skrive innenfor, og om det fantes motstridende diskurser barnevernsarbeideren måtte manøvrere mellom.

7. **Forståelse av den andre/klienten.** Hvordan andre oppfattes og dokumenteres er også en del av jeg-konstruksjonen (2008, 37). Følgende analysetemaer er vektlagt i analysen av konstruksjon av klienten.
- Er *klientens handlinger, utsagn, følelser, ønsker og intensjoner* beskrevet og eventuelt på hvilken måte? Hvorfor beskrives de på denne måten? Hva kan det tjene til? Hva er det i forhold til andre som vi overser? Hvor mye av deres eget liv skal komme frem i historien?
 - Hvordan konstrueres klienten når han protesterer? Snakkes det om kategorier? I så fall hvilke kategorier? Hvilke diskurser om klienten kommer til syne?
 - Hvordan er klientens versjon, representert i barnevernsarbeiderens fortelling? Hvilke versjon av tolking av virkelighet vektlegges når informanten handler.
8. **Sammenligning av minnene.** Til sist forsøkte vi å drøfte de ulike minnene ved å se de sammen. Hvilke likheter og forskjeller er det mellom minnene. Finnes det noen linker mellom minnene som ikke er umiddelbart åpenbare, men som kan avdekke ulike diskurser?

2.7 Refleksjoner over gruppens minnearbeid som forskningspraksis

I det følgende vil jeg reflektere over empirien som er fremskaffet, utfordringer jeg støtte på og avveininger jeg måtte gjøre i minnearbeidsgruppen. Videre løfter jeg frem noen etiske dilemma er knyttet til min oppgave.

Hvor mange møter trenger vi for å kunne gjennomføre skriving og analysere minnene på en tilstrekkelig måte? Skal vi skrive om ett eller flere minner? Dette var spørsmål jeg måtte ta stilling til før vi satte i gang med minnearbeidet. Tidsbruk i minnearbeid generelt varierer i stor grad. Noen bruker minnearbeid på forskningsprosjekt som varer over år, mens i andre prosjekter kan man benytte metoden over en helgesamling (Haug, 1987; Widerberg, 2005). På grunn av oppgavens begrensede omfang og mulighet for å få informanter som ville sette av tid til å være med på prosjektet, benyttet jeg meg av "kortversjonen" av minnearbeid i det jeg kun møtte gruppen tre ganger. Jeg opplever at skriving og analyse av minner er en omfattende intellektuell og emosjonell jobb som krever en modningsprosess som kan være tidkrevende. Vår minnearbeidsgruppe kunne med fordel møttes noen flere ganger for at vi kunne gått enda mer i dybden av stoffet og få metoden "under huden". Jeg vurderte også om vi skulle skrive flere minner for å få en større variasjon i minnene. På grunn av begrenset tid sammen i gruppen, valgte vi å rette vårt fokus til disse fire minnene. Slik kunne vi på en bedre måte gå

dypere inn fortellingene i stedet for å gå i bredden. Dette gjorde vi på bekostning av en variasjon av minner som eventuelt kunne ha beriket analysen.

Jeg opplevde gruppemøtene som gode og produktive i den forstand at det var fin flyt i samtalen. Alle deltakerne var aktivt med og delte villig av sine erfaringer. Deltakerne uttrykte at det var nyttig å kunne reflektere over egen praksis og de ønsket å ta initiativ til videre refleksjon med sine kolleger på teamet de jobbet i. Vårt hovedfokus i analysen var å identifisere barnevernsfaglige diskurser og tenkemåter for så å lete etter variasjoner, motsetninger eller likheter mellom dem. Dette ble gjort ved at vi benyttet oss av Haugs punkter for å gjøre minnearbeid, der vi så på språklige vendinger, motsetninger, vakuum og snakk om følelser eller eventuelt mangel på snakk om følelser i minnearbeidstekstene. Jeg opplevde at alle gruppemedlemmene var opptatt av å skape dialog og var engasjerte i denne prosessen. Utfordringen i dette arbeidet var å løfte diskusjonen opp på et mer teoretisk nivå der vi kunne identifisere og knytte teorier opp mot diskursene. Vi erfarte at dette var vanskelig å få til. Derfor så jeg det som viktig å tilføre analysen dette aspektet etterpå. Hvorfor var dette vanskelig? I etterkant tenker jeg at det var urealistisk å forvente en metateoretisk drøfting av diskursene i gruppen. Det tar tid å tilegne seg de tankerredskapene som kreves for å løfte analysen opp på et metateoretisk nivå. Gruppen hadde begrenset med tid til å etablere en felles forståelse av hvordan man kunne teoretisere diskursene. Dessuten hadde jeg som gruppeleder manglende erfaringer med å stimulere til slik tenkning.

Å teoretisere minner ut fra en sosialkonstruksjonistisk og diskursiv forståelse er krevende i det at arbeidet med personlige erfaringer ofte utløser individualiserte forståelsesmåter, der erfaringer blir forklart som et resultat av f.eks individuelle psykologiske årsaker, familiære forhold, foreldrenes påvirkning eller andre lignende faktorer (Jansson et al. 2008). Dette er en uvant tenkemåte for de fleste og dette var også vår erfaring. Vi skulle i utgangspunktet utforske hvordan vi som barnevernsarbeidere sosialt konstruerer klientprotest. Likevel var det lett å bevege seg inn i diskusjoner der egenskaper ved forfatteren eller de beskrevne personer ble hovedfokuset. Min oppgave som leder var å forsøke å lede diskusjonen inn på et spor der vi så på subjektet som sosialt konstruert.

2.8 Refleksjon over etiske dilemmaer

En etisk utfordring for forskeren er å behandle informasjonen fra informantene med respekt og formidle materialet som er kommet frem på en slik måte at gruppemedlemmene kjenner

seg igjen i det som blir fremlagt. Det som gruppedeltakerne uttrykker er nødvendigvis ikke det samme som jeg som forsker oppfatter. Og informanten kan snakke om sine historier på en annerledes måte enn det jeg videreformidler (Kvale, 1997). I minnearbeid, blir deltakerne invitert inn som forskersubjekter, der alle bidrar med et minne og alle er med og tolker og analyserer minnene på "lik linje". Selv om deltakerne får mulighet til å løfte fram og reflektere fritt omkring temaer, skal materialet likevel analyseres og tolkes ut fra hvordan mine rammer for oppgaven er. Dermed har ikke deltakerne lik innflytelse i analyseprosessen og skaping av materialet. Jeg ser det som interessant å reflektere over gruppens dynamikk og medlemmenes ulike innflytelse i en gruppe der grenser mellom forsker og utforsket er såpass flytende. Som leder av gruppen hadde jeg mye innflytelse og makt i det at det var jeg som valgte tema og styrte samtalen til de temaene jeg ønsket å belyse. Dette sees tydelig i materialet ved at det er en tendens til at det er jeg som stiller utforskende og utdypende spørsmål om ulike temaer og de andre deltakerne svarer på disse. Jeg vil likevel fremheve at deltakerne i stor grad har bidratt som medforskere i første runde i analysen av minnearbeidstekstene. Sammen har vi diskutert og analysert frem hvordan tekstene italesetter "gyldige" tenkemåter og handlemåter i møte med beskrivelser av situasjoner som preges av klientprotest.

På tross av min innflytelse og makt i gruppen erfarte jeg makten i gruppen som bevegelig. Fra et Foucaultperspektiv kan ikke makten lokaliseres hos en person, men makten ligger mellom i relasjonen. De tre andre gruppedeltakerne kom fra samme arbeidssted, de snakket "samme språk" og hadde samme arbeidserfaring. Jeg kunne merke dette i gruppedynamikken ved at jeg som ikke hadde erfaring fra barnevernkontor sto litt utenfor. Et utsagn kan belyse dette: "*Jeg vet ikke hvordan det er å jobbe på institusjon, men her er det i hvert fall slik at det er viktig å...*" Met dette utsagnet konstrueres det en markering av at erfaring fra ulike type arbeid ikke alltid har samme gyldighet. Jeg opplevde også at lojaliteten til meg var annerledes en til de andre. Det var noe lettere å stille spørsmål og være kritisk til minnet som var skrevet av meg. Det kan muligens være vanskeligere å stille spørsmål til kollegaers praksis når man skal møte hverandre og kanskje samarbeide neste dag.

Deltakerne ble invitert til å lese og diskutere resultatene av analysen som jeg gjorde i etterkant. Dette ønsket de ikke. I denne diskusjonen om de skulle delta i den videre analysen fremhevet de at de ikke ønsket å "påvirke min prosess videre i analysen" og de ønsket ikke å være "korrekturlesere" for min analyse. Mens jeg inviterer til en symmetri ved å gi dem en

posisjon som medforskere, konstrueres det med disse utsagnene en asymmetri mellom meg som forsker og dem som informanter. Min analyse omfatter også en analyse av samtalene om minnene vi hadde i fellesskap. Med dette vil jeg understreke at deltakerne i gruppen har bidratt i analysen samtidig som det er jeg som står ansvarlig for analysene som presenteres.

Oppgavens teoretiske premisser bygger på at språket konstituerer den sosiale verden og praksiser, vår virkelighet. Den virkelighet man opplever, er alltid en diskurs, altså en konstruert og redusert forståelse blant flere mulige. Formålet med analysen er å avnaturalisere forståelsene som kan fremstå som sannheter, og sette spørsmålstegn ved etablerte oppfatningene som fremkommer i minnene og snakket om minnene. Derfor har analysen et kritisk blikk på tekstene. Jeg vil reflektere etisk over dette kritiske blikket. Informantene har delt åpent eksempler vanskelige situasjoner som har vært vanskelig å håndtere. Dette kan være sårbart. Jeg vil derfor understreke at mitt kritiske blikk *ikke* innebærer at jeg tar stilling til ”rette” eller ”gale” forståelser eller praksiser. Det jeg ønsker å gjøre er å *synliggjøre diskursene som tilbys* barnevernsarbeidere ”nå for tiden”. Det vil si at fokuset rettes mot de *språklige vendingene* som ofte er selvfølgeliggjorte oppfatninger. Vi som gruppe, og jeg i etterkant av gruppene, har reflekter over *hva disse tenkemåtene muliggjør av profesjonell praksis*. Det kan være seg begrenset handlingsrom hos barnevernsarbeider eller klient, begrensninger i klientdeltakelse eller produktiv maktutøvelse.

Til sist har jeg vært opptatt av å sikre at *konfidensialitet* blir ivaretatt. Jeg har forandret benyttede dialektuttrykk, stedsnavn og personlige navn i minnearbeidstekstene og i sitatene som jeg har brukt i oppgaven. På den måten skal det ikke skal være mulig å kjenne igjen personene det er snakk om. *Informert samtykke* er et annet viktig etisk prinsipp. Dette ble ivaretatt ved at gruppe medlemmene i informasjonsskrivet fikk vite at deltagelsen var frivillig med mulighet til å trekke seg når som helst uten nærmere begrunnelse. Jeg har også benyttet meg av samtykkeerklæring som informanten skrev under ved første møtet.

2.9 Tilretteleggelse av materiale for analyse

Samtalene om minnearbeidstekstene, som foregikk i gruppen, ble tatt opp på bånd og fortløpende transkribert ut som full tekst i etterkant av hvert gruppemøte. Alt som ble sagt, pauser, lyder som for eksempel latter, ble tatt med og notert som koder for å forsøke å gjenskape ulike aspekter ved fortellingene. Jeg bruker koden ... for å vise når vi stopper opp

og tar en liten pause. Ellers så skriver jeg ”latter” der vi ler mens vi snakker. Dette kan gjenspeile følelser, tvil, motvillighet, usikkerhet i forhold til det som snakkes om.

Når jeg siterer fra det empiriske materialet i oppgaven, bruker jeg noen ganger lange samtaler gjengitt fra flere gruppedeltakere. Andre ganger benytter jeg kortere redigerte sitater fra en eller flere informanter. Sitatene er markert ved at de står med innrykk i teksten. Jeg har ikke gitt gruppens deltakere navn, men markerer de ulike deltakernes utsagn med en strek (-) Dette gjør jeg for å understreke at mitt utgangspunkt i analysen ikke er å rette fokus på hva enkeltpersoner sier. Fokuset rettes mot diskurser og konstruksjon av subjektposisjoner innenfor de aktuelle diskursene. Jeg vil i noen tilfeller marker min egen forskerstemme med bokstaven I, for å synliggjøre at jeg leder gruppen over i ulike temaer og stiller utdypende spørsmål.

2.10 Beskrivelse av analysearbeidet

Første fase i analysearbeidet startet med at jeg gjorde meg godt kjent med materialet ved å lese grundig gjennom hele materialet fra minnearbeidsgruppen flere ganger, samtidig som jeg markerte tekstsekvensene ut fra temaer vi snakket om. Jeg merket meg avsnitt der gruppemedlemmene markerte enighet eller de var uenige. Videre sammenlignet jeg også minnearbeidstekstene for å se på fellestrekk og særtrekk. Slik kunne jeg få øye på om medlemmene snakket innenfor samme diskurs eller om det var konkurrerende diskurser som var i spill.

Minnearbeidsgruppen hadde allerede analysert frem en rekke diskurser ved bruk av analysestrategier fra minnearbeidsmetoden som jeg har beskrevet tideligere i dette kapitlet.² Jeg markerte og sorterte disse, under ulike temaer. Ut fra disse temaene undersøkte jeg om det var noen emner som kunne grupperes innenfor mer overordnede diskurser.

Det empiriske materialet består av to typer materiale som gjøres til gjenstand for analyse. For det første har jeg et materiale som består av *fire minner skrevet i minnearbeidsgruppen*. Den andre typen materiale består av *minnearbeidsgruppens analyse av tekstene*. Materialet som omfatter samtaler om tekstene, representerer en slags dobbelhet for mitt analyseblikk. For det første formidler jeg i analysen, gruppens fremanalyserte diskurser av minnearbeidstekstene og vurderinger av handlemuligheter for barnevernsarbeideren og klienten. Samtidig analyserer jeg videre på deltakernes tale om andre situasjoner som

² Side 19-20

inneholder flere erfaringer om egen praksis. Jeg analyserer dette materialet for å utdype, reflektere, og systematisere i etterkant av vår felles analyse. Begge typer materiale brukes side om side i analysen. Måten jeg skiller materialet på, er at jeg er påpasselig med å markere om jeg har hentet dataene fra minnearbeidstekstene eller om jeg har hentet dem fra diskusjonen av minnearbeidstekstene.

I min videre analyse av minnearbeidstekstene og materialet fra gruppeanalysen, fortsatte jeg å bruke analysestrategier fra minnearbeidsmetoden. Jeg videreførte en tekstnær og detaljert analyse av hele materialet, ved å fortsette å utforske om det finnes spesielle ord og uttrykk i materialet, bruk av passive verb og personlig/upersonlig subjekt, interesser og motiver/manglede motiver hos forfatteren, vakuum og motsetninger i materialet, og hvordan følelser var representert i tekstene.

På bakgrunn av denne tekstnære analysen gruppen gjorde i felleskap, og min analyse av materiale i etterkant, har jeg konstruert tre overordnede diskurser; en *brukermedvirkningsdiskurs*, en *sosialfaglig behandlingsdiskurs* og en *myndighetsutøverdiskurs*. Disse danner utgangspunkt for en mer overordnet og teorinær analyse der jeg forsøker å dekonstruere diskursene ved å problematisere forståelser som vanligvis oppfattes om ”normale”, og dermed blir tatt forgitt. Jeg ser nærmere på hva diskursene produserer av mulige subjektposisjoner, samt hvilke maktfaktorer som ligger implisitt i de ulike diskursene. Jeg drøfter hvilke handlingsrom de ulike subjektposisjonene skaper for barnevernsarbeideren. Barnevernsarbeiderens handlemuligheter og spørsmålet om hvordan klienten deltar står i et gjensidig forhold til hverandre. Med dette diskuterer jeg hvordan klienten deltar, og hvilke muligheter for deltakelse klienten har ut fra de subjektposisjon klienten tilbys i teksten.

Jeg har valgt å la drøftingen og refleksjoner over barnevernsarbeideres handlingsrom og klienters deltakelse bli en gjennomgående del av hele analysen fordi jeg mener at den i så stor grad er knyttet til det diskursive feltet barnevernsarbeideren opererer i. Det blir således ikke et eget kapittel med denne overskriften.

Før jeg beveger meg inn i analysekapitlene, og går nærmere inn på hvordan forfatterne av minnearbeidstekstene skrev seg innenfor de nevnte diskursene ovenfor, vil jeg kort redegjøre

for hva jeg mener med brukermedvirkningsdiskurs, sosialfaglig behandlingsdiskurs og myndighetsutøverdiskurs.

Brukermedvirkningsdiskurs. En sentral diskurs i sosialfaglig arbeid er å gi klienter mulighet til å medvirke i egen sak i møte med hjelpeapparatet. Dette idealet benevnes eksempelvis i den sosialfaglige litteraturen som brukermedvirkning, empowerment, medbestemmelse eller myndiggjøring. Jeg har valgt å bruke brukermedvirkning som begrep når jeg undersøker hvordan minnearbeidsgruppen forholder seg til denne diskursen. Brukermedvirkning er en måte å gi innflytelse til klientene på. Dette får følger for barnevernsarbeidernes arbeidsmetoder. Fremgangsmåtene skal blant annet være forankret i klientens rett til å uttale seg og bli hørt. En brukerorientert fagperson ivaretar klientens autonomi og interesser, og forsøker å anerkjenne klienten som en likeverdig, aktiv samarbeidspartner. Hjelperen oppfordres til å lytte til og forsøke å forstå klientens virkelighet og meningskontekst (Slettebø og Seim, 2002; Ekeland og Heggen, 2007; Sandbæk 2007; Bunkholdt og Sandbæk, 2008; Addams, 2008).

Sosialfaglig behandlingsdiskurs. Begrepet, sosialfaglig behandlingsdiskurs, låner jeg fra Tove Kristin Dalheims hovedoppgave (Dalheim 2006, 56). Hun konstruerer en sosialfaglig behandlingsdiskurs der sosialarbeiderens forståelse av klientens problemer handler om noe mer enn at klientens mangler økonomisk evne til å styre sin økonomi. Årsaken til økonomiske problemer kan være helseproblemer eller sosiale problemer. Med dette får sosialarbeiderens handlingsrom en behandlingsrettet karakter. Hun fremholder, at ved å snakke seg innenfor denne diskursen, gir det sosialarbeideren et videre handlingsrom og en større handlekraft (Dalheim 2006,96). I min oppgave skriver forfatterne av minnearbeidstekstene seg også innenfor denne diskursen. Følgene for å benytte sosialfaglig behandlingsdiskurs vinkles på en annen måte i min oppgave enn hos Dalheim. Det skal vi se på senere i oppgaven.

Den sosialfaglige behandlingsdiskursen henter kunnskap fra psykologi og psykiatri. Flere forskere og fagpersoner i sosialarbeiderfeltet påpeker at sosialfaglig praksis bærer preg av en individfokusert retning innenfor psykologi og psykiatri (Levin 2004; Dalheim 2006; Haugland 2007). Sosialt arbeid har utviklet seg til å bli individfokusert og har derfor behov for teorier og forståelsesformer som først og fremst fokuserer på individnivå (Lorenz 1996). Professor i sosialt arbeid Walter Lorenz (1996) viser hvordan Freuds psykoanalytiske teori grep om seg i sosialt arbeid både i USA og Europa. Psykoanalyse målbærer en teori om

menneskelig utvikling i ulike faser, om personlighetsdannelse og psykopatologi. Sentralt i dette står betydningen av det ubevisste der individet og deres indre prosesser og problemer blir fokuset. Med dette blir diagnostisering av individet og behandling av de indre psykologisk problemene viktig.

Myndighetsutøverdiskurs. Dette begrepet er knyttet til kontrollfunksjonen barnevernsarbeideres yrkesrolle innehar. Kontrollen kan for eksempel knyttes til at barnevernet har plikt til å sørge for at barn og unge har en omsorgssituasjon der de ivaretas på en forsvarlig måte. Det kan innebære at barnevernsarbeideren må kontrollere, ved å undersøke og vurdere om omsorgen er god nok (Damsgaard 2009, 36). Barnevernslovgivningen gir barnevernsarbeidere særlig mandat for makt og myndighetsutøvelse i mennesker liv. Den profesjonelle barnevernsarbeider har lovmessig rett til å overstyre klienters uttalte ønsker og tanker om hva som er det beste for dem, da med barnets beste i fokus (Bunkholdt og Sandbæk 2008, 22). Jeg benevner denne talen om barnevernsarbeiderens myndighetsposisjon som en *myndighetsutøverdiskurs*.

Ovenfor har jeg har redegjort for hva som kjennetegner de overordnede diskursene jeg konstruerte med bakgrunn av en tektnær analyse av empirien. Jeg vil i de neste to kapitlene vise hvordan de skrevne tekstene og minnearbeidsgruppen snakker innenfor disse diskursene. Vi skal se at disse diskursene gir bestemte forståelsesmåter av klientprotest og tanker om hvordan man skal møte klientens protest.

KAP. 3 Spenningen mellom brukermedvirkningsdiskurs og sosialfaglig behandlingsdiskurs

Brukermedvirkningsdiskurs og sosialfaglig behandlingsdiskurs er i stor grad benyttet i mitt materiale. Jeg vil nå presentere diskursive tenkemåter som ligger innenfor disse to diskursene. Vi skal se at disse diskursene overlapper hverandre, men også at det finnes en spenning mellom dem.

3.1 Om viktigheten av å ”snakke om det”

Flere i minnearbeidsgruppen og noen minnearbeidstekster påpeker viktigheten av å få klienten til å snakke om det de protesterer mot. Dette viser seg eksempelvis i følgende minnearbeidstekst der klienten har klaget over barnevernsarbeiderens væremåte og det er avtalt møte mellom dem for å snakke om det:

Sissel (merknad: barnevernsarbeideren) sitter på kontoret og tar imot Lina (merknad: klienten). Sissel sier at det er viktig at de får tatt en prat om det som skjedde og spør om Lina kan fortelle litt om hva som skjedde og hva som var ekkelt. Lina sier ikke så mye, hun sier at hun ikke likte at Sissel sa høyt og tydelig at hun ikke skulle snakke så høyt når de andre hørte på. Lina sier hun vil bytte miljøkontakt, at hun ikke stoler på Sissel lenger og har mye bedre kontakt med en annen ansatt.

Barnevernsarbeideren tar med dette en subjektposisjon som lyttende hjelper, ved å understreke nødvendigheten av å snakke om det som er skjedd. Slik uttrykker teksten eksplisitt at barnevernsarbeideren ønsker å involvere klienten og finne ut hvordan klienten tenker om det som er vanskelig.

Videre konstruerer forfatteren klienten som lite snakkesalig. Klienten "sier ikke så mye". Leseren blir forberedt på å møte en noe passiv klient med få ord. Samtidig fremstilles klienten som svært direkte i møte med barnevernsarbeideren. Klienten utaler klart at hun ikke ønsker å ha denne barnevernsarbeideren som miljøkontakt. På denne måten konstruerer forfatteren klienten motsetningsfylt ved at hun ikke "sier så mye", men samtidig "sier hun mye" med sitt sterke budskap om ønske om å bytte miljøkontakt. Jeg blir nysgjerrig på denne konstruksjonen av dette "manglende snakket" som forfatteren presenterer hos klienten. Jeg undrer meg på om barnevernsarbeideren synes det kan være "feil fokus" å presentere sine krav om bytte av miljøkontakt siden hun ikke responderer på dette. Barnevernsarbeideren uttrykte et ønske om å høre hva som har "skjedd" og høre om hva som var "ekkel". Det kan synes som barnevernsarbeideren for det første vektlegger at "å snakke om det" handler om å få tak i hendelsesforløpet slik klienten opplevde det. For det andre ser det ut til at barnevernsarbeideren er opptatt av det emosjonelle hos klienten, ved at ordet *ekkel* benyttes. Når klienten svarer at hun ikke likte barnevernsarbeiderens væremåte i møte med henne, kommenterer derimot ikke barnevernsarbeideren dette. Klienten konstrueres som en person som snakker lite fordi hun ikke ønsker å gå noe særlig inn på hva som skjedde i situasjonen. Med dette vil barnevernsarbeiderens handlingsrom som lyttende hjelper begrenses til å høre på klientens fremstilling av hendelsen. Klientens tale om ønske om forandring utelukkes her i "snakk om det diskursen".

Videre i fortellingen målbærer teksten viktigheten av å "si ifra" når klienten reagerer på noe.

Lina (merknad: klienten) sier hun vil bytte miljøkontakt, at hun ikke stoler på Sissel (merknad: klienten) lenger og har mye bedre kontakt med en annen ansatt. Sissel tar opp avtalen de hadde laget før, om at Sissel skulle si i fra hvis Lina snakket så høyt at det kunne bli litt ubehagelig for de andre. Sissel sier også at hun forstår at det kan være ekkelt at det ble sagt på den måten som hun gjorde det, og beklager det. Sissel sier det er viktig at Lina sier ifra når hun reagerer på det som blir gjort i forhold til henne.

Også her skriver forfatteren seg innenfor en brukermedvirkningsdiskurs. Teksten uttrykker at barnevernsarbeideren ønsker at klienten skal ”si i fra når hun reagerer på noe som blir gjort i forhold til henne”. Klienten involveres ved at hun får mulighet til å komme frem med sin tale. Barnevernsarbeideren forholder seg riktignok ikke til klientens snakk om bytte av miljøkontakt. Hun henviser til felles avtale som de har opprettet; om hva de skulle gjøre når klienten snakket for høyt. Her er det begrepet ”avtale”, som henviser til i brukermedvirkning. Klienten er med dette involvert i hvordan problemet med hennes høye stemme skal løses. Det kan også synes som om klienten ansvarliggjøres for interaksjonen når det er viktig at hun ”sier ifra”. Klienten har et ansvar for å si i fra og blir dermed involvert som en sentral aktør.

Forfatterens konstruksjon av en barnevernsarbeider som oppmoder klienten om å si i fra, skapte en viss forvirring i minnearbeidsgruppen. Årsaken til dette var at forfatteren ikke gir noen begrunnelsen for at klienten skal si i fra. Når leseren forberedes på denne viktigheten av at klienten skal si i fra, skapes det forventninger om at dette begrunnes på en eller annen måte. Når ikke dette gjøres, blir det skapt det Frigga Haug kaller for et vakuum i teksten.

Haug (2008, 29) snakker om hva effekten av et vakuum i teksten kan tilføre fortellingen. Hun hevder at for å kunne konstruere seg som en agent i teksten, har forfatteren et behov for å gi en oppfatning av seg selv som sammenhengende. Ved å eliminere bort motsetningen som kommer til syne i beskrivelse av situasjonen, er det mulig å skape en mer enhetlig person. (ibid, 29) I eksemplet som er beskrevet ovenfor, er det beskrivelser av motivene for at klienten skal ”snakke om det”, som ikke kommer frem. Ved og ikke si noe om dette, kan det synes som at forfatteren søker å presentere barnevernsarbeideren som en person med en ”enhetlig” stemme. Barnevernsarbeideren konstrueres som en hjelper med idealer om å la klienten snakke om sin virkelighetsforståelse. Med dette skriver fortelleren innenfor en variant av brukermedvirkningsdiskurs. Men hensikten med at klienten skal ”snakke om det”, kan være motsetningsfylte. Skal klienten si ifra fordi at barnevernsarbeideren skal få en tilbakemelding på eget arbeid, slik at hun kan korrigere seg selv? Eller er det for at klientens versjon skal komme til syne slik at partene skal få mulighet til å skape en felles forståelse? Eller er det for å gi ansvaret for interaksjonen til klienten, ved å anmode om at hun skal si ifra? Eller hva er egentlig begrunnelsen? Ved å ikke skrive noe om hensikten om å ”snakke om det”, kan brukermedvirkningsdiskursen forbli ”ren”. Med dette kan lesere som identifiserer seg med en brukermedvirkningstenkning få sympati med barnevernsarbeiderens handlinger som er beskrevet i teksten. Barnevernsarbeideren konstrueres til å være en hjelper

som handler ”forsvarlig” og ”riktig” ved å åpne for at klienten får tale. Leseren gis da mindre mulighet til å kritisere barnevernsarbeideren for ikke å involvere klienten i det profesjonelle arbeidet.

Foucault er opptatt av at utsagnene i ethvert samfunn blir kontrollert, utvalgt, organisert og fordelt ved hjelp av eksistensregler. Eksistensreglene regulerer dermed utsagnene gjennom sine prosedyrer, på en slik måte at vi ikke stiller spørsmål ved dem (Schaaning 1996, 64). Jeg mener denne tenkningen om å analysere fram vakuum i teksten, kan sammenlignes med det Foucault benevner som *forfatterprinsippet*. Forfatterprinsippet er en prosedyre som regulerer diskursene ved at det ikke er tilfeldig hva forfatteren skriver om. Poenget er at forfatteren, gjennom å tilhøre en bestemt diskurs, representerer en bestemt funksjon. Gjennom å representere denne funksjonen begrenses diskursens tilfeldigheter (Foucault 1999, 17). Det kan se ut som om forfatteren i dette tilfellet ønsker å representere en brukermedvirkningsdiskurs. Med dette representerer diskursen om viktigheten av å ” snakke om det” en funksjon om å holde seg innenfor en variant av brukermedvirkningsdiskurs. Til tross for dette forholder barnevernsarbeideren seg ikke til klientens ønske om bytte av kontaktperson.

Foucault er også opptatt av maktens bevegelighet mellom partene. Tekstutdragene som er nevnt ovenfor er et godt eksempel på hvordan makten opererer *mellom* aktørene i relasjonen. Begge kjemper om å definere hva som skal snakkes om. Makt og motmakt er i spill. Barnevernsarbeideren ved sin makt til å definere hva som skal snakkes om, og klienten ved å ikke ville gå inn på det ”snakket” som barnevernsarbeideren ønsker. På denne måten kan man si at det ikke er noen som eier makten fullt og helt men den flyter mellom i relasjonen.

Haug (2008, 33) oppfordrer oss til å lete etter motsetninger i teksten. Hva er det som skjer når forfatteren ikke klarer å presentere seg helt enhetlig? Det kan da være snakk om at forfatteren skriver seg innenfor ulike diskurser. I dette eksemplet ser vi at på tross av forfatterens forsøk på å konstruere seg selv enhetlig innenfor en brukermedvirkningsdiskurs, finnes det motsetninger i teksten. Å ”si fra når noe er vanskelig” representerer på den ene side tanken om at klientens stemme skal få komme frem, slik at barnevernsarbeideren kan ta dette med inn i sine refleksjoner. På den andre side, forholder ikke barnevernsarbeideren seg til innholdet i deler av klientens tale, nemlig ønske om å bytte kontaktperson. Vi kan da stille

spørsmål om det også er andre diskurser denne forfatteren samtidig snakker innenfor. Det skal vi se på nå.

3.2 *Det ”hjelper å snakke om det”*

Jeg stiller her spørsmål om ”snakk om det diskursen” også kan ha røtter fra en ”folkelig psykologi diskurs”, som i sterk grad formidler at ”det hjelper å snakke om det”. Bruner (1990, 35) tar i bruk begrepet ”folk psychology” eller ”common sense psykologi” når han snakker om folkeliggjorte tenkemåter. Slik definerer han slike tenkemåter: ”a system by which people organize their experience in, knowledge about, and transactions with the social world.”

I dagligtalen benytter vi varianter av klisjeer om at ”det hjelper å snakke om det”. Vi kan for eksempel si at det ”hjelper å få det ut”, eller det ”hjelper å snakke ut” om det vonde som har skjedd. På internett oversvømmes vi av råd om å snakke om det. Jeg henviser til noen eksempler her: ”livet går opp ned – snakk om det.”³ ”Hva gjør du når kjæresten din har fått kreft? Snakk om det.”⁴ ”Familien i finanskrisen? Snakk om det.”⁵ Når jeg leser disse overskriftene får jeg et inntrykk av at det skjer noe ”selvhelende” ved å snakke om det som er vanskelig. Denne diskursen om at det hjelper å snakke om det, blir på mange måter naturligjort vet det ikke er nødvendig å reflektere over hva dette snakket er, hvordan dette skal foregå eller hva hensikten med snakkingen er eller hvordan det hjelper.⁶

Når vi går tilbake til sitatene som var diskutert ovenfor, kan det se ut som om forfatteren også skriver barnevernsarbeideren innenfor ”*det hjelper å snakke om det diskursen*”. Når teksten ikke forteller noe om hensikten om å ”snakke om det”, vil leseren kunne trekke slutninger om at det er en ”naturlig” sammenheng mellom ”*å snakke om det*” og at ”*det hjelper å snakke om det*”. I denne tenkemåten blir ikke klientens snakk om å bytte kontaktperson viktig. Det sentrale er at klienten ”får snakket ut” om det som har skjedd.

³ http://www.helsedirektoratet.no/helsestasjon_og_skolehelsetjene/psykisk_helse/snakk_om_det_259364

⁴ http://www.kreftforeningen.no/vp/multimedia/archive/00003/giverbrev_5_06_3870a.pdf

⁵ <http://www.klikk.no/foreldre/foreldreogbarn/article375278.ece>

⁶ Jeg vil understreke at jeg ikke hevder at disse internettsidene i sitt innhold behandler disse temaene uten å begrunne hvorfor å snakke om det hjelper. Men jeg mener at overskriftene i seg selv bygger opp under og bidrar til tenkningen av naturligheten av ”at å snakke om det, hjelper.”

I forlengelsen av denne diskusjonen om selvfølgeliggjorte tenkemåter det ikke er nødvendig å sette spørsmålstegn til, har jeg sett på hvordan minnearbeidsgruppen forstår klientprotest. Vi har ulike måter å forstå klientprotest på. En av dem er å forstå protesten som selvfølgelig. Dette skal vi se på nå.

3.3 Om forståelse av klientprotest som ”selvfølgelig”

Et av temaene vi utforsket i gruppen, var hvilke ord forfatteren benyttet seg av når hun beskrev hvordan barnevernsarbeideren forsto klientens protest i den aktuelle situasjonen. Hvordan vi konstruerer klientens handlinger sier også noe om hvordan vi konstruerer oss selv som profesjonelle barnevernsarbeidere. Vår forståelse av den andre styrer hvordan vi synes det er ”riktig” å handle i møte med den andre. I gruppens analyse av minnene, så vi at det var flere minnearbeidstekster som konstruerte klientprotest som en selvfølgelig konsekvens av å være i kontakt med barnevernet. I en fortelling, italesetter forfatteren barnevernsarbeideren implisitt innenfor en diskurs der det er naturlig å protestere på grunn av tidligere erfaringer med barnevernet:

Hun (merknad: klienten,) kan ikke stole på barnevernstjenesten. Saksbehandler har hørt dette før og kjenner at hun blir litt irritert over at man må gå denne runden atter en gang. Lener seg bevisst bakover for å puste litt før hun støtter jenta i at det kan være vanskelig å stole på barnevernstjenesten, og minner henne på avtalen de lagde da de møttes de første gangene, at de skulle se fremover, og at denne saksbehandler ikke kunne gjøre noe med fortiden, kun nå og fremtiden. ... Sier at hun forstår jenta, men at hun likevel er irritert.

Her skriver forfatteren innenfor flere diskurser som jeg skal komme tilbake til senere i analysen. Poenget her er at tekstutdraget konstruerer barnevernsarbeideren til å være en person som *forstår* at klienten synes barnevernets handlinger kan være vanskelig å forholde seg til. Dermed formidler tekstutdraget implisitt, at det er ”selvfølgelig” å protestere over dette.

I et annet minne ser vi en annen variant av ”*den selvfølgelige klientprotest*”. I denne fortellingen ringer mor og sier hun er sliten, deprimert og sykmeldt. Hun er oppgitt over barnefaren og sint på barnevernstjenesten fordi de ikke har tilsyn med far og ikke skaffet støttekontakt til datteren. Forfatteren forteller videre i fortellingen om barnevernsarbeiders forståelse av denne ”klagen” på denne måten:

Mor ringer barnevernsarbeider for å ”tømme seg”, og for at hun opplevde et reelt behov for mer bistand for seg og sin datter. (...)Mor spør om barnevernsarbeider har ringt den som ønsker å være avlaster for jenta. Barnevernsarbeider forteller at dette ikke er gjort da barnevernsarbeider ikke har hatt telefonnummeret. Får dette og avtaler at barnevernsarbeider ringer samme dag, da barnevernsarbeider forstår at dette er noe jenta vil nyte godt av. Mor sier at hun opplever at barnevernstjenesten er skyld i at hun er så sliten nå, da hun ber om hjelp. Barnevernsarbeider forteller mor at hun hører at mor er frustrert og at det er mye i livet til henne og datteren

I dette tekstutdraget konstrueres barnevernsarbeiderens forståelse av klientprotest som todelt. Det ser ut til at barnevernsarbeideren kobler klientens protester til at det er ”mye i livet” hennes og at hun har behov for å ”tømme seg” for dette vanskelige livet. Med dette blir det implisitt selvfølgelig, at klienten protesterer over barnvernets arbeid. Samtidig konstrueres det en annen forståelse av klientprotest; mor ”*opplevde et reelt behov for mer bistand*”. Mor posisjoneres som en aktiv agent som protesterer fordi det er noe hun ønsker forandring på. Handlemulighetene til barnevernsarbeideren blir ikke bare å legge til rette for at klienten skal tømme seg, men også å svare på det ”reelle behovet”, ved å få tak i støttekontaktens telefonnummer. Klientens stemme blir gjort gyldig, idet den tas med i barnevernsarbeiderens refleksjoner om hva som bør gjøres videre i saken.

En tredje selvfølgeliggjøringsprosess vi diskuterte i gruppen, var ungdommers behov for å protestere. Et common sense syn på ungdom, er at ungdomstiden sees på som en urolig tid preget av stor emosjonell uro og opprør (Hennum 2002, 73). Begge minnearbeidstekstene som inkluderer ungdommer som klienter, konstruerer ungdommene som opprørske og sinte. De opponerer mot det de voksne har bestemt og de karakteriseres som lite samarbeidsvillige. Når vi drøftet hvordan barnevernsarbeideren forsto klientens protest i et minne der klienten kom med kraftige anklager om at barnevernsarbeider og barnevernet hadde lurert henne, ble selvfølgeligheten av at ungdom protesterer særlig vektlagt (vedlegg 5). Minnearbeidsgruppen tenker følgende om denne protestatferden:

- jeg tror at, jeg tenker at saksbehandler skjønner at hun protesterer for det blir plutselig litt dårlig vær i livet hennes. Alt, altså hele livet hennes i hennes øyne gikk jo til helvete i det hun ble plassert i BUS og skulle plasseres videre

- jeg tenkte og at hun på en måte måtte følt seg krenka og at det var noen på en måte som så oven fra og ned på henne og bestemte over livet hennes.

De andre: mm

- og da er det hennes plikt å protestere samme om hun er enig eller ikke.

- det er det jeg sier, det er jobben deres å protestere... faktisk...

I: fordi?

nei, ungdom skal protestere. Skal ikke være enig.

I: er det en del av ungdomslivet til ungdommen, eller man tenker jo ofte at ungdommer protesterer mot foreldre, at det er en del av løsrivelsesprosessen, det er en slags psykologisk forklaring da på...

Ja de skal bli selvstendige og så er det noe som på en måte bare holder de fast på at nå det er vi som bestemmer. Du har ikke noe..

Et annet sted i materialet snakker et gruppemedlem om hva hun tenker årsaken til klientprotest er:

Ungdommene mine er programforplikta til å protestere og forsvare det de står for utansett om vi egentlig mener det samme og bruker forskjellige ord så skal de liksom protestere.

Dette utsagnet italesetter en ungdomsdiskurs, der det ligger i ungdommers natur å protestere. Utsagnet fremstår som en universell sannhet. Selv når ungdommen føler seg krenket har de en plikt til å protestere, det er jobben deres at de skal protestere. Innenfor denne diskursen innskrenkes barnevernsarbeiderens blikk, ved å ikke se andre forklaringsforhold, som for eksempel at protest kan være en "selvfølgelig" reaksjon på en krenkelse ved å bli tvangsplassert. Interaksjonen mellom aktørene, blir heller ikke fokusert innenfor denne tenkemåten.

Denne måten å forstå klientprotest på som selvfølgelig, kan plasseres innenfor en sosialfaglig behandlingsdiskurs. Fokuset rettes mot klienten og hans indre psykiske reaksjoner. Vi skal senere i oppgaven se at det kan resultere til et handlingsrom der barnevernsarbeiderens oppgave blir å "romme" og tåle de "selvfølgelige" reaksjonene fra klienten.

Vi har i denne gjennomgangen sett at klientprotest forstås som selvfølgelig, men også som et uttrykk for behov som klienten ønsker å få dekket. Videre vil jeg fokusere på tekster som konstruerer klientprotest som et resultat av psykisk sykdom.

3.4 Om forståelse av klientprotest som psykisk sykdom

I to av minnearbeidstekstene forsto barnevernsarbeiderne protesten, som en del av en psykisk sykdom eller en ubalanse i klientens psyke. Denne forståelsen av klientprotest kan plasseres innefor sosialfaglig behandlingsdiskurs.

Et tekstutdrag beskriver klienten som psykisk syk på en implisitt måte, da ordet psykisk syk skrives i parentes. I følgende utdrag forteller forfatteren om barnevernsarbeiderens reaksjoner i møte med en jente som sier hun ikke kan stole på barnevernsarbeideren og er sint på henne:

Saksbehandler blir provosert av hvordan jenta spolerer samarbeidet på grunn av hva andre har gjort før henne (på tross av full klarhet om bakgrunn, psykiatri)

Med denne formuleringen kommer forfatterens tanker om "den andre" til syne i teksten. Parentes benyttes ofte for å ta med en tilleggsopplysning. I dette tilfellet virker det som om forfatteren synes det er et poeng å opplyse om at hun ser en sammenheng mellom manglende vilje til samarbeid fra klientens side, og klientens bakgrunn i psykiatri. Forfatteren bruker

også i samme omgang formuleringen ”på tross av”. Barnevernsarbeider blir provosert på tross av psykiatri. Bruken av parentes og ordet på tross av indikerer, uten å formulere det direkte, at barnevernsarbeideren egentlig ikke trengte å bli irritert fordi atferden til klienten har sitt utspring i psykiatri. Hun forventer derfor at klienten oppfører seg som hun gjør og barnevernsarbeiderens reaksjoner forventes dermed å være rasjonelle.

Denne konstruksjonen av klienten som psykisk syk og at klientprotest kan være et resultat av psykisk sykdom, indikerer at noen minnearbeidstekster skriver innenfor en sosialfaglig behandlingsdiskurs der de tenker at problemet ligger hos klienten. Brukeren blir plassert i en posisjon som syk. Å legge årsaken til protesten i klientens psyke, sender logikken for intervensjon mot en tenkning om at klienten trenger behandling. Barnevernsarbeiderens posisjon blir da å forholde seg som en ”behandler”. En fortelling beskriver hvordan barnevernsarbeiderens fagteam vurderte hva som skulle gjøres når klienten ikke ønsket barnevernsarbeideren som hovedkontakt, på grunn av at hun følte seg krenket av barnevernsarbeideren:

Hun (kommentar: klienten) hadde en personlighetsforstyrrelse som diagnose og hadde en historie på at hun byttet miljøkontakter ofte. Derfor skulle ikke Lina (kommentar: klienten) bytte nå, men heller erfare at man kunne komme videre i en relasjon som var vanskelig. (minne nr 2)

I dette tekstutdraget blir klienten klassifisert ved diagnose. Fagteamet bruker den diagnostiske termen personlighetsforstyrret, og vurderer årsaken til klientens krav om å bytte miljøkontakt som et resultat av personlighetsforstyrrelse. Diskursen om psykisk sykdom som sammenheng med klientprotest blir med dette tydeliggjort.

Dette har betydning for hvordan klienten kan delta. Det kan se ut til at diagnosen tenkningen overordnes brukermedvirkningsdiskursen. Ved at klientprotest forstås som resultat av sykdom, kan man snakke om at det er visse prosedyrer som regulerer hvilke stemmer som får autoritet og makt. Foucault benevner prosedyren som *oppdelingen og forkastelse av utsagn*. Diskursen reguleres ved at det skjer en oppdeling mellom fornuften – den profesjonelle barnevernsarbeider og den gale – klienten som psykisk syk. Et resultat av denne oppdelingen er at klientens stemme i en viss grad utelukkes eller forkastes i interaksjonen mellom dem. Blikket til barnevernsarbeideren disiplineres til å rettes seg mot det personlighetsforstyrrede som trenger stabile voksne som kan stå i konfliktene slik at klienten kan øve seg på å takle dem. Klientens krav og tale om å skifte kontaktperson blir omdefinert som sykt og dermed ikke utforsket. Dermed utelukkes klientens tale fra barnevernsarbeiderens refleksjoner over

handlingsalternativer. På denne måten blir klientens egen forståelse av ”sannhet” og subjektstatus redusert. En rekke andre potensielle reaksjoner og intervensjoner forsvinner i ens handlingsmuligheter ved å skrive innenfor denne diskursen. Det kan for eksempel være å utforske mer hva som har skjedd, for å få tak i klientens virkelighetsforståelse, utforske sin egen virkelighetsforståelse og rolle i konflikten eller se på hvordan prosessen og interaksjonen mellom dem skaper situasjonen.

Dette er også et eksempel på maktens produktive side. Ut i fra Foucaults tanker om produktiv makt kan vi se at å snakke innenfor en diagnosediskurs produseres kunnskap og forståelsesmåter om individet. I dette tilfelle produseres kunnskap om klienten som psykisk syk, som dermed trenger behandling.

Vi har under denne overskriften sett at noen tekster konstruerer klientprotest som et resultat av diagnose og psykisk sykdom. Denne tenkemåten henter kunnskap fra en diagnosetankegang som deler av psykiatrien står for. Vi skal nå rette blikket mot uttrykket: ”å la klienten tømme seg” som i flere runder var oppe til diskusjon i minnearbeidsgruppen. Dette uttrykket målbærer i en viss grad både en variant av brukermedvirkningsdiskurs og en sosialfaglig behandlingsdiskurs.

3.5 Om å ”tømme seg”

Begrepet ”å tømme” seg er brukt i en av minnehistoriene: *”Mor ringer barnevernsarbeider for å ”tømme seg”, og for at hun opplevde et reelt behov for mer bistand for seg og sin datter”*. I tillegg ble begrepet å ”tømme seg” relativt hyppig brukt, når vi snakket om minnens vektlegging av at barnevernsarbeideren bør bestrebe seg på å få tak i historien til klienten, og lytte til hva hun har å si.

I analysen av minnene ble vi opptatt av hva det vil si å la klienten ”tømme seg” i en sosialfaglig praksis. Et gruppelem utaler seg på denne måten om hva hun tenker hva å ”tømme seg” er:

Jeg tenker det er noe med å gi rom for at de på en måte får lov til å fortelle oss det som plager dem også ... så er det også lettere å komme videre. I stedet for å hogge av å si at ”ok, jeg skjønner det. Jeg har hørt dette tusen ganger før nå må vi.. em.. videre..

Å tømme seg betyr for henne og gi klientene mulighet å ”fortelle om det som plager dem”. Videre gjør informanten et poeng av at det er lettere ”komme seg videre” når klientene får mulighet til å fortelle om det som ”plager dem”. Som følge av dette snakker informanten seg

innenfor ”det hjelper å snakke om det diskursen”. Det er automatikk i at klienten kommer seg videre ved å få snakke om det som har skjedd.

Med dette er barnevernsarbeideren posisjonert som en hjelper som skal la klienten få lov til å tømme seg. Handlingsrommet til barnevernsarbeideren blir da i hovedsak å gi rom for ”tømming” ved å la klienten snakke om det som har skjedd. Det blir dermed ikke så viktig å høre på innholdet i klientens snakk. Det er som om det skjer en magisk helende prosess hos klienten når hun får fortalt om det som er vondt for henne. Klientens posisjoneres på den ene side som aktiv deltaker ved at det er hun som skal ”tømme seg” for det som har skjedd. Barnevernsarbeideren blir objektet for denne tømmingen. På den andre siden begrenses klientens deltakelse ved at innholdet i klientens tale blir tonet ned eller utelatt. Denne tenkemåten må kunne sies å bære preg av lineær og tilnærming av forståelsen av hvordan problemet kan løses. Ved at barnevernsarbeideren stiller seg til rådighet som objekt og mottaker for klientens tømming fører det til at klienten får det bedre. I dette tekstutdraget, er det ikke fokus på felles meningsskaping ved at partene forhandler fram mening med hverandres snakk gjennom interaksjonen. Det er heller ikke tale om interaksjonell forståelse av at klientens budskap påvirker barnevernsarbeiderens tanker om hva som er skjedd og at dette igjen påvirker hvordan barnevernsarbeideren møter klienten.

Det kan tenkes at det er utelukkelsesprosedyren som Foucault benevner som ”motstilling av det sanne versus det falske, eller vårt samfunns ”viljen til sannhet” som trer i kraft her. Foucault hevder at vi er uvitende om at viljen til sannhet er; *et umåtelig maskineri som har til oppgave å utelukke* (Foucault 1999, s.14). Han hevder at i vårt samfunn får sannheten en stadig sterkere posisjon ved at vi søker det vi tror egentlig er det sanne gjennom å avdekke det falske (ibid, 14). Vi kan spørre om ”snakk om det diskursen” er blitt så naturlig og ”sann” at det er unødvendig å si noe mer om hvorfor og hvordan det hjelper.

Denne diskursen reduserer klientens stemme eller motmaktstrategi, nemlig å protestere for å kreve endring i barnevernsarbeiderens væremåte. Barnevernsarbeideren får mulighet til å dempe klientens tale og slippe å forholde seg til den. Med dette kan denne diskursen fungere som et mekanisk handlingsrepertoar som på mange måter slipper klientens stemme til, men hensikten med å slippe klienten forblir uartikulert og uklar. Konsekvensen blir at klienten deltar ved at hun får mulighet til å snakke, men innholdet i snakket blir redusert til en ”magisk” reparasjon av relasjonen ved å snakke om det.

En annen informant snakker om at klienten føler seg ivaretatt når hun får tømt seg for det som er vanskelig: ” ja da tror jeg de opplever seg ivaretatt... det er viktig og ta utgangspunkt i der klienten er”. Her hentyder informanten at klienten vil føle seg ivaretatt når hun får tømt seg for det som er vanskelig. Informanten kobler dette sammen med at det er ”viktig å ta utgangspunkt i der klienten er”. Jeg assosierer dette med det kjente sitatet fra filosofen Søren Kierkegaard: ”Skal man hjelpe en annen, må man først finne ut hvor han er, og møte ham der. Dette er det første bud i all sann hjelpkunst”. Her referer informanten til en sentral verdi og diskurs i sosialt arbeid; å starte der klienten er. I dette ligger det at hjelperen skal forsøke å forstå den andre, hvem denne klienten er, hva hennes problemer er og hvordan denne klienten ønsker problemene løst (Levin 2004, 80). Implisitt ser det ut til at informanten forstår tømningen som en måte å få informasjon om hvordan klienten har det, forstå hvor ”hun er”, og forstå det som har skjedd.

Informant understreker samtidig at ”tømningen” ikke bør benyttes formålsløst. Tømningen må få en mening:

men jeg tenker etter at, etter at noen har tømt seg så er det viktig at ... å oppsummere det som er sagt, å få ned noen stikkord eller ok hva ønsker du og hva tenker jeg er viktig at vi jobber med videre i forhold til det her. Sånn at det blir konstruktivt, sånn at vi ikke bare blir som en søppelbøtte hver gang.

I dette tekstutdraget snakker informanten innenfor en brukermedvirkningsdiskurs. Hun ønsker ikke å fungere som en ”søppelbøtte hver gang”, men involverer klienten ved å understreke at det er viktig å spørre hva klienten ønsker å jobbe videre med. Å få tak i klientens tanker om utfordringer videre blir vesentlig i barnevernsarbeiderens handlingsrom, i tillegg til å formidle egne tanker om hva de bør jobbe videre med. Her kan vi spore en slags utveksling mellom de ulike virkelighetsforståelsene i relasjonen. Det ser ut som om barnevernsarbeideren søker å benytte seg av både klientens stemme og sine egne tanker om hendelsen når de skal planlegge hva som skal gjøres videre.

Å ”være en container” for klientens ”tømming”

I gruppens analyse av minnearbeidsteksten så vi at det å ”containere” og ”bekrefte” klientens følelser, ble sentralt i barnevernsarbeiderens handlingsrom i møte med klientprotest. Jeg oppfatter at disse begrepene kan plasseres innenfor en sosialfaglig behandlingdiskurs. Begrepet *container* kan være lånt fra et psykodynamisk tankegods der holdningen til terapeuten er og *container* eller *romme* sterke følelser hos pasienten. Denne

containerfunksjonen bidrar til at terapeuten tar imot og aksepterer følelsene hos klienten.⁷

Den terapeutiske holdning blir da å ikke la seg lamme av den samme uroen som pasienten har, men være en stabil voksen som vet at det finnes veier ut (Cullberg 1994, 412). Dette skal vi se nærmere på nå.

Å ”være en container” for klienten settes i følgende tekstutdrag i sammenheng med å la klienten tømme seg:

- Og jeg begynner å kjenne denne moren såpass godt og at jeg kjenner litt til hvordan hun fungerer og at hvis hun bare får tømt seg så blir det så mye lettere.
- ja jeg tror at den funksjonen skal ikke undervurderes.
- I: den funksjonen..?
- det å være litt sånn container da, å få tømme seg da. Det kan bety mye

Vi hadde før dette tekstutdraget snakket om at å tømme seg betydde å la klienten snakke om sin forståelse av det som skjedde, og at dette var viktig for å få informasjon om hvor klienten var.

Et annet gruppelem bruker containerbegrepet på denne måten:

Av og til kan det være lurt å gi, gi ee.. ungdommen eller klienten da om det er foreldrene rom for å på en måte, altså at man kan være litt sånn container og ta imot alt det, uten at man får gjort så mye. Men at de får liksom tømt seg og kommet å føle på at noen hører på den kritikken de ønsker å komme med, eller sånn.

I disse tekstutdragene snakkes det om containerrollen, som en som tar imot det klienten kommer med og klarer å stå i situasjonen uten å bli for involvert i det, eller måtte gjøre noe med det. Det er som om forfatteren formidler et ideal om at når barnevernsarbeideren er i stand til å ta imot klientens kritikk, vil klienten føle seg hørt. Det sies ikke noe om hva denne ”ta imot” handlingen er, men det handler om at man ”ikke får gjort så mye”. En logisk slutning til dette, er da at å ”ta imot” å la klienten si det som ligger henne på hjerte.

Barnevernsarbeiderens handlingsrom og subjektposisjon blir dermed å være en slags distansert lytter som tillater klientens snakk, men som ikke trenger å ta stilling til innholdet i snakket.

Bekreftelse av klientens følelser

Som et ledd i denne talen om å lytte til klientens kritikk og ikke la seg lamme av den, snakker minnearbeidsgruppen om nødvendigheten av å bekrefte klientens følelser. Å bekrefte følelser,

⁷ Jeg vil understreke at begrepet ”containe” brukt i denne empirien ikke trenger å være det samme som hvordan psykodynamisk psykoterapi bruker det. Begrepet brukt i dette materialet kan forstås som en ”folkeligjort” variant av det psykodynamiske begrepet.

betydde for flere gruppemedlemmer å ” *bekreft klientens opplevelse av situasjonen ved å si at de forstår at klienten kan føle det slik de føler det*”.

To av minnearbeidstekstene vektlegger å støtte klienten ved å forstå deres reaksjoner. Med dette blir det å bekrefte og støtte klientens følelser en sterk stemme inn i minnearbeidstekstene:

- Sissel sier også at hun forstår at det kan være ekkelt at det ble sagt på den måten som hun gjorde det, og beklager det.
- Barnevernskonsulenten forteller mor at hun hører at mor er frustrert og at det er mye i livet til henne og datteren - lager avtale for dagen etter.

Det ser ut som om forfatterne i disse tekstutdragene posisjonerer barnevernsarbeiderne innenfor en behandlingsdiskurs der det er av betydning å akseptere, ta imot følelsene og bekrefte dem. Barnevernsarbeidernes handlemuligheter innenfor denne tenkemåten blir å forstå og navnsatte klientens følelser. Sissel forstår ” *at det kan være ekkelt at det ble sagt på den måten*” og barnevernsarbeideren ” *hører at mor er frustrert og at det er mye i livet hennes*”.

Spørsmålet i forlengelsen av dette er hvordan denne diskursen virker på klientens deltakelse. Hvordan blir klientens stemme hørt? For å reflektere over dette vil jeg gå mer inn i et konkret eksempel ved å nærllese et tekstutdrag fra en minnearbeidstekst:

Mor spør om barnevernsarbeider har ringt den som ønsker å være avlaster for jenta. Barnevernsarbeider forteller at dette ikke er gjort da barnevernsarbeider ikke har hatt telefonnummeret. Får dette og avtaler at barnevernsarbeider ringer samme dag, da barnevernsarbeider forstår at dette er noe jenta vil nyte godt av. Mor sier at hun opplever at barnevernstjenesten er skyld i at hun er så sliten nå, da hun ber om hjelp. Barnevernsarbeider forteller mor at hun hører at mor er frustrert og at det er mye i livet til henne og datteren - lager avtale for dagen etter.

I denne teksten konstruerer forfatteren barnevernskonsulenten som en pliktoppfyllende barnevernsarbeider som følger opp klientens behov. Hun retter opp det ugjorte ved å avtale å ringe samme dag. En dominerende sosialfaglig diskurs om ” *barnets beste*” er også aktualisert i det hun begrunner sine handlinger i at det er barnets behov som er i sentrum og ikke mors. Barnevernskonsulenten lar seg ikke affisere over at klienten er sint på henne. Hun beholder roen og lar klienten tømme seg og forstår hennes frustrasjon og bekrefter at det er mye for henne.

Hvilke autoritet har klientens stemme i denne teksten? Klientens klage blir hørt og tillagt vekt i den forstand at barnevernskonsulentene retter opp ting som burde ha blitt gjort. Samtidig blir klientens budskap om barnevernets skyld i hennes elendighet på en måte ikke like legitim og tillagt samme betydning. Det kan se ut som om dette budskapet trenger å omformuleres for å gjøres gyldig i teksten. Dette begrunner jeg med at barnevernskonsulentene ikke går inn i klientens utsagn om barnevernets skyld, men omskriver budskapet til å gjelde *hennes* (klientens) frustrasjoner og at det mye i *hennes* liv. Klagen angår ikke barnevernskonsulentene. Foucault (ref) benevner denne prosedyren som *oppdeling og forkastelse*. Klientens tale blir ikke forkastet i sin helhet, men omskrevet av en ekspertstemme eller det Foucault kaller *fornuften* for at den skal gis mening. Barnevernskonsulentens handlingsrom besitter en definisjonsmakt over gyldige utsagn som klienten må forholde seg til.

På denne måten kan perspektivet om å bekrefte klienten fungere som en ”skinnhandling” der bekreftelsen av klienten ser ut til å virke som en mekanisk del av barnevernsarbeiderens handlingsrepertoar. Et medlem av gruppen forteller om dette når hun snakker om hvordan hun setter grenser for en personlighetsforstyrret mor som til stadighet klager på hennes arbeid:

I: Vi snakket i stad om en mor.. som du sa var veldig manipulerende.. og at det var vanskelig å forholde seg til. Er det mulig å... er det et poeng å bekrefte da?

- ja jeg bekrefter følelsene hennes av å bli oppfattet sånn og sånn og behandla sånn og sånn, det gjør jeg.

I: hvordan skriver du det?

- Det blir litt samme vendinger, sånne standardvendinger. Jeg forstår at det kan oppleves sånn og ut i fra, eller sånn ut i fra sånn du har oppfatta situasjonen så forstår jeg at du sitter med den følelsen. Sånn standard fraser egentlig.

Jeg vil med dette utsagnet stille spørsmål ved om handlingsrommet til barnevernsarbeiderne kan bli preget av det Foucaults tanker om at det eksisterer bestemte ritualer rundt former for å tale. Å bekrefte klienten blir en sosialfaglig ritualisert tale som automatisk benyttes i møte med klienten for å legitimere myndighetsutøvelse i neste trinn. Det kan tenkes at man i profesjonelt barnevernsarbeid i noen situasjoner benytter seg av standardvendinger om å ”bekrefte klienten” for at klienten skal føle seg hørt. Samtidig er ikke formålet å høre på klienten, men å sette grenser for klientens tale. Konsekvensene er at klientenes utagn egentlig ikke får autoritet, da det forstås som uviktig eller lite formålstjenelig å dvele ved.

Vi kan også spørre hvilke konsekvenser det har om barnevernsarbeideren i motsatt fall verdsetter diskursen om viktigheten av å være container og lytte til klienten. Er det slik at klientens stemme får mer autoritet og at hun føler seg mer hørt og sett når hun får ”snakke

ut”? Denne holdningen kan også ha en ritualisert virkning eller en standardisert praksis der barnevernsarbeideren legger årsaken til protesten på klienten. Det blir dermed ikke nødvendig med egenevaluering eller refleksjon over at årsaken motstanden kan ha relasjonell dynamikk.

Å sette grenser for klientens ”tømming”

Når vi sammenlignet minnene i minnearbeidsgruppen, så vi at det samme minnet som jeg har beskrevet ovenfor skiller seg noe ut i forholdet til fokuset ”ta imot” det klienten kommer med. Forfatteren konstruerer barnevernsarbeideren som en fagperson som i større grad ønsker å få klienten til å se fremover og ikke dvele ved det som har vært. I følgende utdrag av teksten har barnevernsarbeideren sittet og hørt på at klienten er misfornøyd med barnevernets arbeid og hun beskriver det videre forløpet slik:

(Kommentar: Saksbehandler) Lener seg bevisst bakover for å puste litt før hun støtter jenta i at det kan være vanskelig å stole på barnevernstjenesten, og minner henne på avtalen de lagde da de møttes de første gangene, at de skulle se fremover, og at denne saksbehandler ikke kunne gjøre noe med fortiden, kun nå og fremtiden.

I dette utdraget konstruerer forfatteren barnevernsarbeideren som en som beveger seg mellom flere diskurser. Først snakker hun ut fra en diskurs om å bekrefte klientens følelser. Hun sørger for å støtte klienten i at det kan være vanskelig å stole på barnevernet. I samme åndedrag, det er benyttet komma og ikke punktum i teksten, referer hun til felles avtale om å se fremover. Her italesettes brukermedvirkningsdiskursen, i det at bruker skal få mulighet til å *medvirke* og ha *ansvar* for å gjennomføre sitt eget tiltak. Barnevernsarbeider og ungdommen har laget en *avtale* og *sammen* blitt enig om å se fremover. Samtidig konstruerer forfatteren barnevernsarbeideren som en ekspert på hvordan bevegelse og endring med klienten skal skje. Klienten må se framover, det vil si ikke fokusere på fortiden eller nåtiden. Diskursene gjør handlemulighetene til barnevernsarbeideren motsetningsfylte i det barnevernsarbeideren både skal bekrefte hva som skjer her og nå, ansvarliggjøre klienten og samtidig oppfordre klienten til å se fremover.

Disse handlemulighetene om å støtte klienten og samtidig sette grenser for klienten og se fremover, vekket minnearbeidsgruppens nysgjerrighet. På den ene side kan dette være en illustrasjon på barnevernsarbeiderens kompliserte rolle som både hjelper og myndighetsutøver. Handlemulighetene blir motsetningsfylte og det kreves en finurlig manøvrering mellom diskursene. På den andre side er det mulig at forfatteren i teksten også ønsker å sikre seg en plass i ulike meningsfelleskap, både hos lesere som forfekter brukermedvirkning som et ideal og hos lesere som forfekter barnevernsarbeiders rett til å sette grenser for og overstyre

klientens utalte ønsker. Slik kan lesere fra ulike ståsted kunne se at deres meninger blir ivare tatt.

Videre i diskusjonen om å sette grenser for klientens ”tømming”, problematiserte vi at det var vanskelig å vite hvor grensene går for hvor mye klienten skal få tømme seg. Når hadde klienten fått tømt seg nok til å gå videre? Jeg refererer til diskusjonen vi hadde i minnearbeidsgruppen:

- Av og til kan det være lurt å gi, gi ee... ungdommen eller klienten da om det er foreldrene rom for å på en måte, altså at man kan være litt sånn container og ta imot alt det, uten at man får gjort så mye bare bekrefte det. Men at de får liksom tømt seg og kommet... å føle på at noen hører på den kritikken de ønsker å komme på eller sånn. Men når en så har gjort det en gang da, så er det kanskje viktig å se framover da at man ikke graver seg ned i det som har skjedd for det får man ikke gjort noe med det. Det er på en måte viktig å rette blikket framover.
- mm.. det er noen grenser for hvor lenge man kan høre på, at man må sette noen grenser på hvor lenge...
- Det er noe med at å la de surre seg inn i ting også hvis de skal komme seg videre å utvikle seg selv så må man kanskje hjelpe de litt videre for noen har mer... noen har større evne til å dvele med gamle ting og det.. er skyld i alt og.. det er ikke noe å gjøre noe med for alt som har skjedd har skjedd og...
- ja de går inn i offerrollen og ser på hva alle andre har gjort galt uten å se sin egen rolle i situasjonen da
- så kan man kanskje støtte de på det og ved å si at jeg skjønner det er vanskelig det som har skjedd men nå må vi gå videre.

Temaet i denne samtalen er hvordan man kan bevege seg mellom diskursene; å ”lytte og bekrefte klientens følelser” og å ”se fremover for å endre”. Det er en fin balanse mellom å ”surre” seg inn i ting det ikke går an å gjøre noe med, og gi klienten en følelse av å høre på dem. Barnevernsarbeideren posisjoneres her først og fremst som en som skal sørge for videre utvikling for klienten. Å ”grave seg ned i det som har skjedd” er til hinder for videre utvikling. Klienten konstrueres som en som lett går inn i offerrollen som ikke ønsker å se sitt bidrag eller sin rolle i det som har skjedd. Det kan synes som om at når barnevernsarbeideren først bekrefter klientens følelser, så gir det mulighet for å kunne sette grenser for klientens tale i den videre samhandlingen. Det vil si at myndighetsutøvelse og grensesetting legitimeres når barnevernsarbeideren først har forsøkt å forstå klienten ved å lytte til og bekrefte klienten. Med dette blir det i barnevernsarbeiderens handlingsrom ”akseptabelt” å sette grenser for klientens snakk, for å kunne komme videre med det ”egentlige” endringsarbeidet. Klientens tale begrenses ved at hun får lov til å tale ”litt”, men det finnes en grense for hvor lenge fokuset skal ligge på klientens virkelighetsforståelse.

I forbindelse med at minnearbeidsgruppen snakket om å sette grenser for klientens ”tømming” ble vi oppmerksom på hvordan et minne italesatte *verdien av å være direkte i tilbakemeldingene* til klienten. Dette ble videre utdypet og problematisert i dialogen om minnene. Jeg vil i det følgende fokusere på det.

3.6 Om tydelighet og direkte i møte med klienten

Minnearbeidsgruppen festet seg ved en minnearbeidstekst som fremstod som noe annerledes i måten å møte klientens protest på. Jeg refererer her til en del av teksten for å vise hva som satte oss på sporet til analysere frem verdien av å være en tydelig barnevernsarbeider. Også andre deler av teksten bygger opp under å være tydelig barnevernsarbeider (vedlegg 3). Sitatet starter med å beskrive at klienten blir sint. Bakgrunn for hennes sinne er at barnevernsarbeideren henviser til en felles avtale de har gjort som klienten ikke har overholdt:

Jenta blir sint og sier at saksbehandler ikke kan stoles på heller, trekker hetten over hodet, armene i kors, skuler over bordet. Saksbehandler sier at det er synd at hun ikke kan gjøre noe annet enn å si at hun alltid har vært ærlig mot jenta, og at jenta alltid får vite hva saksbehandler tenker, positivt eller negativt. Jenta ber saksehandler holde kjeft. Sier hun driter i alt, og kommer til å rømme til Oslo hele tiden. At hun klarer seg selv og at det jævla barnevernet kan dra til helvete. Saksbehandler blir provosert av hvordan jenta spolerer samarbeidet pga. hva andre har gjort før henne (på tross av full klarhet om bakgrunn, psykiatri) Saksbehandler har tydelig kroppsspråk, og jenta sier: Jeg ser du er sur. Saksbehandler sier hun er irritert. Jenta spør hvorfor, og saksbehandler sier at hun er irritert fordi hun ikke får en sjanse når hun aldri har løyet eller gått tilbake på ting. Sier at hun forstår jenta, men at hun likevel er irritert.

(...)

Jenta og saksbehandler går sammen til togstasjonen. Lett stemning, jenta sier til saksbehandler at hun synes det er kjipt at saksbehandler er så glad i å bo i Oslo når hun ikke får lov. Hvor kjipt er det ikke at du var glad for endelig være tilbake på Stovner når jeg måtte til Drammen liksom? Saksbehandler sier til jenta at hun skal være mer påpasselig med å ikke nevne dette og at vi ordner dette med Oslo.

I dette tekstutdraget konstrueres barnevernsarbeideren som en aktiv deltaker i kommunikasjonen. Hovedvekten i barnevernsarbeiderens tale og kroppsspråk ligger i at hun *gir tilsvar* på klientens tale. Hun viser følelser ved å benytte ett ”tydelig kroppsspråk”. Hun sier at hun alltid vil være ærlig mot klienten. Hun er direkte med klienten ved å si til klienten at det er synd at hun ikke stoler på henne og at hun ikke er sur på henne, men irritert. Forfatteren posisjonerer barnevernsarbeideren som en hjelper som er tydelig og ærlig.

Hvilke følger har denne ”tydelighetsdiskursen” for barnevernsarbeiderens handlemuligheter og klientens deltakelse? Å være tydelig og direkte gir et handlingsrom som tillater barnevernsarbeideren å vise egne følelser og bruke dem i kommunikasjonen med klienten. Barnevernsarbeideren konstrueres som en aktiv aktør i samspillet med klienten ved at hun ikke bare skal lytte til det klienten har å si, men aktivt gi tilbakemelding til klienten. Tekstutdraget åpner opp for en mulighet for begge parter til å forhandle om hvem de skal være for hverandre og hva de skal holde på med i relasjonen. Her konstruerer forfatteren

barnevernsarbeideren og klienten i et dialogisk og interagerende samspill.

Barnevernsarbeideren gis mulighet til å la seg påvirke av klientens utsagn. Hun forholder seg til klientens utsagn og går inn i en dialog om utsagnet. Eksempler fra teksten, kan være at barnevernsarbeideren responderer på at det er ”*synd at klienten ikke stoler på henne for hun har alltid vært ærlig*”. Og barnevernsarbeideren er ikke ”sur” men ”irritert”. Begge aktørene konstrueres som likeverdige parter som gradvis forhandler seg frem til en felles forståelse av virkeligheten. ”De ordner det med Oslo”. Når barnevernsarbeideren selv kan være tydelig og ikke bare en passiv lytter som fortolker klientens utsagn, gis barnevernsarbeideren mulighet for å respondere og skape en dialog om innholdet i klientens tale. Å skrive innenfor en tydelighetsdiskurs skaper en mulighet for å metakommunisere om kommunikasjonen, der barnevernsarbeideren og klienten sammen kan arbeide seg frem til en forståelse av relasjonen.

I dette eksemplet ser vi tydelig *maktens bevegelighet* som Foucault er opptatt av. Makten er ikke lokalisert hos barnevernsarbeideren, men finnes mellom dem og det forhandles om makt og virkelighetsforståelse. Jeg vil i denne sammenheng trekke frem Foucault sin tenkning om makt som produktiv og skapende kraft som bringer frem resultater. Makten stemples ikke som ”god” eller ”ond”. Barnevernsarbeideren fremstår som handlekraftig og makter å holde ut motstand og avvisning uten å overveldes av avmakt. Hun produserer løsninger, nærhet og fortrolighet i prosessen ved å svare på klientens utspill og også imøtekomme noen av dem. Barnevernsarbeideren gjør makt, eller makter ved å være målrettet, men samtidig også være fleksibel og bevegelig i møte med klientens motmakt.

Minnearbeidsgruppen problematiserte denne ”gjøringen av tydelighet” i møte med klienter. Flere påpekte at det var forskjeller på hvordan man kan være tydelig ut fra aldersgruppen man jobber med. Dette skal vi se på nå.

Tydelighetsdiskursen i møte med alder og generasjon

En informant fremsatte tenkningen om å være tydelig i møte med ungdommer på denne måten:

Ja all erfaring med ungdommer generelt er at jo mer direkte du er og jo mer du bare sier det som det er og ikke prøver å.. legge noe annet i det, altså da kan bli irritert, men at det er det som ofte lønner seg i hvert fall i det lange løp.

Dette tekstutdraget gyldiggjør tydelighetsidealet på en distinkt måte, ved det benyttes en generalisering. ”*All erfaring med ungdom generelt*”, er en språklig vending som hentyder til at det gjelder alle ungdommer og alle barnevernsarbeiderens erfaringer. Det finnes med dette

ikke unntak om at man ikke skal være direkte. Ordet "du" benyttes i stedet for jeg. På denne måten blir det ikke bare gyldig for den som snakker, men gyldig for det upersonlige du'et, for de som hører utsagnet. Dette idealet om direkthet blir i dette tekstutdraget naturliggjort og ikke nødvendig å stille spørsmål ved.

En annen informant italesetter at det er viktig å være tydelig i alt arbeid med klienter, men det er lettere å være tydelig med ungdom: "*Jeg tror det (kommentar: å være tydelig) er viktig i arbeid med foreldre og jeg, bare at det er lettere med ungdom*". De andre i minnearbeidsgruppen samtykket i dette utsagnet. I den videre diskusjonen, samtalte vi om årsaken til at det var slik:

- Jeg tror de tåler litt mer, at de tåler.. at de er litt mer ..
 - Altså man tenker at ungdommer er tøffe og tåler litt mer eller går det mer på innhold på saken liksom.
 - Det føles litt sånn
 - Det er noe med at de er voksen, jeg vet ikke, men med foreldre så er vi begge voksne, men som vi skal liksom prøve å veilede..
 - noe mer likeverdig
 - ja for der kommer kanskje maktgreier mer tydelig fram fordi at som voksen person.. jeg vet ikke jeg prøver å si.
- Alle: latter:
- jeg kjenner det at når man jobber med barn, så kan man faktisk oppdra unger, du har den maktforskjellen altså, men det er vanskeligere når man kommer til foreldre så kan jeg ikke oppdra de.. jeg må bruke et annet språk da .. kanskje det har noe med mine holdninger når jeg snakker med voksne og ungdommer, at du har på en måte mer bestemmelsesrett da overfor ungdommer... på en måte.
- De andre: med mer

I denne dialogen konstrueres barn og ungdom som mennesker som tåler mer av direkthet og myndighetsutøvelse fra barnevernsarbeiderens side. Det kan synes som om barneroller gir en legitim rett til å være ærlig og "snakke fra levra" i det at barn naturlig posisjoneres som mennesker som skal "oppdras". Voksne mennesker skal ikke oppdras men posisjoneres som mennesker som skal "veiledes". Dette kompliserer muligheten til å være tydelig i relasjoner med voksne. Relasjonen er mer "likeverdig" og barnevernsarbeideren har dermed ikke den samme rett til å bestemme over deres liv. Handlingsrommet til barnevernsarbeideren i forhold til myndighetsutøvelse, snevres inn ved at de ikke kan være tydelig på samme måte. Med dette kan det se ut som om at å utøve myndighet og en type makt som setter grenser for klientens aktivitet har en sterkere legitimitet og gyldighet i det profesjonelle arbeidet med barn og unge.

Minnearbeidsgruppen diskuterte også om alderen på barnevernsarbeideren hadde noe betydning i forhold til hvor tydelig barnevernsarbeideren kan være i møte med klienter. Noen

i gruppen reflekterte over at jo eldre barnevernsarbeideren er, jo mer autoritet innehar hun.

Dermed kan klientene tåle en mer tydelig barnevernsarbeider:

Men vi har en på teamet vårt som er over 60 år så, når det kommer en far så sier hun: ”Hør her gutten min, nå må du rett og slett ta deg sammen. Ser du dette her går ikke for barnet ditt”. Hun kan være i en sånn kontakt, sånn at hvis jeg hadde kommet inn og sagt hør her... (latter) men hun har i kraft av at hun er en voksen kvinne, hun er bestemor, hun har jobbet det i så mange år, hun kan, hør her nå er det på tide å endre.

Vi ser av dette utsagnet, at handlingsrommet til barnevernsarbeideren endrer seg med alder. I kraft av sin alder kan hun være tydelig og direkte.

Samtidig konstrueres denne eldre barnevernsarbeideren videre i samtalen som en profesjonell som besitter evnen til både å sette grenser eller være tydelig og samtidig støtte klienten:

Men hun har en egenskap og som kan på en måte... hun kan være veldig stram, samtidig som hun også er veldig varm på en måte viser at hun nær, og lytte. Fordi det er ganske stor forskjell på en måte å snakke ned til. Jeg tror også det har noe med kroppsspråket.

Slik blir det da ikke bare alderen som teller når barnvernsarbeideren gjør seg tydelig for klienten. Denne informanten reflekterer over en forbilledlig måte og gjøre seg tydelig på. Hun understreker at kvinnens kroppsspråk, nærhet, ikke se ned på klienten og evnen til å lytte er sentrale element i å gjøre seg tydelig.

Med denne analysen av å vise myndighet ved å gjøre seg tydelig og være ærlig overfor klienten, kan vi se at handlingsmulighetene til barnevernsarbeideren og klientene ikke er entydige og enkle. Handlingsmulighetene til barnevernsarbeideren varierer ut i fra alder på klienten og barnevernsarbeideren. Med dette vil måten klienten deltar på også være forskjellig. Barn og ungdom vil kunne tåle mer direkte fra barnevernsarbeideren ut fra at de kulturelt sett kan godta sin rolle som mottakere av oppdragelse. Barnevernsarbeideren har større muligheter for å sette grenser for ungdommers atferd en de har med klienter som er voksne. Samtidig er barnevernsarbeiderens autoritet et sentralt element i hvor tydelig man kan være. Autoriteten avhenger av barnvernsarbeiderens alder, men også av måten å gjøre seg tydelig og sette grenser på.

Diskusjonene i dette kapitlet belyser en slags spenning mellom en brukermedvirkningsdiskurs og en sosialfaglig behandlingsdiskurs. Begge diskursene framstilles som ”naturlige og sanne” diskurser som barnevernsarbeiderne er underlagt. Videre overlapper de hverandre i noen grad da begge diskurser italesetter verdien av å få klienten i tale. Spenningen ligger i at det å ”romme” eller å la klienten komme frem med sin tale, ikke er det samme som å bli hørt, i den

forstand at klientens tale får påvirkningskraft. Disse nyansene er det viktig å få øye på, fordi det skaper ulike handlemuligheter for klienten og barnevernsarbeideren. Jeg undrer meg over denne spenningen. Gjennomgangen av diskursene ovenfor viser at det skrives og snakkes mest innenfor sosialfaglig behandlingdiskurs, der fokuset rettes mot klientens indre problemer. Konsekvensene for denne tenkemåten er at interaksjonen mellom dem forblir implisitt i barnevernsarbeiderens beskrivelser. Samspillet mellom partene trengs ikke å fokuseres på eller reflekteres over. Samtidig er også brukermedvirkningsdiskursen representert i materialet. Det kan se ut til at det forekommer en viss konkurranse om hvilke diskurser som skal få autoritet som den ”sanne” diskurs. Dette kan forstås gjennom Foucaults tanker om at ”sannheten” i et samfunn ikke er konstante. De er bevegelige. Fordi sannheten i vårt samfunn endrer seg, skjer det en forandring i det som forkastes og det som er forbudt. Viljen til sannhet hviler på støtte fra institusjoner i samfunnet. Gjennom våre institusjonelle praksisformer både forsterkes og fornyes sannheten kontinuerlig. Jeg har tidligere nevnt at barnvernet som institusjon har blitt faglig påvirket av psykoanalysen med dens individtenkning og fokus på det indre i individet. Samtidig finnes det i dag en sterk strøm av sosialfaglig vektlegging og tenkning innenfor brukermedvirkningsdiskursen. Vi ser det i den sosialfaglige litteraturen (ref), i utdanningen av sosialarbeidere og på arbeidsplassene. Med dette blir brukermedvirkningsdiskursen en svært sterk ”sannhetsdiskurs” i nåtidens tale om godt sosialfaglig arbeid. Det blir da også viktig å skrive seg innenfor denne diskursen når barnevernsarbeiderne skriver om sin væremåte i møte med klientprotest.

I dette kapitlet har vi rettet fokus mot minnearbeidsgruppens italesetting av seg selv innenfor brukermedvirkningsdiskurs og sosialfaglig behandlingdiskurs. Vi har sett at diskursene disiplinere blikket til barnevernsarbeiderne i ulike retninger og påvirker handlemulighetene for aktørene i relasjonen. Jeg vil i neste kapittel beskrive hvordan myndighetsutøverdiskursen gjør seg gjeldende i mitt materiale.

KAP. 4 Barnevernsarbeideren i en myndighetsutøverdiskurs

4.1 Barnevernsrollen som myndighetsutøver på tvers av klientens vilje

Flere av minnearbeidstekstene berører temaet om å utøve myndighet på tvers av klientens vilje. Min interesse ligger i hvordan barnevernsarbeideren artikulerer denne praksisen og hvilke følge dette får for handlingsrommet til barnevernsarbeider og klient. Jeg begynner med

et utdrag fra en tekst der forfatteren konstruerer barnevernsarbeideren som en hjelper som går imot klientens uttrykte vilje, ved å ikke ta klientens ønske om å flytte til Oslo til etterretning.

Saksbehandler forklarer at barneverstjenesten har ansvar for henne, og at vi derfor ikke kan sette henne på en hybel i Oslo uten at vi tror det vil gå bra. Måten vi kan se dette på er at jentas egenliste over punkter følges, viser at hun mener det hun sier, tar ansvar og bidrar med noe selv.

Dette tekstutdraget understrekes barnevernets ansvar og myndighet til å bestemme over klientens liv. Forfatteren skriver innenfor en ”myndighetsutøverdiskurs” der barnevernet har rett og plikt til å vurdere hvor det er best for klienten å bo. I tillegg skriver forfatteren innenfor en brukermedvirkningsdiskurs ved å benytte ordet *egenliste*. Begrepet egenliste bygger opp om en barnevernsarbeider som spiller på lag med klienten, og gir klienten medbestemmelsesmulighet. Klienten har *selv* laget listen hun skal følge. Videre konstrueres barnevernsarbeideren som en som appellerer til aktivitet og ansvarliggjøring av klienten, ved å vise til at klienten må følge opp det hun selv har vært med på å bestemme og ta ansvar for det. På denne måten beveger barnevernsarbeideren seg mellom to diskurser som i en viss grad kan stå i motsetning til hverandre. Teksten fremstiller på mange måter barnevernsarbeideren som en maktfull og myndig profesjonell, som likevel verdsetter brukermedvirkning og deltakelse. Vet at teksten italesetter sentrale sosialfaglige verdier som medvirkning og tanken om klienten som ansvarlig for eget liv, ser det ut til at virkningen av myndighetsutøvelse og makt nedtones. Et bilde av en barnevernsarbeider som en ”profesjonell hjelper med fokus på klienten”, blir fortsatt opprettholdt. Med dette stiller jeg spørsmål om brukermedvirkningsperspektivet tilslører makten som barnevernsarbeider utøver i denne teksten.

4.2 Barnevernsarbeideren mellom jeg og vi

Gruppen ble nysgjerrig på *hvordan* forfatterne konstruerte barnevernsarbeideren som myndighetsutøver når klienten protesterte på det som ble gjort. Vi går til et tekstutdrag der det beskrives at barnevernsarbeideren iverksetter tvangstiltak i møte med klienten:

Om morgenen når episoden skjedde ringte mor og sa at ungdommen har vært borte store deler av natten. Mor oppfattet henne som ruset og møkkete. Barnevernstjenesten besluttet at det var nødvendig med en paragraf 4-25 plassering på BUS. Det ble drøftet hvordan man skulle gå frem. Sannsynligheten for at ungdommen kom til å protestere var meget stor. Ungdommen ønsket selv en samtale med politiet. Det ble da i samråd med ungdomsetterforsker i politiet avtalt et møte på politistasjonen hvor barnvernstjenesten skulle vurdere om det var aktuelt med en tvangsplassering av ungdommen. Ungdommen og saksbehandler møttes hos politiet (ungdommen ble kjørt dit av familien) Tilstanden til ungdommen ble vurdert som svært bekymringsfull. Saksbehandler orienterte ungdommen om dette og informerte ungdommen om at hun kom til å bli plassert på BUS, slik at situasjonen og hennes tilstand ble mer avklart.

Jeg vil nå se på tekstutdragets grammatiske utforming, for å få øye på konstruksjoner av aktørene i teksten. I en setning, finnes det ofte et subjekt og et objekt. Subjektet er

hovedpersonen i setningen og den som utfører en handling. Objektet er som regel mottaker av subjektets handlinger. På denne måten gis partene passive og aktive roller. I denne teksten konstrueres barnevernsarbeideren på den ene side som handlekraftig, ved at hun får gjennomført et tvangsvedtak. På den andre siden blir barnevernsarbeiderens handlekraft redusert, fordi forfatteren benytter seg av upersonlig subjekt, en rekke hjelpeverb og passiv form av verb når hun skriver om situasjonen. Forfatteren bruker begreper som ” *det ble drøftet* (...) *det ble da i samråd* (...) *tilstanden til ungdommen ble vurdert*.” Denne skrivemåten kan føre til at barnevernsarbeideren konstrueres mindre synlig og aktiv. Ting bare skjer, det er ”*det`et*” som handler uten at barnevernsarbeideren aktivt er med på det. Aktivitet og bevegelser komprimeres. Siden subjektene ikke er mennesker men et ”det”, kan det fortellende subjektet heller ikke opptre som aktiv agent. Det personlige ansvaret for tvangsbruk overfor klienter fraskrives den enkelte barnevernsarbeider.

Avsnittet ovenfor er skrevet i en passiv og upersonlig form og kan forstås som at både den spesifikke barnevernsarbeideren og klienten i utgangspunktet er passiv. Spørsmålet er om det finnes noen handlende agenter i denne teksten. Ordet *barnevernstjenesten* er gjentatte ganger benyttet i teksten. Det er *barnevernstjenesten* som benytter seg av tvangsparagrafen og det er *barnevernstjenesten* som skal vurdere om tvang skal benyttes. Det den spesifikke barnevernsarbeiderens oppgave å *orientere* om barneverntjenestes bestemmelser. Her ser vi at barnevernsarbeideren, som det personlige subjektet, stiller seg bak det upersonlige barnevernet og operasjoniserer barnevernets bestemmelser. På denne måten etablerer forfatteren et ”barnevernstjeneste vi”. Det er ikke den ene barnevernsarbeideren som handler og har ansvaret. Det er barnevernets vi, et ikke personifisert vi, som er myndighetsutøveren. Forfatteren konstruerer et ”barneverns vi” som letter avgjørelsen om tvang og frigjør subjektet for personlig ansvar. Det er den *barnevernstjenesten* som har vedtatt å gjennomføre tvangstiltak, ikke saksbehandler.

Forfatteren skriver ikke bare barnevernsarbeideren innenfor det profesjonelle fellesskapet med barneverntjenesten. Politiet og barnevernsloven er også med på å bestemme barnevernsarbeiderens holdninger og handlinger i møte med klienten. Både politiet og barnevernsloven representerer en slik tenkning og støtter opp om å benytte tvang i møte med denne type klientprotest. Slik blir barnevernsarbeiderens handlemuligheter som innebærer tvang og dermed en stor grad av myndighetsutøvelse, gyldiggjort og legitim.

Med dette ser vi at det er de autoriserte fagpersonene, ekspertene og det uspesifikke barnevernet som får komme til orde i denne teksten. Klientens stemme som innebærer uenighet med de andre blir ikke gitt plass. På bakgrunn av dette vil jeg si at teksten er influert av det Foucault kaller forfatterprinsippet som muliggjør en uttynning av diskursen. De mulige ulike diskurser som kan benyttes er ledet tilbake til en entydig stemme som formidler at myndighetsutøvelse er en viktig verdi som lovverket har lagt til rette for når barnevernet skal iverksette tvangstiltak.

Når jeg oppdaget denne konstruksjonen av ”barneverns-viet” som også benyttes i andre minnearbeidstekster stilte jeg meg spørsmål om i *hvilke situasjoner* barnevernsarbeideren italesetter dette ”barnevernstjeneste-viet”. Det kan se ut som om barnevernsarbeideren allierer seg med barnevernstjeneste-viet når hun skal utøve myndighet som går imot klientens vilje. Dette ser vi tydelig i det nevnte eksempelet ovenfor, der det var den upersonlige barnevernstjenesten som brukte tvang overfor klienten. Vi ser det også i to av de andre minnearbeidstekstene. I et minne ser vi at barnevernsarbeideren argumenterer for fagmøtets bestemmelser når hun skal gå i mot klientens ønsker om å bytte miljøkontakt:

Lina (kommentar: klienten) svarer ikke på dette, men gjentar at hun vil skifte miljøkontakt. Sissel (kommentar: barnevernsarbeider) sier at det ikke er mulig nå. (...)Sissel gjentar at de har bestemt på et fagmøte tidligere på dagen at det ikke var mulig å skifte kontakt. Hun sier at det er på grunn av at personalet tror at det kan være bra for Lina øve seg på å si i fra og prøve å løse konflikter i relasjoner som oppleves vanskelig.

Også her benytter forfatteren seg av en ”vi” mot ”de” konstruksjon. Det er et mer ”upersonlig vi”, det vil si *fagmøtet* og *personalet*, som har bestemt at klienten ikke kan få imøtekommet sitt ønske om å bytte kontaktperson. Effekten av dette kan være at ”fagteamets vi” opptrer som mer mektig. Det er et fagteam med bestemte fagspesifikke synspunkter som har makt til å bestemme over en person. Det personlige ansvaret og aktiviteten til barnevernsarbeider blir nedtonet. I denne teksten blir subjektet, barnevernsarbeideren, skjult bak dette viet og fraskrives dermed ansvar for avvisningen av klientens ønske.

Dette snakket om ”barneverns- viet” var også et tema i minnearbeidsgruppen:

- det er så viktig å tenke at vi er et vi hele tiden. At det ikke er jeg som sitter der og bestemmer ting og styrer ting å...
- I: hvorfor er det viktig?
- fordi hvis de tror at det er jeg som sitter og vurderer om det er ungen deres som skal bo hjemme, eller det er jeg som bestemmer at de ikke får penger da er det er det så personlig at det er ikke til å leve med.
- I: for det er en, vi representerer faktisk en offentlig instans
- et fagfelt, vi er ikke, det her er ikke jeg som er ute vennene sine eller som er hjemme, dette er H som fagperson og da, jeg tenker et fag det handler om mer enn en person. Vi står ikke i faglige situasjoner helt alene.

Minnearbeidsgruppen bekrefter altså denne diskursen om viktigheten av å konstruere et ”barnevernstjeneste vi”. Det er ”ikke til å leve med” å bære et personlig ansvar for avgjørelser som innebærer å bruke så mye makt over klienten. Denne diskursive ” barnevernstjenestens vi- konstruksjon”, skaper en legitimitet og åpner opp for en rett til å bestemme over klientens ønsker. Foucault presenterer utelukkelsesprosedyren forkastelse, der han blant annet fremhever at enkelte personer har en privilegert rett til å tale om bestemte fenomen. Her kan det se ut til at det ikke er den enkelte barnevernsarbeideren som kan tale fritt, men en upersonifisert barnevernstjeneste med bestemte kvalifikasjoner som kan tale fritt og ha autoritet.

Det kan her være tale om det Foucault benevner som ”viljen til sannhet” som støtter seg på et institusjonelt grunnlag. Gjennom at barnevernsarbeideren støtter seg til institusjonen, det vil si barnevernstjenesten, vil sannhet og talen om den ”riktig” profesjonelle handling ligge på et institusjonelt grunnlag og ikke hos den enkelte barnevernsarbeider. Med dette er det ikke bare klientens stemme og handlingsrom som innskrenkes, men også den enkelte barnevernsarbeiders handlingsrom og mulighet til å tenke alternative løsninger.

I en av minnearbeidstekstene kan vi se at forfatteren ikke entydig konstruerer barnevernsarbeideren innenfor det profesjonelle fellesskapets ”vi”. Forfatteren starter med å posisjonere barnevernsarbeideren som en del av barnevernets vi:

Saksbehandler forklarer at barnevernstjenesten har ansvar for henne, og at vi derfor ikke kan sette henne på en hybel i Oslo uten at vi tror det vil gå bra. Måten vi kan se dette på er at jentas egenliste over punkter følges, viser at hun mener det hun sier, tar ansvar og bidrar med noe selv.

I dette tekstutdraget konstrueres barnevernsarbeideren og barnevernstjenesten i sin helhet som et ”vi” i det at det er *barnevernstjenesten* som har ansvar for klienten, og dette ”viet” kan ikke gi klienten lov til å flytte på hybel. Det fremheves i teksten at barnevernstjenesten må kunne se at klienten følger egenlisten sin. Videre i fortellingen så skjer det en forskyvning av ”viet”:

(Kommentar: saksbehandler) Lener seg bevisst bakover for å puste litt før hun støtter jenta i at det kan være vanskelig å stole på barnevernstjenesten.

I dette tekstutdraget stiller barnevernsarbeideren seg på ”lag” med klienten ved å støtte klienten mot barnevernstjenesten. Dette skjer også senere i fortellingen når jenta bestemmer at møtet er ferdig og de går sammen til toget:

Jenta og saksbehandler går sammen til togstasjonen. Lett stemning. Jenta sier til saksbehandler at hun syns det er kjipt at saksbehandler er så glad i å bo i Oslo når hun ikke får lov. Hvor kjipt er det ikke at du var glad for endelig være tilbake på Stovner når jeg måtte til Drammen liksom? Saksbehandler sier til

jenta at hun skal være mer påpasselig med å ikke nevne dette og at vi ordner dette med Oslo. Ringer henne etter helgen.

Her konstrueres barnevernsarbeideren som en hjelper som ønsker å komme jenta i møte. Det er ”vi’et”, det vil si barnevernsarbeideren og klienten som sammen skal ordne dette med Oslo. I disse tekstutdragene ser det ut til at barnevernsarbeideren beveger seg mellom to diskurser. Først en myndighetsutøverdiskurs der barnevernsarbeideren understreker sitt ansvar for å vurdere og bestemme klientens beste. Deretter en alliansediskurs der barnevernsarbeideren forsøker å bygge opp tillit og allianse igjen. Som vi ser skaper denne manøvreringen en flertydighet i barnevernsarbeiderens handlingsrom. Barnevernsarbeideren er opptatt av å følge punktene og sette krav til jenta, samtidig som hun allierer seg med klienten og sier at ”vi ordner dette med Oslo”.

Jeg har i dette kapitlet undersøkt hvordan barnevernsarbeideren snakket om sin myndighet i det jeg har konstruert som en myndighetsutøverdiskurs. Vi har sett at når barnevernsarbeidere overstyrer klientens vilje benytter hun seg av det generelle *barnevernet som en myndighetsinstans* med autoritet og makt til å bestemme over klientenes vilje. Som en følge av dette står ikke den enkelte barnevernsarbeider personlig ansvarlig for avgjørelser og handlinger som går imot klientens vilje.

I det følgende kapitlet skal undersøke om barnevernsarbeidernes egne følelser har plass i en konstruksjon av vellykket barnevernsfaglig arbeid. Jeg er også opptatt om det er noen tenkemåter om handlemuligheter som utelukkes fra vellykkethetsdiskursen.

KAP. 5 Konstruksjoner av vellykkethet

Det finnes en rekke idealer som sier noe om god kommunikasjon i profesjonelt sosialt arbeid (Damsgaard, 2010). I analysen ovenfor italesettes viktige verdier som å ”bekrefte klienten”, ”sette grenser for klienten”, ”la klienten komme fram med sin tale”, ”la klienten få snakke ut”, ”følge opp lover og retningslinjer” og ”være en tydelig fagperson” som viktige idealer. Dette understøttes også av Damsgaard (2010, 91-114) som gode profesjonelle væremåter i sosialt arbeid.⁸ I tillegg snakker Damsgaard om det ”profesjonelle motet”, som sosialarbeideren bør inneha. Det handler blant annet om å tørre å erkjenne at man har tatt feil og kunne se kritisk

⁸ Hun benytter andre ord og nevner flere ”gode” profesjonelle væremåtene, men de nevnte væremåtene i oppgaven stemmer overens med noen av hennes punkter for godt profesjonelt arbeid.

på sin egen væremåte (ibid, 113). Vi kom også inn på dette idealet i minnearbeidsgruppens analyse av minnearbeidstekstene, grunnet en tekst der forfatteren konstruerer barnevernsarbeideren som en hjelper med sterk følelse av å være en ”mislykket barnevernsarbeider”. Å gjøre ”feil”, som barnevernsarbeider, ble et tema i gruppesamtalen. Vi ble oppmerksom på spenningen mellom å leve opp til de rådende profesjonelle idealer om god kommunikasjon med klienten og sårbarheten i å være mennesker som også gjør feil. Vi så at barnevernsarbeiderne i minnene hadde ulike måter å forholde seg til klientens tale om at barnevernet hadde gjort dem urett. Spørsmål vi stilte, var om tekstene italesatte temaer rundt vellykkethet eller feilbarlighet. Ordsettes barnevernsarbeiderens tanker og følelser når kommunikasjonen har gått i stå? Er det å gjøre ”feil” eller føle seg mislykket eller vellykket et tema? Ble det skrevet noe om egne følelser i minnene? Brukte vi klientens protest eller klage på oss til å evaluere vårt eget arbeid? Hvis ja, på hvilken måte? Hvis nei, hvilke konsekvenser har dette? Jeg vil i det følgende se nærmere på disse spørsmålene.

5.1 Om å konstruere sitt arbeid som vellykket

Det kan se ut som om forfatteren i et av minnene eksplisitt konstruerer samhandling i relasjonen som vellykket i sin avslutning av minnet:

I dette tilfellet måtte saksbehandler utøve sterk kontroll med bistand fra politiet for å få kontroll på situasjonen. Dette var vanskelig både for ungdommen og saksbehandler. Det ble lagt opp sak for fylkesnemnda hvor barneverntjenesten fikk medhold. Ungdommen gir i dag uttrykk for at hun forstår hvorfor barneverntjenesten måtte agere slik som det ble gjort.

Forfatteren konstruerer her en barnevernsarbeider som synes det er vanskelig å benytte seg av sterk kontroll for å håndtere situasjonen. Forfatteren henviser i tillegg til barnevernsnemnda, som gir barnevernsarbeideren medhold i at det var riktig å sette i verk tvangstiltak. Hun henviser også til klienten som i etterkant forstår hvorfor barnevernsarbeideren måtte gjøre som hun gjorde. Hvorfor har forfatteren skrevet disse tilleggsopplysningene som egentlig ikke hører med i beskrivelsen av selve situasjonen her og nå? Det kan synes som at forfatteren ikke ønsker å avslutte teksten med et uløst dilemma som oppleves vanskelig å håndtere for barnevernsarbeideren. Ved å formidle at barnevernsarbeideren får støtte hos barnevernsnemnda, leser jeg implisitt at forfatteren ønsker å si at barnevernsarbeideren gjorde det rette, fordi det er en autoritet som støtter hennes beslutning. Videre er det i teksten opprettet en *samforståelse* med klienten om at det var riktig det barnevernsarbeideren gjorde, hun *måtte* agere på denne måten. Med dette blir barnevernsarbeiderens selvbilde som den ”vellykkede profesjonelle barnevernsarbeider” opprettholdt på tross av å måtte legge til side sentrale idealer om å bygge tillit i møte med klienten.

Gruppen ble interessert i fenomenet om å fremstille sitt arbeid som vellykket. Hva er det rom for å gjøre, og hva er det ikke rom for å gjøre i tekstenes konstruksjoner av vellykket eller mislykket barnevernsarbeid? Ved å stille dette spørsmålet, kom vi inn på hvordan barnevernsarbeiderens følelser representeres i tekstene. I vår diskusjon av minnearbeidstekstene fant vi at noen følelser var mer ”akseptable” enn andre følelser. Dette skal jeg fokusere på nå.

5.2 Følelsenes plass i et vellykket profesjonelt barnevernsarbeid

Frigga Haug er opptatt av å undersøke hvordan følelser er representert i minnearbeidstekstene. Hun hevder at ved å se på hvordan man skriver om følelser, så forteller det noe om hvordan man konstruerer seg selv og den andre. (Haug 2008, 36) Minnearbeidsgruppens medlemmer undersøkte om vi skrev noe om følelsene som ble vekket i oss i møte med klientens protest. Jeg hadde en forventning om at det i fortellinger om konflikt, ville uttrykkes en rekke følelser gjennom språket, fordi konflikter ofte vil være følelsesladet. Når vi undersøkte minnearbeidstekstene, så vi at forfatterne konstruerte barnevernarbeiderne på ulike måter i forhold til å referere til egne følelser. Variasjonen var stor, alt fra å konstruere barnevernsarbeideren som en hjelper med ingen følelser til å konstruere henne som en hjelper som var irritert eller full av skamfølelse. Dette skal vi se på nå.

Å bruke hele følelsesregisteret

I en minnearbeidstekst konstruerer forfatteren seg selv som en person som *kan* vise følelser direkte til klienten i flere sekvenser av fortellingen:

... og kjenner at hun blir litt irritert over at man må gå denne runden atter en gang. Lener seg bevisst bakover for å puste litt (...) Saksbehandler blir provosert av hvordan jenta spolerer samarbeidet p.g.a. hva andre har gjort før henne (på tross av full klarhet om bakgrunn, psykiatri) (...) Saksbehandler har tydelig kroppsspråk, og jenta sier: Jeg ser du er sur. Saksbehandler sier hun er irritert. Jenta spør hvorfor, og saksbehandler sier at hun er irritert fordi hun ikke får en sjanse når hun aldri har løyet eller gått tilbake på ting. (...) Jenta og saksbehandler skuler på hverandre over bordet en stund, begge tilbaketrukkent. (...) Saksbehandler føler seg glad

Det ser ut til at denne teksten målbærer at å vise følelser er en viktig verdi i barnevernsfaglig praksis. I tekstutdragene posisjoneres barnevernsarbeideren som en *aktivt følelsesfulle hjelper*. Hun er irritert, provosert, har et tydelig kroppsspråk, hun skuler på klienten og til sist er barnevernsarbeider glad. I gruppens dialog om denne teksten verdsetter flere i gruppen at barnevernsarbeideren skal ta i bruk ”hele følelsesregisteret”.

I: ja for både du (x) og y har snakket om at dere på en måte kan kjeftes litt med ungdommene, at man faktisk kan vise at man er ganske irritert, liksom.

- ja. Irritert og glad og lei seg, ja det er mange ganger jeg sitter med tårene i øynene og... ee. Av og til er det greit og av og til er det ikke greit. Da må jeg av og til skyldes på allergi eller ett eller annet. Jeg blir veldig fort rørt, både når ting går bra eller når ting går.. ikke så bra

I: mm

- em.. men jeg tror vel kanskje også at det er sånn, altså av og til er det litt slitsomt men i det store og det hele så tror jeg kanskje at det kan være ganske positivt, at de opplever at man genuint bryr seg.

- at du er et vanlig menneske

Her argumenteres det med at ved å vise at barnevernsarbeideren kan være sint, sur, glad eller lei seg gjør hun seg selv mer ufarlig. Hun blir et "vanlig menneske" i møte med klienten.

Dette er positivt da det fører til at partene kommer nærmere hverandre og at barnevernsarbeiderne bryr seg genuint. Denne tenkemåten åpner for et handlingsrom der barnevernsarbeideren får mulighet til å bruke egne følelser aktivt i møte med klienten.

Andre i gruppen problematiserer dette ved å synes det er vanskelig å vite hvor grensen for å vise følelser:

for det kjenner jeg kan være vanskelig, at det er en grensegang på hvordan man kan reagere, fordi jeg tenker at, nei jeg kan ikke, jeg må være den som på en måte forstår, ee lytter og skjønner og prøve å holde mine følelser tilbake da. Det er ikke mine følelser som skal være i fokus, det er klientens problemer...

Her forteller informanten at hun sliter med å manøvrere mellom to ulike diskurser. På den ene siden verdsetter hun diskursen om å "lytte og forstå klienten" høyt. Det skaper problemer når hun ønsker å benytte seg av diskursen om å "ta i bruk hele følelsesregisteret". Hun må holde igjen egne følelser fordi hun ikke vil sette seg selv i sentrum og med dette synes de to diskursene ikke harmonerer med hverandre. Mulighetene for å handle ved å ta i bruk hele følelsesregistret blir dermed noe mer begrenset.

En tredje informant snakker også om viktigheten av å ha fokus på egne følelser og ikke seg selv:

Å bruke sitt følelsesregister i den jobben vi har, at det er kanskje det mest utfordrende vi gjør, men at det er veldig viktig også. Hvordan den andre virker inn på en og hvordan man virker inn på hverandre. Men uten at det blir fokus på meg..., men at fokuset ligger på den familien man jobber med.

Denne informanten målbærer en profesjonell praksis, der egne følelser som vekkes i en skal brukes videre til det beste for klienten. Hun inntar et interaksjonelt perspektiv der man tenker at partene virker inn på hverandres atferd. Samtidig understrekes det at atferden skal dreie seg om klientene og fokuset ikke skal være på seg selv. Her problematiseres ikke denne kombinasjonen om å bruke hele følelsesregistret og samtidig å ha fokus på klienten på samme måte som informanten ovenfor. Likevel understrekes det at det er det "mest utfordrende vi gjør".

Vi har sett at å målbære denne diskursen om å ”bruke hele sitt følelsesregister”, åpner for bevegelse mellom ulike handlingsrom. Grenseoppgangen for hvor mye følelser man kan bruke er uklar og basert på barnevernsarbeiderens skjønn. Det går en grense ved å ikke bli privat slik at fokuset havner på en selv. Det er klienten som skal være i fokus. Denne tenkemåten kan åpne for at klienten får et større innblikk i den profesjonelles liv og menneskelige egenskaper. På den måten kan det muliggjøre en gjensidig identifikasjon med hverandre, som igjen kan føre til subjekt - subjekt møter.

Materialet er ikke entydig på denne holdningen om å bruke hele sitt følelsesregister. I noen situasjoner sees det ikke som noe poeng å fokusere på følelser. Jeg vil redegjøre for dette i det neste kapitlet.

Fraværet av egne følelser

Vi skal nå gå tilbake til minnet der barnevernsarbeideren benyttet tvangstiltak i møte med klienten:

Ungdommen ble meget sint og gikk til fysisk angrep mot saksbehandler. Politiet fikk heldigvis stoppet dette. Ungdommen følte seg lurt av barnevernstjenesten og politiet, da hun kom frivillig til politihuset og ble derfra tatt med tvang. Saksbehandler var ukomfortabel med situasjonen, da saksbehandler hadde full forståelse for at ungdommen følte seg lurt. Men saksbehandler så ingen annen utvei der og da på grunn av ungdommens tilstand. Det var fare for liv og helse. Saksbehandler opplevde situasjonen som vanskelig da saksbehandler ønsker en så åpen og ærlig relasjon med ungdommen som mulig. Ungdommen skal ha tillit til saksbehandler og skal tørre å komme til saksbehandler i krisesituasjoner. I dette tilfellet måtte saksbehandler utøve sterk kontroll med bistand fra politiet for å få kontroll på situasjonen. Dette var vanskelig både for ungdommen og saksbehandler. Det ble lagt opp sak for fylkesnemnda hvor barneverntjenesten fikk medhold. Ungdommen gir i dag uttrykk for at hun forstår hvorfor barneverntjenesten måtte agere slik som det ble gjort.

Før jeg går inn i analysen om hvordan barnevernsarbeiderens følelser presenteres i teksten, vil jeg se på hvordan forfatteren åpner opp for ulike stemmer i teksten. Dette gjør jeg for å skape en forståelse for hvordan de ulike stemmene i teksten formidles, noe som igjen har sammenheng med hvordan forfatteren konstruerer klientens følelser. I tekstutdraget refererer ikke forfatteren til noen form for dialog mellom sine karakterer i fortellingen. Leseren får dermed ikke mulighet til å ta del i hva barnevernsarbeideren og klienten sier til hverandre i den konfliktfylte situasjonen. Dette fordi dialogen mellom dem ikke blir synlig. Riktignok forteller forfatteren at klienten blir ”*svært sint og går til fysisk angrep på saksbehandler*”. Derimot sies det ikke noe om hva klienten sier når hun er sint. Med dette er det forfatterens

stemme som autoriseres ved at det er forfatteren som iscenesetter det som skjer. Siden dialogen ikke synliggjøres får leseren ikke mulighet til å vurdere hva som skjer i samspillet og komme med innsigelser. Forfatterens stemme får dermed autoritet fordi den gjør krav på "sannheten" ved å ikke slippe til de andres stemmer. Det kan synes som om Foucaults forfatterprisnipp virker i denne teksten. Forfatteren uttynner diskursen ved å utelukke aktørens tale. Når teksten i liten grad slipper til andre stemmer, vil forfatteren ha mulighet til å skape en entydig diskursiv praksis når barnevernsarbeideren skal iverksette tvangstiltak.

Tekstutdraget ovenfor inneholder lite eksplisitte beskrivelser av egne følelser hos barnevernsarbeideren. Forfatteren konstruerer barnevernsarbeideren som en person som var "ukomfortabel" og opplevde situasjonen "vanskelig". Uttrykkene "ukomfortabel" og "vanskelig" er relativt lite ladete, og nøytrale i form. I gruppediskusjonen stilte vi spørsmål til hvorfor forfatteren ikke skrev mer om følelsene til barnevernsarbeideren der situasjonen beskrives som truende og kaotisk. Følte hun seg redd, sint, rådvill, sterk, handlekraftig, skamfull eller mislykket?

Noen gruppede medlemmer forsto dette fraværet av beskrivelse av følelser som helt naturlig. De snakker om at det i barnevernsfaglig arbeid med tvangssituasjoner ikke er rom for å kjenne på egne følelser:

- Men jeg lurer også på når man står i en slik situasjon at en er pent nødt til å skru av følelser altså når man må være praktisk og ting må gjøres riktig i forhold til på en måte for hvordan en sånn tvangsplassering gjennomføres. Er vedtaket i boks? Er det signert? Kommer vi oss inn til legevakten med en gang? Hvordan går det, venter de på oss? Altså alle de tingene må på en måte tenkes på sånn at ee
- også etterpå så kan man bli litt skjelven.
- etterpå så blir man skjelven.

På denne måten italesettes fraværet av følelser som naturlig fordi det er så mye praktiske ting og formaliteter man skal forholde seg til når tvangstiltak settes i verk. Barnevernsarbeiderne blir posisjonert som rasjonelle og handlekraftige aktører som må handle ut fra visse prosedyrer for hvordan tvangsplassering skal gjennomføres. Det var bred enighet om denne naturligheten av å handle på denne måte når vi diskuterte fortellingen i gruppen. Med dette blir det å beskrive egne følelser irrelevant.

Hvilke følge har denne tenkningen om å sette følelsene til side for handlingsrommet til barnevernsarbeideren? Argumentene om å vise følelser for å komme nær klienten, vise genuin interesse og være et helt menneske er mindre fremtredende i situasjoner der tvangsvedtak skal gjennomføres. En tenkning om å gjøre seg til en rasjonell hjelper som utfører tvangsvedtaket

på riktig måte, kommer til syne. Man kunne tenke seg at refleksjon og registrering av egne følelser ville kunne legge føringer for hvordan man kan forstå seg selv og den andre i situasjonen. Hvis man for eksempel føler skyld over det som har skjedd, kan barnevernsarbeideren ved å registrere dette, intervensere i forhold til denne følelsen i møte med klienten. Å registrere følelser kan med dette benyttes for å evaluere egen atferd i møte med klientens protest eller klage. Ut fra diskursen om at man i tvangssituasjoner skal handle rasjonelt og i forhold til visse prosedyrer, kan det tenkes at å fokusere på egne følelser kan være et hinder for å få gjort de praktiske og formelle tingene som kreves når tvangsvedtak skal iverksettes til det beste for klienten.

Jeg vurderer at snakket om naturligheten av å fokusere på det praktisk og formelle ved det profesjonelle arbeidet i tvangssaker er et uttrykk for den utelukkelsesprosedyren Foucault kaller vårt *samfunns tvang eller vilje til sannhet*. Vi snakker innenfor den sanne diskurs der den ”riktige” og naturlige profesjonelle praksis er en praktisk og formell tilnærming i møte med motmakt i tvangssituasjoner. Forfatteren formidler eksplisitt at barnevernsarbeideren ikke fant noen annen utvei enn å gjennomføre tvang på grunn av klientens tilstand. Gruppen reflekterte i etterkant om det var andre mulige handlemåter barnevernsarbeideren kunne benyttet seg av i denne situasjonen. Dette ble avslått. Vi fant det vanskelig å finne alternative handlingsrom. Jeg ser dette som et uttrykk for at denne rasjonelle konstruksjonen av barnevernsarbeideren er den ”sanne” eller den ”riktige” forståelsen av hvordan godt faglig barnevernsarbeid skal gjøres i forhold til iverksetting av tvang.

Denne konklusjonen om å sette følelsene til side når man iverksetter tvang skapte en viss uro i gruppen. Et vakuum i teksten ble synliggjort. Kan dette stemme at det er mulig å ”*skru av*” følelsene? Flere av gruppemedlemmene snakket om at klientene er flinke til å gjøre barnevernsarbeideren usikker. Jeg nevner her et utsagn fra diskusjonen:

”... de (kommentar: klientene) vet akkurat hvor de skal stikke og så tenker jeg; å gud var det jeg eller var det kontoret som bestemte det.. og er dette en helt riktig måte å gjøre det på? Og sånn derre... rystende.”

I dette utsagnet konstrueres klienten som en som ”stikker”. Jeg tolker dette som at klienten finner de svake punktene hos barnevernsarbeideren og retter fokuset dit.

Barnevernsarbeideren konstrueres som usikker på om hun har gjort en riktig avgjørelse, og at det oppleves rystende. Slik blir denne forestillingen om følelsenes fravær i tvangsiverksettende tiltak noe mer nyansert. Poenget er kanskje ikke at følelsene ikke finnes,

men at de anses som irrelevante og ikke kan benyttes i diskursen om den rasjonelle, handlingsrettede barnevernspedagog som iverksetter tvangstiltak.

Jeg vil til sist fremheve at muligheten for årsaken til fravær av følelser i teksten også kan ha sitt utspring i at minnearbeidsteksten er skrevet i en form som ligner en tekst fra en journal. Slik blir det ikke naturlig for forfatteren å skrive om egne følelser. Det er sjelden en journal rommer eget følelsesuttrykk.

Vi har nå sett at mitt materiale italesetter viktigheten av å holde fokus på klienten og ikke så mye på egne følelser i møte med klientprotest. I det følgende kapitlet vil jeg ta for meg diskursive forståelser av en barnevernsarbeider som nettopp i stor grad setter i tale egne følelser om utilstrekkelighet og av å ha gjort feil og retter fokuset mot disse følelsene. Med dette blir temaet for kapitlet ”å gjøre seg selv feilbarlig”.

5.3 Feilbarlighet som tabu

Vi skal nå se på ulike sekvenser fra en minnearbeidstekst som er spekket med beskrivelser av egne følelser i møte med klientens protest.

Sissel (kommentar: barnevernsarbeider) føler seg mislykket og lei seg fordi Lina (kommentar: klient) har opplevd seg krenket. (...) Sissel føler seg skamfull over å være en så udugelig miljøterapeut. Hun har lyst til å være alene og glemme det hele. Hun tenker ”hvordan kunne hun krenke en person på denne måten? Hva tenker de andre miljøterapeutene om meg?” Hun synes det er ubehaglig å være i rommet. (...) Etterpå føler Sissel at dette ikke var så greit. Hun er i tvil om avgjørelsen om at hun ikke kunne få skiftet miljøkontakt, i tillegg til han hun føler seg som en dårlig miljøterapeut som ikke passer til å jobbe med mennesker...

Den umiddelbare reaksjonen når gruppen leste hele minnearbeidsteksten, var at flere av gruppemedlemmene syntes at miljøterapeuten hadde for mye fokus på egen personlige følelser, og hun forsøkte lite på og utforske klientens forståelse av situasjonen. Vi undret oss over årsaken til at miljøterapeuten var så opptatt av egne følelser. Veien til psykologisering ved å egenskapsforklare var kort. Jeg gjør et sammendrag av våre refleksjoner: Årsaken kunne være at miljøarbeideren hadde det ”dårlig privat” og dermed smittet selvbildet over på jobben. Eller hun kunne tidligere hatt dårlige erfaringer med avvisning og det ble dermed vanskelig å håndtere avvisning nå. Og til sist, det kunne være at hun var ny i jobben og dermed ikke så trygg i rollen som miljøterapeut. Det er lettere å ta innover seg klage fra klienten når man ikke har så mye erfaring med å stå i rollen.

Dette *kan* alle være årsaker til fokus på egne følelser. Vi forsøkte videre å endre fokus i vår analyse fra personlige årsaksforklaringer, til å undersøke om det var noen sosialfaglig styrte holdninger som gjorde at vi reagerte så pass sterkt på miljøterapeutens følelsessnakk. Med

dette stilte vi spørsmål til om det finnes rom for, eller om det er noe poeng å registrere eller fokusere egne følelser av mislykkethet og ha gjort feil. Gruppen fremhevet andre praksiser som viktigere og mente at et personlig fokus på følelser kunne hindre godt faglig arbeid:

- ... det mangler det her med den andre som utgangspunkt, og la den andre forme samtalen for det kan jo hende at for alt vi vet at det var helt andre grunner til at hun synes det var ekkelt, for at kanskje var det fordi at hun så at hun brøt kontrakten, kanskje... Jeg lurer på hva hun tenker og føler og opplever rundt situasjonen.
- miljøterapeuten skulle vært litt mer utforskende på en måte

Her verdsetter gruppemedlemmene diskursen om å utforske klientens virkelighet og holde fokus på klienten. Miljøterapeuten overskrider denne diskursen ved å holde fokus på egne følelser og makter ikke å gjøre godt nok profesjonelt utforskningsarbeid med klienten.

Tilbakemeldingen på miljøterapeutens manglede profesjonalitet var tydelig flere steder. Jeg kan for eksempel nevne utsagn som; at barnevernsarbeideren kunne oppfattes som ”*overkjørende for hun tok ikke tak i klientens ståsted*” og ”*hun var ikke søkende*”.

Dette kan være relevant kritikk å komme med når en leser teksten i sin helhet. Likevel lurer jeg på om det å konstruere seg selv som utilstrekkelig og usikker profesjonell barnevernsarbeider i seg selv er provoserende. Er det mulig å romme seg selv både som utilstrekkelig og samtidig profesjonell barnevernsarbeider? Det synes som om utelukkelsesprosedyren som Foucault benevner som *forkastelse* settes i verk i diskursen om å gjøre vellykket sosialfaglig arbeid. Han hevder at det finnes *tabuområder*, det vil si visse fenomener vi ikke snakker om selv om vi vet at de eksisterer. Våre reaksjoner på minnet benekter ikke at opplevelsen av mislykkethet finnes der, men man skal ikke rette fokuset dit. Det kan synes som om det er tabu å gjøre feilbarligheten synlig, gjennom å språkliggjøre følelsen av å være en feilbarlig og utilstrekkelig barnevernsarbeider.

Noe som bygger opp om denne hypotesen, er at følelse av mislykkethet i liten grad snakkes om i veiledning. Samtlige gruppemedlemmer savnet rommet for å snakke om vanskelige relasjoner og sin egen følelse av mislykkethet. Veiledningen foregår ofte på det planet at det blir gitt råd om hvordan saker skal løses. En informant sier det på denne måten:

Ja, det går på praktiske ting og sånt. Em... og vi er heller ikke så flinke på våres teammøter... altså vi har også saksdrøftning som et punkt, men... da opplever jeg at vi kanskje heller bruker... altså det blir mer råd eller forslag til tiltak eller. Em... vi har ikke veiledning, og det er veldig dumt.

En informant påpekte at det var en kultur på arbeidsplassen om å støtte personalet når noe var gått galt. Når hun tok opp sin følelse av mislykkethet var kolleger raske med å dysse det hele ned og ikke forholde seg til barnevernsarbeiderens snakk om mislykkethet:

jeg fikk mange råd, vi diskuterte det faglig: ”jo men hun (kommentar: klienten) har jo borderline, hun er jo den som splitter”. Også problematiserte vi ikke det.. at jeg sa jo at jeg følte meg innmari lei meg og sånn da så det ble ikke tatt på en måte. Og de var veldig sånn lojal støttende mot meg da”. ”Jammen det er jo ikke... på en måte ikke din skyld det er jo hun som har skylda på en måte”. At denne lojaliteten blir lite problematisert da... det synes jeg... ofte preger kollega fellesskapet. Når jeg tar opp noe.

Med disse utsagnene ser det ut til at barnevernsarbeiderne ønsker å språkliggjøre egen følelse av ha gjort feil og ta det opp i veiledning. Samtidig blir det ikke gjort eller det finnes ikke åpning for det. Snakket om feilbarlighet blir tonet ned. Det kan da synes som om at det også i veiledning er tabuisert å se på sin egen feilbarlighet som profesjonell hjelper.

Man kunne tenke seg at å registrere og reflektere over egne følelser av utilstrekkelighet kunne gi viktig informasjon om hva som skjer mellom partene i relasjonen, ved at det fungerer som en selvevaluerings instans for å forstå seg selv i relasjon til den andre. Denne interaksjonelle forståelsen var ikke tema i samtalen. I stedet snakker vi om at det skjer en slags ”herdingsprosess” i møte med klientprotest. Jo mer erfaring man har og jo tryggere er man på rollen som barnevernsarbeider i møte med klientprotest og jo lettere er det å ikke ta det personlig:

I: merker dere forskjell fra når dere starta å jobbe og nå når dere har jobbet noen år i møte med brukere som ikke er fornøyd? Om det er på en annen måte å møte brukeren nå?

- ja jeg tar ikke det personlig lenger. (ler)

I: Du tar det ikke personlig lenger?

- nei...

- ja jeg merker også forskjell.

Her kan det se ut til at informantene ser det som et mål å ikke se på klientprotest som en mulighet for selvevaluering ved å ikke ta klientprotest personlig i det faglige arbeidet med klienten. Konsekvensene av dette blir at refleksjonsrommet til barnevernsarbeideren blir redusert når hun skal vurdere hvordan hun vil handle i forhold til klientens protest. Med dette blir klientens stemme redusert i miljøterapeutens vurdering av situasjonen. Handlemuligheten til barnevernsarbeideren begrenses i det at følelsen av mislykkethet hverken kan utnyttes som en måte å evaluere sin egen atferd på i møte med klienten, se på hvordan barnevernsarbeideren påvirker og påvirkes av klienten eller se på hvordan barnevernsarbeideren samskaper situasjonen som utløser følelse av utilstrekkelighet. Dette reduserer barnevernsarbeiderens muligheter til å tenke deltakelse på en interaksjonell måte.

Denne ”herdingsprosessen” ved å ikke ta klientprotest personlig kan synes motsetningsfylt i møte med diskursen om å lytte til og undersøke klientens virkelighetsforståelse. Samtidig kan det tenkes at det fortsatt er mulig å utforske klientens ståsted uten å føle seg truffet av det hun

sier. Å ikke ta klientens protest personlig kan henge sammen med idealet om å ha fokus på den klienten. Det er klienten som skal hjelpes og dermed skal fokuset rettes dit. Dermed blir egne reaksjoner på klientens protester mindre viktig. Det kan tenkes at de fortellingene som velger å ikke beskrive egne følelser men ha fokus på klienten, søker å leve opp til å være den enhetlige stabile profesjonelle som ”står godt” i situasjonen og har klienten som fokus. Da er det ikke rom for egne følelser av f.eks. skam eller tvil på egne ferdigheter.

Det kan synes som Foucaults *forfatterprosedyre* trer inn for å kunne fremstille seg selv som et entydig og enhetlig subjekt med sammenhengende intensjoner; å hjelpe klienten til å endre seg. Det er kanskje ikke tilfeldig at det ikke skrives om egne reaksjoner og nederlagsfølelse. Gjennom identitet som stabil voksen som er opptatt av klientens og hennes virkelighet, representerer barnevernsarbeideren en funksjon som gjør at diskursen ikke fremtrer tilfeldig og flertydig. Kanskje er det dette som trigget gruppen i lesningen av minnet med mye følelsessnakk. Miljøterapeuten konstruerer seg selv som en usikker og lite handlekraftig hjelper, som ikke stoler på sine egne og teamets faglige vurderinger. Man kan stille spørsmål om den profesjonelle rollen gir rom for dette ut i fra resonnetet ovenfor. Det stemples som uprofesjonelt. En vellykket barnevernsarbeider skal ha fokus på klienten og deres problemer og ikke seg selv. Vi kan med dette se at forfatterprinsippet både skaper diskurser; viktigheten av å ha fokus på den andres virkelighet. Samtidig ser vi at diskursen begrenses ved at klientens virkelighet ikke skal berøre barnevernsarbeideren personlig. Dermed blir klientens stemme begrenset i barnevernsarbeiderens vurderinger av videre handlemuligheter.

KAP. 6 Oppsummerende refleksjoner

Vi har i dette kapitlet sett at brukermidvirkningsdiskurs, sosialfaglige behandlingsdiskurs og myndighetsutøverdiskurs aksentuerer noen utfordringer og skyggelegger andre utfordringer i relasjonen mellom klient og barnevernsarbeider når klienten protesterte på barnevernets arbeid. De overlapper de hverandre i en viss grad. Samtidig finnes det også spenninger mellom dem.

Analysen har vist at makten reguleres gjennom det Foucault benevner som ulike prosedyrer. Diskursenes prosedyrer produserer et sannhetsregime som er gyldig på et bestemt tidspunkt. Makten i diskursene disiplinere aktørene og får dem til at forstå seg selv og deres oppgave på bestemte måter. Barnevernsarbeideren opererer altså ikke fritt og uten påvirkning av det

”sannhetsregime” hun tilbys som profesjonell barnevernsarbeider. Vi har sett at barnevernsarbeiderne er underlagt dominerende diskurser, eller ”sannhetsregimer” som italesettes som ”naturlige og sanne”. For eksempel har vi sett at å snakke innenfor en sosialfaglig behandlingsdiskurs fører til en klientfokuset praksis. Et interaksjonelt blikk nedtones i denne diskursen. Barnevernsarbeideren bestreber seg på å få klienten i tale, for deretter å forstå og fortolke hennes tale. Klientens tale fortolkes eksempelvis som ”syk”, ”naturlig”, eller at det er helende i seg selv å ”snakke om det som har skjedd”. Med dette konstrueres barnevernsarbeideren som en slags ”behandler” som skal observere, og forholde seg til ”det som er inni” den enkelte, fremfor å reflektere over det som er mellom dem i relasjonen. Gjennom dette diskursive rammeverket rettes fokus mot fortolkninger av klienten tale uten at barnevernsarbeideren selv forstås som medskaper i klientens meningskonstruksjon. Innen for slik tale skapes barnevernsarbeideren som mer en *observatør*, enn en som interagerer med klienten. Klienten skapes til objekt for observasjon og fortolkning og ikke et likeverdig subjekt.

Innenfor brukermedvirkningsdiskursen rettes hovedfokus mot tilretteleggelse for medvirkning i den forstand at klientenes mening skal komme til uttrykk, vurderes og bli tatt hensyn til. Vi har sett at brukermedvirkning har noe ”trangere kår” i min empiri. Det kan synes som at barnevernsarbeideren verdsetter denne diskursen om brukermedvirkning høyt ved å snakke om betydningen av å legge til rette for at klienten får komme med sin tale. Vi har sett at tekstenes tale om medvirkningen i praksis er begrenset, fordi barnevernsarbeideren kun lar klientens mening komme til uttrykk, mens klientens meninger i mindre grad blir tatt hensyn til. Barnevernsarbeideren nedtoner, omskriver eller lar være å ha oppmerksomhet mot den *kritiske* delen av klientens snakk. Jeg vil presisere at det også finnes unntak fra denne tendensen i mitt materiale. Jeg har vist til eksempler der klienten har fått innflytelse ved at hennes stemme er blitt tatt med i vurderingen av videre samhandling.

Myndighetsutøverdiskursen målbærer barnevernsarbeiderens fullmakt til inngrep i klientens liv. Den muliggjør et barnevernsfaglig handlingsrom, som innebærer å stille krav, fatte vedtak og gjennomføre tiltak uavhengig av foreldrenes samtykke. Ut fra analyse av tekstene ser vi at dette ansvaret for å utøve myndighet italesettes gjennom det ”generelle barnevernet”. Det personlig ansvar for å overstyre klientens vilje blir dermed redusert.

Diskursene jeg har nevnt ovenfor operer som ”naturlige” og ”sanne” diskurser som konstruerer hva som er ”gyldig” barnevernsfaglig arbeid i ”nå for tiden”. Ved å destabilisere diskursene, har jeg rettet blikket mot tenkemåter som ikke får plass i diskursen om ”vellykket” barnevernsarbeid. Det er lite rom for å tale om utilstrekkelighet eller å gjøre seg feilbarlig som profesjonell barnevernsarbeider. Samtidig ligger det et ønske om å få snakke om egen utilstrekkelighet i veiledning og i kollegafellesskapet generelt. Dette er et på mange måter et paradoks.

Å forstå dimensjonene av makt som er involvert i møter mellom klienter og barnevernsarbeideren, har blitt et viktig aspekt ved analysen. Jeg analyserer ikke bare makten som opererer innenfor en mer eller mindre eksplisitt myndighetsutøverdiskurs. Også i de andre diskursene blir makten som kan synes skjult, forsøkt ”avslørt” og diskutert. I analysen kommer det frem at barnevernsarbeideres profesjonelle praksis er sterkt formet av forestillinger om å få ”klienten i tale”, ”lytte til klienten”, ”ha fokus på klienten” og ”møte klienten der hun er”. Innenfor disse diskursene blir ikke makten eksplisitt uttalt. Dette er idealer som tilsynelatende åpner opp for en mer likeverdig relasjon der også klientens stemme kan få innflytelse. Også disse diskursene reguleres gjennom det Foucault kaller ulike prosedyrer. Disse prosedyrene gir ulik plass til stemmene som taler i teksten. Videre har jeg forsøkt å belyse at makten opererer på ulike måter mellom klient og barnevernsarbeider. Den er *bevegelig* og den *produserer* diskurser og kunnskap om mennesker.

KAP. 7 Avsluttende diskusjon

I dette kapitlet vil jeg løfte frem noen punkter som jeg mener er sentrale resultater i oppgaven, og deretter drøfte deres relevans for barnevernets teoriplattform og praksis. Før jeg går i gang med denne drøftingen av resultatene vil jeg diskutere generaliserbarheten av resultatene. Kan resultatene frembringe kunnskap som er gyldig for andre enn dem som har vært med i undersøkelsen? Diskursene som er analysert frem i tekstene kan ikke sees på som en tenkning om klientprotest som gjelder over alt i barnevernet. Derimot mener jeg de kan fungere som varianter av barnevernsfaglig diskursiv praksis og gjøres teoretisk relevante i møte med klientprotest i sosialarbeiderfeltet. Jeg ønsker å presentere resultatene som sannsynliggjorte kunnskapsforslag, heller enn absolutte påstander om hvordan noe er. Ut fra Foucaults tenkning om diskurser kan jeg ikke stille meg utenfor diskursene. Jeg er innskrevet i de samme diskursene som samfunnet jeg lever i. Jeg er selv utdannet barnevernspedagog, jeg har jobbet på barnevernsinstitusjoner og jeg har erfaringer som protesterende pårørende på

sykehus. Derfor har jeg en aktiv og subjektiv involvering i hele prosessen med å skrive masteroppgave. Jeg kan derfor ikke tilby ”sanne eller nøytrale” funn i min oppgave, men et tenkningsbidrag i forhold til barnevernsarbeideres diskursive praksis i barnevernet i møte med klientprotest. Andenæs (2000, 317) fremhever at ved å fremsette resultatene som forslag, tilbys resultatene, samtidig som man inviterer leseren til videre diskusjon og refleksjon over dem. Denne masteroppgaven vektlegger refleksivitet over teori, metode og forskerposisjon for å gi leseren mulighet til å avgjøre om resultatene er generaliserbare. Metodelitteraturen om kvalitativ forskning understreker betydningen av at forskeren skal fremvise sin egen rolle i samhandling med deltakerne, de empiriske dataene, de teoretiske perspektivene, og den forforståelsen som forskeren bringer med seg inn i prosjektet (Andenæs 2002, Haavind 2007, Kvale 1997). Dette har vært min ambisjon.

7.1 Komplekse og mangfoldige diskurser

Jeg har i analysen synliggjort ulike diskurser som er tilgjengelige for barnevernsarbeidere når de snakker om situasjoner der klienten protesterer på barnevernets arbeid. En slik fremstilling vil alltid kun være et lite utsnitt av diskursive praksiser, og vil aldri kunne favne hele bildet. Mitt kunnskapsmål har heller ikke vært å favne et helt felt. Derimot har jeg ønsket at oppgaven kan bidra til å sette fokus på kompleksiteten, og et mangfold av diskurser barnevernsarbeideren beveger seg mellom i situasjoner preget av klientprotest. Med dette har jeg vektlagt å vise til variasjon i barnevernsarbeiderens tale i ulike diskurser. Ved å synliggjøre variasjoner har jeg ønsket å gjøre de enkle forståelsesformene mer komplekse og få fram mangfoldet og dynamikken i dette feltet.

Jeg mener oppgavens viktigste bidrag, er å sette i gang en refleksjonsprosess over *hvilke diskurser som er dominerende* i barnevernsfeltet, og samtidig også se på hvilke diskurser som *ikke er tilgjengelig* for barnevernsarbeidere. Vi har sett at med Foucaults tenkning om diskurs, blir ikke diskursen bare språk, men også praksis. Foucault hevder at utsagn iscenesetter og iverksetter andre utsagn og praksiser. De ulike diskursene i min empiri åpner opp for ulike subjektposisjoner, handlemuligheter og praksis. Dermed er det vesentlig å se på om flere diskurser bør gjøres tilgjengelig. Slik kan barnevernsarbeideren få utvidet handlingsrom, muligheter for å makte makten og kunne interagere med klienten på en fleksibel måte. Dette vil jeg nå rette fokuset mot.

7.2 Klientfokuserte handlingsrom og et begrenset interaksjonelt perspektiv

I forrige kapittel, belyste jeg hvordan brukermedvirkningsdiskurs, sosialfaglig behandlingsdiskurs og myndighetsutøverdiskurs åpner for et *klientfokusert* barnevernsfaglig handlingsrom. Vi har sett at disse diskursene i liten grad gir barnevernsarbeideren mulighet til å innta et interaksjonelt perspektiv i møte med klienten. Med et interaksjonelt perspektiv, mener jeg å forstå seg selv som en som påvirker og lar seg påvirke av klienten, og det som skjer i samspillet mellom dem.

Jeg har latt meg inspirere av Ulvik (2009) sin tilnærming til deltakelsesbegrepet. Denne tilnærmingen er introdusert i innledningskapitlet.⁹ Hun lokaliserer to diskurser der deltakelsesbegrepet inngår; en *juridisk diskurs basert på rettigheter* og en *sosiokulturell utviklingspsykologisk diskurs*. Vi har sett at mitt empiriske materiale i stor grad skriver og taler innenfor en rettighetsdiskurs. Materialet italesetter klientens rett til å snakke om det som er vanskelig. Barnevernsarbeiderne er i tekstene til stede som *tilretteleggere* for at klientens ”meninger og syn på saken” skal bringes ut til dem. Klientens ”meninger”, fremstår i noen sammenhenger som noe statisk og entydig og som noe som finnes ”der inne” i klienten. Hvordan klientens synspunkter og meninger blir til i interaksjon med barnevernsarbeideren blir ikke i mindre grad fokusert på.

Er det slik at en klientfokusert tilnærming er uforenlig med å se på interaksjonen mellom partene? Jeg mener det ikke trenger å være slik. Jeg argumenterer for å kunne ha fokus på klienten og *samtidig* benytte en interaksjonell tilnærming i møte med klientprotest. Det kan bidra til større muligheter for utvikling av relasjonen, som igjen gir rom for at klienten kan utvikle seg. Jeg ser det som hensiktsmessig å benytte en sosiokulturell utviklingspsykologisk diskursiv tenkemåte, der interaksjonen mellom klienten og barnevernsarbeideren får oppmerksomhet. Denne diskursen introduserer jeg ikke som en erstatning for de andre diskursene, men som et *utvidet* eller *supplerende* tenkebidrag til de andre tenkemåtene. Mitt poeng er at hvis barnevernsarbeideren snakker innenfor denne diskursen, der interaksjonen og forhandling mellom partene er et sentralt perspektiv for meningsskaping, får barnevernsarbeideren en åpning til å posisjonere seg som *aktivt samskapende*. Hun får mulighet til å legge vekt på egne responser og bidrag i kommunikasjonen, i møte med klientens bidrag. Med dette kan barnevernsarbeideren tenke at prosessen er skapt av

⁹ Se side 2

barnevernsarbeideren og klienten *sammen*, der begge relasjonspartnerne er aktive bidragsyttere. Den teoretiske sosiokulturelle diskursen gir et bredere perspektiv på deltakelsesbegrepet. Det kan bidra til å gi barnevernsarbeideren og klienten et utvidet handlingsrom, som innebærer dialog og forhandlinger om innholdet i deres snakk om ulike virkelighetsforståelser. Både barnevernsarbeiderens og klientens stemmer blir dermed viktige i en slik dialog.

7.3 Følelers plass i det barnevernsfaglige handlingsrom

Jeg har i oppgaven utforsket tenkemåter om følelsemessige sider ved barnevernsfaglig handlingsrom. Dette er gjort ved og utforske måten barnevernsarbeidere artikulere, administrerer og eventuelt forhandler om følelser når de møter klienter som protesterer. Vi har sett at tenkemåtene rundt å vise egne følelser i møte med klienten, er komplisert og medfører dilemmaer. Å vise følelser for klienten er en kunst der barnevernsarbeideren balanserer mellom en følelsemessig og en mer nøytral selvrepresentasjon. Det handler om emosjonell kontroll og styring der man skal bruke følelsene profesjonelt til det beste for klienten. I situasjoner der tvang iverksettes ser det ut som om denne fleksibiliteten for emosjonell utøvelse blir borte. Her er diskursen om å ”benytte hele sitt følelsesregister” ikke tilgjengelig for barnevernsarbeideren. I stedet tilbys ”den rasjonelle barnevernsarbeider” der handlemulighetene ligger i å følge lovverk og rutiner. På den måten blir det emosjonelle mindre relevant.

Jeg mener denne analysen om følelsenes plass i det barnevernsfaglige handlingsrom er viktig, fordi det hjelper oss å forstå at emosjoner er en del av barnevernsarbeiderens handlingsrepertoar. Jeg har i analysen, forsøkt å belyse hvordan barnevernsarbeiderens ulike håndteringer av egne følelser og klientens følelser, har følge for hvordan klienten kan delta i samhandlingen. Sharon Pinkney (2009) hevder at å forholde seg til sine egne følelser og til klientens følelser er et mindre anerkjent aspekt ved deltakelse. Hun argumenterer for å tenke nytt om dette ved å trekke dette aspektet inn i tenkningen om deltakelse. Jeg ønsker at denne oppgaven kan bidra til å belyse dette aspektet.

Et viktig funn i min analyse av ”diskurser om følelser” i tekstene, er at følelsen av utilstrekkelighet ikke rommes innenfor talen om ”den vellykkede barnevernsarbeider”. I stedet for å snakke om egen mislykkethet, rettes fokus mot klientens tale og væremåte. Vi har sett at informantene kan kjenne på følelse av utilstrekkelighet, men de unngår å snakke om

det. Selv i veiledning er det vanskelig å ta opp denne følelsen. Den rommes i liten grad, verken av kolleger eller veiledere. De søker en harmoniserende tilnærming til problemet, enten ved å glatte over det som har skjedd eller diagnostisere klienten. Strømme (2010) berører noe av den samme tematikken i sin studie av psykologistudenter som går i veiledning i forhold til å utføre praktisk psykoterapi. Hun fant at en del av studenten beskytter seg mot usikkerheten de kjenner i møte med terapeutrollen ved å fortrenge den. De retter heller fokus mot pasienten og unngår å snakke om egen usikkerhet i veiledning. Hun argumenterer for å legge til rette for at terapeutene kan snakke om egen følelse av utilstrekkelighet. Veilederen må være tydelig i møte med den som veiledes, om at det er forståelig å ha slike følelser og invitere til å snakke om dette. Vi har sett at barnevernsarbeiderne i mitt materiale etterlyste dette. Jeg vil argumentere for at dette har praktisk implikasjoner for hvordan veiledning og tenkning om egen utilstrekkelighet bør legges tilrette på arbeidsplassene. Ved å eksplisitt åpne for at det er legitimt å snakke om egen utilstrekkelighet i veiledning og i andre kollegafelleskap, kan det bli lettere å romme sin egen tilkortkommenhet. Dermed blir det mulig å rette blikket mot seg selv og interaksjonen mellom partene i situasjoner der klienten protesterer. Det er viktig å understreke at jeg her ikke mener å ”sentimentalisere” bruken av følelser i barnevernsfaglig handlingsrom. Jeg mener ikke at følelsen skal få fritt spillerom i møte med klienten. Poenget mitt, er at å oppdage og reflektere over følelser, av for eksempel utilstrekkelighet, kan bidra til en utvidet forståelse av at partene i interaksjonen påvirker hverandre og i felleskap skaper mening og forståelser.

7.4 Foucaults maktforståelse – utvidet kunnskap om barnevernsarbeideres maktpraksiser?

I dette avsnittet diskuterer jeg om oppgavens benyttelse av Foucaults maktforståelse kan bidra til en utvidet teoretisk kunnskap om makt i barnevernsfeltet eller i tilsvarende praksisfelt.

Makten i diskursene som regulerende.

Jeg mener at ved hjelp av Foucaults forståelse av makt som disiplinerende og regulerende, kan det gi sosialarbeidere verktøy og anledning til å se på hvilke diskurser og ”sannhetsregimer” de selv er underlagt. Ved å destabilisere diskurser og få øye på det som ”tas forgitt” i tenkemåten om ”godt barnevernsfaglig arbeid i møte med klientprotest”, flyttes fokus *fra egenskaper ved sosialarbeideren* til diskurser som tilbys som kulturelle konstruksjoner av godt faglig arbeid ”nå for tiden”. Det blir da mulig å vurdere disse diskursene med et kritisk blikk og se hvilke menneskesyn og samfunnssyn de representerer.

Dette vil kunne bidra til et reflektert syn på barnevernsarbeiderens maktpraksis, og gi mulighet for å tilføre nye diskurser i sin praksis. Det kan igjen fremme mulighet for et videre barnevernsfaglig handlingsrom.

Produktive maktpraksiser

I følge Foucault fungerer ikke makten bare som regulerende men den er også produktiv. Makten produserer diskurser, kunnskap og forståelsesmåter om individer (Vågan 2008,411). Juritzen og Heggen (2009) argumenterer i sin artikkel for å rette fokus på den produktive siden av makten. De introduserer begrepet *og makte* og knytter blant annet det å makte til ”den positive, drivende og handlingsbeskrivende betydningen av makt”. (Juritzen og Heggen, 100). Jeg har i analysen eksemplifisert produktiv maktutøvelse ved et tilfelle. Jeg ser dette som et sentralt bidrag til forslag hvordan man kan se på maktpraksiser i barnevernet. Å rette blikket mot produktive maktpraksis gir muligheter til å få øye på handlekraften og makten som finnes i den konkrete barnevernsarbeiders hverdag. Ved å se på produktiv makt vil vi kunne oppdage hvordan makt kan være nødvendig i arbeidet med mennesker. Makten produserer kunnskap, bevegelse og bringer fram resultater. Dette perspektivet på makt gjør makten flertydig. Det gir muligheter til å nærme seg tenkemåter om makt på nye måter i det at det utfordrer forståelsen av makt som negativ og som utøves av ”overmakten”.

Makten som bevegelig

En sentral ide hos Foucault om makt, er tanken om makt som relasjonell og finnes i interaksjon *mellom* barnevernsarbeideren og klienten. Alle er deltakere i et maktspill der ingen kan ”eie” makten fullt ut. Makt har mangfoldige styrkeforhold, og den reproduseres eller transformeres gjennom kamper og konfrontasjoner (Gosh 2008, 323). Dette har jeg forsøkt belyse.

Barnevernsarbeiderne i mitt materiale italesetter i liten grad dette perspektivet om skiftende makt. Det kan synes som om de betrakter seg selv som ”eier av makten” siden interaksjonell forståelse og felles meningsskapning mellom partene får liten plass i deres tenkning og tale i møte med klientprotest. Som ”maktens eier” konstruerer barnevernsarbeiderens posisjon til å være en profesjonell hjelper med høye etiske krav til å utjevne eller gi fra seg noe av makten ved å la klienten komme frem med sin tale. Samtidig har barnevernsarbeideren også rett eller plikt til å bruke sin makt for å overstyre klienten vilje der det er faglig forsvarlig og til ”barnets beste”.

Denne tenkemåten fremstår som lineær og statisk. Gosh (2008, 321) hevder at mange sosialarbeidere unnlater å reflektere over egen maktrolle kanskje på grunn av at den ensidig blir oppfattet som negativ. Jeg vil trekke frem et annet moment som kan ha sammenheng med en lineær tenkning om makt. Ved å tenke at barnevernsarbeideren har makt og klienten ikke, foregår det en sterk forenkling av de relasjonelle prosessene som foregår mellom partene. Det kan da være problematisk å kjenne seg igjen i denne "forenklede" forståelsesmåten av hva makt er. Med dette blir det vanskelig å identifisere seg med denne maktforståelsen. Jeg vil derfor argumentere for å innlemme Foucaults tanker om den skiftende makten i den barnevernsfaglige tenkningen. For Foucault er makten et relasjonelt faktum. Dette gir forståelsen av makten som mer bevegelig, komplisert og nyansert. Jeg mener at en slik forståelse kan romme barnevernsarbeideres erfaringer med å være i besittelse av makt, avmakt og motmakt på en bedre måte og dermed blir det også mulig å identifisere seg med en slik tenkemåte om makt. Denne tenkningen om bevegelig makt gjør også klientene til subjekter som bidrar i relasjonen med motmakt. Dette samstemmer med det sosiokulturelle synet på deltakelse jeg har foreslått ovenfor, som et bidrag til å utvide barnevernsarbeideres handlingsrom. Her er forhandlinger om felles meningsskaping sentralt, og fokuset ligger på hvordan denne meningsskapingen skjer mellom aktørene. I denne tenkningen blir det mulig å forene tanken om makten som bevegelig og som også kan forhandles om.

Jeg vil understreke at jeg ikke anser samhandlingssituasjonene mellom barnevernsarbeiderne og klienten som likeverdige og balansert med like muligheter til å makte å få det som man vil. Foucault introduserer også institusjonell makt som disiplinerer barnevernsarbeidernes og klientens handlemuligheter. Jeg tenker at å introdusere forståelsen om den produktive og bevegelige makten i barnevernsfaglig maktforståelse bidrar til et åpnere blikk mot situasjoner som preges av klientprotest. Makten blir synlig, forståelig, mulig å diskutere og kanskje også å identifisere seg med.

Litteraturliste

- Adams, Robert. 2008. *Empowerment, participation and social work*. London: Macmillan.
- Allred, Pam og Erica Burman. 2005. Analysing children's accounts using discourse analysis. I *Researching children's experience: A methods and approaches*, red. S. Greene and D. Hogan. London: SAGE Publ.
- Andenæs, Agnes. 2000. Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*, Red. Hanne Haavind. Oslo: Gyldendal.
- Bruner, Jerome. 1990. *Acts of meaning*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Bunkholdt, Vigdis og Mona, Sandbæk. 2008. *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cullberg, Johan. 1994. *Dynamisk psykiatri*. Oslo: Tano.
- Dalheim, Tove Kristin 2006. *Kan man snakke om fattigdom? - Praksiser på sosialkontor i et diskursperspektiv*. Hovedoppgave i sosialt arbeid ved Høgskolen i Oslo, avd. for økonomi, kommunal- og sosialfag.
- Ekeland, Tor Johan og Kåre, Heggen. 2007. *Meistring og myndiggjering - reform eller retorikk?* Oslo: Gyldendal akademisk.
- FNs barnekonvensjon: (2004). *Artikkel 19, 20, 12*. Norges oppfølgingsrapport til FNs spesialsesjon om barn.
- Foucault, Michel. 1999. *Diskursens orden: tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970*, red E. Schaanning. Oslo: Spartacus.
- Foucault, Michel. 1999/1976. *Seksualitetens historie*, bd.1. Oslo: EXIL.

- Gannon, Susanne. 2008. Messing with memories: Feminist poststructuralism and memory-work. I *Dissecting the mundane: international perspectives on memory-work*, red. A. E. Hyle, M. S. Ewing, D. Montgomery and J. S. Kaufman. Lanham: University press of America.
- Gosh, Flora. 2007. Magt og interseksjonalitet i sosialt arbeid. I *Nordisk sosialt arbeid* 4:320–32.
- Haavind, Hanne. 2000. På jakt etter kjønnede betydninger. I *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*, red. Hanne Haavind. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Haug, Frigga. 1987. *Female sexualization : a collective work of memory*. London : verso.
- Haug, Frigga. 2008. Memory-work: A detailed rendering of the method for social science research. I *Dissecting the mundane: international perspectives on memory-work*, red. A. E. Hyle, M. S. Ewing, D. Montgomery and J. S. Kaufman. Lanham: University press of America.
- Haugland, Randi. 2007. *Med makt til å krenke: om makt, avmakt og motmakt i en konfliktfylt barnevernssak*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hennum, Nicole. 2002. *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder: om å være mor og far for norsk ungdom*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Høilund, Peter og Juul Søren. 2005. *Anerkendelse og dømmekraft i sosialt arbejde*. København: Reitzel.
- Jansson, Maria, Maria Wendt og Cecilia Åse. 2008. Memory Work Reconsidered. I *Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 4:228-240.
- Järvinen, Margaretha, Jørgen Elm Larsen og Nils Mortensen. 2002. *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Järvinen, Margaretha og Nanna Mik-Meyer. 2003. *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i sosialt arbejde*, København.

- Juritzen, Truls I. og Kristin Heggen. 2006. Omsorgsmakt Relasjonsnære sonderinger mellom makt og avmakt. *Sosiologi i dag*, 3:61-80.
- Juritzen, Truls I. og Kristin Heggen. 2009. Produktive maktpraksiser i sykehjem. I *Tidsskrift for Velverdsforskning*. 2:94-104.
- Kaufman, Judith. S, Margaret. S Ewing, Diane Montgomery og Adrienne. E Hyle. 2008. Philosophy and Overview of Memory-work. I *Dissecting the mundane: international perspectives on memory-work*, red. A. E. Hyle, M. S. Ewing, D. Montgomery and J. S. Kaufman. Lanham: University press of America.
- Kirkevold, Øivind. 2005. Bruk av tvang i sykehjem. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. 10:1346-8
- Kvale, Steinar. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Akademisk.
- Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nissen, Maria A, Keith Pringle og Lars Uggerhøj. 2007. *Magt og forandring i sosialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Lorenz, Walter. 1996. *Socialt arbete i ett föränderligt Europa*. Gøteborg: Daidalos.
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge*. Utredning til Barne- og familiedepartementet.
- Mik-Meyer, Nanna. 2004. *Dømt til personlig utvikling - Identitetsarbejde i revalidering*. Hans Reitzels Forlag.
- Pinkney, Sharon. 2009. Participation and Emotions: Troubling Encounters Between Children and Social Welfare Professionals. *Children and society*. 10:1199-08.
- Sandmo, Erling. 1999. Michel Foucault som maktteoretiker. I *Om makt. Teori og kritikk.*, red. Engelstad, F. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

- Sandbæk, Mona. 2002. *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester*. Rapport nr. 14. Oslo: NOVA.
- Sandbæk, Mona. 2007. *Fra mottaker til aktør: brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Schaaning, Espen. 1996. "Diskursens materialitet - Del 1: Foucault". *ARR* 13 (1):60-73.
- Skau, Greta Marie. 2003. *Mellom makt og hjelp: om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Seim, Sissel og Tor Slettebø. 2007. *Brukermedvirning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- St.meld. nr. 40 (2001-2002): *Om barne- og ungdomsvernet*. Barne- og familiedepartementet.
- Strømme, Hanne. 2010. *Confronting helplessness : a study of psychology students' acquisition of dynamic psychotherapeutic competence*. Oslo: Department of Psychology, Faculty of Social Sciences, University of Oslo Unipub.
- Sætersdal, Barbro og Kristin Heggen. 2002. *I den beste hensikt? "Ondskap" i behandlingssamfunnet*, Oslo: Akribe.
- Uggerhøj, Lars. 1995. *Hjælp eller afhængighed*. Aalborg universitetsforlag, Ålborg.
- Uggerhøj, Lars. 2003. *Menneskelighed i mødet mellem socialarbejder og klient- ideal eller realitet? I Det magtfulde møde mellem system og klient*. Red. af Margareth Järvinen mfl. Aarhus universitetsforlag, Århus.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2007. *Seinmoderne fosterfamilier: En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub forlag.

Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2009. Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 12:1148-1154

Vagli, Åse. 2009. *Behind closed doors: exploring the institutional logic of child protection work*. Bergen: University of Bergen.

Widerberg Karin. 1994. *Kunnskapens kjønn. Minner, refleksjoner og teori*. Pax Forlag A/S Oslo.

Widerberg, Karin. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Widerberg, Karin. 2005. Alternativa metoder – alternativ forståelse: Att utforska det sociala och multipla 'jaget' genom minnesarbete. I *Att utmana vetandets gränser*. Malmö: Liber.

Vågan, Andre, and Harald Grimen. 2008. Profesjoner i maktteoretisk perspektiv. I *Profesjonstudier*, red A. Molander og L. I. Terum. Oslo: Universitetsforlaget.

Winther. Jørgensen, Marianne and Phillips Louise. 2009. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Winefield, H.R. og J.A.Barlow. 1995. Client and worker satisfaction in a child protection agency. *Child Abuse & Neglect* 19:897-905.

Wright Nielsen, Tabita. 2009. *Viljen til at frigøre: en undersøgelse af empowerment i praksis*. Lund : Lunds universitet, Socialhögskolan.

http://www.helsedirektoratet.no/helsestasjon_og_skolehelsetjene/psykisk_helse/snakk_om_de_t_259364

<http://www.klikk.no/foreldre/foreldreogbarn/article375>

http://www.kreftforeningen.no/vp/multimedia/archive/00003/giverbrev_5_06_3870a.pdf

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Forespørsel til ... barnevernstjeneste

Invitasjon til saksbehandlere om deltakelse i en studie angående barnevernets profesjonsutøvelse i konfliktfylte situasjoner – et masterprosjekt

Bakgrunn for valg av tema er egen erfaring med å arbeide i barnevernssektoren. Å arbeide i barnevernet kan være komplisert og utfordrende. Barnevernsarbeidere har ofte en kombinert rolle som hjelper og kontrollør. Dette kan skape mye usikkerhet og angst hos dem det berører i forhold til hva barnevernet har myndighet til å gjøre i klientens liv. Det er derfor ikke uvanlig at klientene protesterer på ulike vis i møte med barnevernet. Eksempler på slik protest, kan være at klienten verbalt uttrykker misnøye med saksbehandler muntlig eller skriftlig, nekter å følge opp tiltak som er satt i gang, ikke møter opp på møter, ignorerer, latterliggjør, skjeller ut, snakker stygt om saksbehandler til andre i miljøet eller går til media. Med klienten mener jeg her ungdommer som dere har kontakt med.

Min interesse er å se på hva som skjer i relasjonen mellom klient og barnevernsarbeider i situasjoner som er preget av uenighet og konflikt. Jeg lurer på hva barnevernsarbeidere gjør i møte med klientprotest. Hvilke reaksjoner vekkes, og hvordan forstår barnevernsarbeideren seg selv og klienten, i situasjoner som er preget av uenighet? Hvilke handlingsmuligheter har barnevernsarbeideren?

Jeg er barnevernspedagog og tar nå mastergrad i sosialt arbeid ved Høgskolen i Oslo. Denne studien er grunnlaget for min masteroppgave. Jeg ønsker å samarbeide med barnevernsarbeidere som har erfaringer fra barnevernstjenesten.

Metoden som benyttes i prosjektet er *kollektivt minnearbeid*. Dette innebærer at informantene samles i en gruppe sammen med forskeren, der alle deltar på lik linje. Deltakerne blir medforskere i prosjektet, ved at de tar aktivt del i analyse og tolkning av materiale som gruppen produserer. Medlemmene i gruppen skriver ned et minne fra en konkret situasjon som handler om et gitt tema. Etterpå leser de hverandres historier, for så å identifisere egne reaksjoner og erfaringer inn i teksten. Vi reflekterer sammen og leter etter variasjoner i historiene, det usagte i historiene, det produktive i historiene, det fastlåste eller åpne i historiene og drøfter handlingsmuligheter. Dette handler ikke om å være flink til å skrive eller flink til å snakke, men å dele et mangfold av tanker og ideer rundt en situasjon som oppleves vanskelig. Ingen tolkninger er gale. Slik leter vi etter ny kunnskap.

Deltakelse i prosjektet innebærer at vi møtes tre ganger, møtet varer i to timer. Tid og sted avgjøres av gruppen. Samtalen vil bli tatt opp på bånd. Opplysningene vil bli lagret aidentifisert og båndene vil bli oppbevart innelåst. Jeg er underlagt taushetsplikt, slik at dataene blir behandlet konfidensielt. All informasjon som kommer fram under minnearbeidet vil bli behandlet ut fra gjeldende retningslinjer for informasjon og samtykke, prosedyrer og publisering. Deltakelse er frivillig. Deltakerne kan derfor trekke seg fra studien uten å måtte oppgi noen begrunnelse. Det er ønskelig at minnearbeidet kan begynne i slutten av august 2009 og være ferdig i begynnelsen av oktober.

Jeg henvender meg til dere for invitere dere med i prosjektet som informanter og medforskere. Prosjektet inngår i prosjektet "Snakk med oss," Profesjonsutøvelse og barns deltakelse. Oddbjørg Skjær Ulvik er min veileder. Har dere spørsmål angående prosjektet så ta kontakt med

RandenIngrid.Bull@stud.sam.hio.no / 91 64 24 27 eller
oddbjorgskjar.ulvik@sam.hio.no /22 45 36 55.

Med vennlig hilsen

Ingrid Randen Bull

Student på master i sosialt arbeid, Høyskolen i Oslo

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg er informert om prosjektet ” *Barnevernets profesjonsutøvelse i konfliktfylte situasjoner* ” gjennom vedlagte informasjonsskriv og gir mitt samtykke til å være med i minnearbeidsgruppe tre ganger a to timer.

/ -2010

Underskrift

Vedlegg 3: Minnearbeidstekst

Møte i bolig m/jenta 16, personalet v/bolig og leder for bolig. Saksbehandler har kjent jenta i 2,5 måneder, overtok saken da jenta flyttet fra annen institusjon. Bisto jenta i selv overflyttingen. Møtet har vart en stund da situasjonen oppstår. Begynte med god stemning, datt litt etter hvert som det kom info om at det ikke gikk så bra.

Jenta ønsker å flytte til Oslo (institusjonen ligger litt utenfor), og har ved forrige samtale med saksbehandler kommet frem til noen punkter som må være på plass for at dette kan vurderes fra barnevernstjenesten side. Det gikk bra å følge punktene en stund, men jenta er nå utålmodig, og uttrykker at hun syns det er urettferdig at hun må bevise at hun klarer seg selv når hun ble plassert av barnevernstjenesten mot sin vilje. Saksbehandler forklarer at barneverstjenesten har ansvar for henne, og at vi derfor ikke kan sette henne på en hybel i Oslo uten at vi tror det vil gå bra. Måten vi kan se dette på er at jentas egenliste over punkter følges, viser at hun mener det hun sier, tar ansvar og bidrar med noe selv.

Saksbehandler spør jenta hva som har forandret seg siden siste telefonsamtale (da gikk det greit å følge punktene fordi hun hadde en gulrot (Oslo) – Jentas ord) Jenta sier at hun ikke tror at Oslo finnes i andre enden. At den forrige saksbehandler sa hun skulle få flytte til Oslo, men at hun plutselig ble plassert i Drammen isteden. Jenta har i løpet av samtalen hisset seg opp, og lukker seg mer og mer. Hun kan ikke stole på barnevernstjenesten. Saksbehandler har hørt dette før og kjenner at hun blir litt irritert over at man må gå denne runden atter en gang. Lener seg bevisst bakover for å puste litt før hun støtter jenta i at det kan være vanskelig å stole på barnevernstjenesten, og minner henne på avtalen de lagde da de møttes de første gangene, at de skulle se fremover, og at denne saksbehandler ikke kunne gjøre noe med fortiden, kun nå og fremtiden. Jenta blir sint og sier at saksbehandler ikke kan stoles på heller, trekker hetten over hodet, armene i kors, skuler over bordet. Saksbehandler sier at det er synd at hun ikke kan gjøre noe annet enn å si at hun alltid har vært ærlig mot jenta, og at jenta alltid får vite hva saksbehandler tenker, positivt eller negativt. Jenta ber saksehandler holde kjeft. Sier hun driter i alt, og kommer til å rømme til Oslo hele tiden. At hun klarer seg selv og at det jævla barnevernet kan dra til helvete.

Saksbehandler blir provosert av hvordan jenta spolerer samarbeidet p.ga. hva andre har gjort før henne (på tross av full klarhet om bakgrunn, psykiatri) Saksbehandler har tydelig

kroppsspråk, og jenta sier: Jeg ser du er sur. Saksbehandler sier hun er irritert. Jenta spør hvorfor, og saksbehandler sier at hun er irritert fordi hun ikke får en sjanse år hun aldri har løyet eller gått tilbake på ting. Sier at hun forstår jenta, men at hun likevel er irritert. Jenta og saksbehandler skuler på hverandre over bordet en stund, begge tilbakelent, jenta med armene i kors, saksbehandler med hendene i bukselommene. Plutselig begynner jenta å le. Utbryter: Faen, kan ikke du oppføre deg litt mer som en voksen, til saksbehandler. Saksbehandler ler, føler at stemningen blir lettere. Sier at det ikke er mulig, vil alltid være barnslig. Jenta understreker at hun fremdeles kommer til å rømme til Oslo og at hun driter i punkter, før hun sier at møtet er over og at hun ska følge saksbehandler til toget.

Jenta og saksbehandler går sammen til tog stasjonen. Lett stemning, jenta sier til saksbehandler at hun syns det er kjipt at saksbehandler er så glad i å bo i Oslo når hun ikke får lov. Hvor kjipt er det ikke at du var glad for endelig være tilbake på Stovner når jeg måtte til Drammen liksom? Saksbehandler sier til jenta at hun skal være mer påpasselig med å ikke nevne dette og at vi ordner dette med Oslo. Ringer henne etter helgen. Jenta klemmer saksbehandler. Saksbehandler føler seg glad.

Vedlegg 4: Minnearbeidstekst

Miljøterapeut, Sissel sitter på kontoret og skal ha et møte med klienten Lina. Lina har klaget til de andre miljøterapeutene, at Sissel har vært ekkel mot henne i lunsjen og nå vil hun bytte miljøkontakt. Dette skal Sissel og Lina snakke om nå. Sissel føler seg mislykket og lei seg fordi Lina har opplevd seg krenket. Lina følte at Sissel hadde irettesatt henne i lunsjen på en slik måte at hun følte seg dum. Sissel hadde spurt høyt så de andre brukerne hørte på, om Lina kunne snakke litt lavere. Det var noe de hadde snakket om før, at Lina skulle prøve å dempe stemmen, men likevel hadde det vært ekkelt at Sissel irettesatte henne så de andre hørte på.

Sissel sitter på kontoret og tar imot Lina. Sissel sier at det er viktig at de får tatt en prat om det som skjedde og spør om Lina kan fortelle litt om hva som skjedde og hva som var ekkelt. Lina sier ikke så mye, hun sier at hun ikke likte at Sissel sa høyt og tydelig at hun ikke skulle snakke så høyt når de andre hørte på. Lina sier hun vil bytte miljøkontakt, at hun ikke stoler på Sissel lenger og har mye bedre kontakt med en annen ansatt. Sissel tar opp avtalen de hadde laget før, om at Sissel skulle si i fra hvis Lina snakket så høyt at det kunne bli litt ubehagelig for de andre. Sissel sier også at hun forstår at det kan være ekkelt at det ble sagt på den måten som hun gjorde det, og beklager det. Sissel sier det er viktig at Lina sier ifra når hun reagerer på det som blir gjort i forhold til henne. Sissel føler seg skamfull over å være en så udugelig miljøterapeut. Hun har lyst til å være alene og glemme det hele. Hun tenker ”hvordan kunne hun krenke en person på denne måten? Hva tenker de andre miljøterapeutene om meg?” Hun synes det er ubehagelig å være i rommet. Sissel sier igjen ”beklager at det ble slik”, og spør hvilke måte vi kan gjøre det hvis det skjer en annen gang.

Lina svarer ikke på dette, men gjentar at hun vil skifte miljøkontakt. Sissel sier at det ikke er mulig nå. Sissel tenker på fagmøtet de hadde hatt på forkant av dette møtet. De hadde diskutert mulighetene for om hun skulle skifte miljøkontakt. Det hadde vært ulike meninger om dette. En mente hun burde få bytte til henne fordi hun opplevde de hadde god kontakt. De andre mente at hun ikke skulle bytte på grunn av at hun hadde lett for å splitte personalet. Hun hadde en personlighetsforstyrrelse som diagnose og hadde en historie på at hun byttet miljøkontakter ofte. Derfor skulle ikke Lina bytte nå, men heller erfare at man kunne komme videre i en relasjon som var vanskelig.

Sissel gjentar at de har bestemt på et fagmøte tidligere på dagen at det ikke var mulig å skifte kontakt. Hun sier at det er på grunn av at personalet tror at det kan være bra for Lina øve seg på å si i fra og prøve å løse konflikter i relasjoner som oppleves vanskelig.

Sissel avrunder med å si at det er viktig at Lina sier i fra når noe oppleves vanskelig. Lina sier ja vel, og går. Hun er lukket i kroppen og ser ikke på Sissel. Hun ser ikke fornøyd ut.

Etter på føler Sissel at dette ikke var så greit. Hun er i tvil om avgjørelsen om at hun ikke kunne få skiftet miljøkontakt, i tillegg til han hun føler seg som en dårlig miljøterapeut som ikke passer til å jobbe med mennesker....

Vedlegg 5: Minnearbeidstekst

Saksbehandler hadde jobbet med ungdommen i ca 2 år da denne episoden skjedde. Mange tiltak var prøvd, blant annet MST, institusjonsopphold og akutt plassering på BUS.

Ungdommen var 16 år på dette tidspunkt og ambivalent til å ta imot hjelp.

Det siste tiltaket som var satt i gang var bo oppfølging i egen leilighet. Ungdommen klarte ikke å ivareta seg selv i denne situasjonen. Rusede venner kom på besøk i leiligheten og ungdommen begynte å ruse seg kraftig. Barnevernstjenesten så seg nødt til å stenge av leiligheten til ungdommen og ungdommen var nødt til å bo hjemme hos foreldrene.

Om morgenen når episoden skjedde ringte mor og sa at ungdommen vært borte store deler av natten. Mor oppfattet henne som ruset og møkkete. Barnevernstjenesten besluttet at det var nødvendig med en paragraf 4-25 plassering på BUS. Det ble drøftet hvordan man skulle gå frem. Sannsynligheten for at ungdommen kom til å protestere var meget stor.

Ungdommen ønsket selv en samtale med politiet. Det ble da i samråd med ungdomsetterforsker i politiet avtalt et møte på politistasjonen hvor barnvernstjenesten skulle vurdere om det var aktuelt med en tvangsplassering av ungdommen.

Ungdommen og saksbehandler møttes hos politiet (ungdommen ble kjørt dit av familien). Tilstanden til ungdommen ble vurdert som svært bekymringsfull. Saksbehandler orienterte ungdommen om dette og informerte ungdommen om at hun kom til å bli plassert på BUS, slik at situasjonen og hennes tilstand ble mer avklart. Ungdommen ble meget sint og gikk til fysisk angrep mot saksbehandler. Politiet fikk heldigvis stoppet dette.

Ungdommen følte seg lurt av barnevernstjenesten og politiet, da hun kom frivillig til politihuset og ble derfra tatt med tvang. Saksbehandler var ukomfortabel med situasjonen, da saksbehandler hadde full forståelse for at ungdommen følte seg lurt. Men saksbehandler så ingen annen utvei der og da på grunn av ungdommens tilstand. Det var fare for liv og helse.

I etterkant, når situasjonen hadde roet seg var det viktig å snakke om hendelsen med ungdommen, dette for å gjenopprett tillit og relasjonen. Saksbehandler opplevde situasjonen som vanskelig da saksbehandler ønsker en så åpen og ærlig relasjon med ungdommen som mulig. Ungdommen skal ha tillit til saksbehandler og skal tørre å komme til saksbehandler i

krisesituasjoner. I dette tilfellet måtte saksbehandler utøve sterk kontroll med bistand fra politiet for å få kontroll på situasjonen.

Dette var vanskelig både for ungdommen og saksbehandler. Det ble lagt opp sak for fylkesnemda hvor barneverntjenesten fikk medhold. Ungdommen gir i dag uttrykk for at hun forstår hvorfor barneverntjenesten måtte agere slik som det ble gjort.

Vedlegg 6: Minnearbeidstekst

Mor ringer til barnevernsarbeider. Forteller at hun er sliten pga sin leddgikt, og at hun er deprimert. Hun har sykemeldt seg fra skolen hun går på. Barnevernsarbeider hører mye frustrasjon og sorg i mors stemme. Barnevernsarbeider skal i et nytt møte og forteller at vi må lage en avtale, for hun har behov for å prate. Mor ”kjører på” og fortsetter å prate. Hun forteller at hun er oppgitt over barnefaren som ikke stiller opp som avtalt og er sint fordi han mener han er sliten etter å ha vært sammen med jenta i et døgn. Mor er sint og mener at det er uforsvarlig av barnevernstjenesten å sette far til tilsyn med barnet når man ikke vet om han er rusa

Mor forteller tidlig i samtalen at henne situasjon går utover jenta. Barnevernsarbeider spør om hvordan. Mor forteller hun har mindre tålmodighet og blir fortere sint. Barnevernsarbeider opplevde at mor var meget frustrert og lei seg over at hun igjen var syk og manglet overskudd. Mor ringer barnevernsarbeider for å ”tømme seg”, og for at hun opplevde et reelt behov for mer bistand for seg og sin datter.

Barnevernsarbeider har hatt mange og det saksbehandler opplever som fruktbare samtaler med mor, og opplevde at det var vanskelig å kunne møte mor på hennes situasjon og tune seg inn over telefonen i farten til et nytt møte.

Mor spør om barnevernsarbeider har ringt den som ønsker å være avlaster for jenta. Barnevernsarbeider forteller at dette ikke er gjort da barnevernsarbeider ikke har hatt telefonnummeret. Får dette og avtaler at barnevernsarbeider ringer samme dag, da barnevernsarbeider forstår at dette er noe jenta vil nyte godt av. Mor sier at hun opplever at barnevernstjenesten er skyld i at hun er så sliten nå, da hun ber om hjelp. Barnevernsarbeider forteller mor at hun hører at mor er frustrert og at det er mye i livet til henne og datteren - lager avtale for dagen etter.